EHMEDÊ XANÎ

MEM Û ZÎNE

KURMANCÎ RA ÇARNAYIŞ

MURAD CANŞAD

ROŞNA
ŞIIRI

EHMEDÊ XANÎ

Mem û Zîne

Kurmancî ra çarnayiş: Murad Canşad

Roşna I Şiîrî

Weşanxaneyê Roşna: 50
Şiîrî: 9

Ehmedê Xanî
Mem û Zîne
Kurmancî ra çarnayiş: Murad Canşad
Çapa Yewine, Diyarbekir, 2018

Edîtor-Redaktor: Roşan Lezgîn
Mîzanpaj: Weşanxaneyê Roşna
Xebata Qapaxî: Şemal Medya

Çapxane: Berdan Matbaası
Davutpaşa Cad. Güven Sanai Sitesi C Blok No: 239
Topkapı / Istanbul
Tel: 0 212 613 12 11

ISBN: 978-605-68625-1-9

Adres: Elazığ cad. Diyar Galeria C blok, Kat: 3, No: 9
Yenişehir / Diyarbakır
Tel: 0 412 223 03 69
rlezgin@hotmail.com

Ehmedê Xanî 1651 de Bazîd de ameyo dinya û 1707 de anci Bazîd de şiyo rehmet. Tirba ci nika Bazîd de corê Qesra Îshaq Paşayî de ya. Tarîxnasî vanê eslê înan dewa Çelê Xan ra yo, eşîra înan ra "Xanîyan" ameyo vatiş, coka ey ra vato "Ehmedê Xanî". Nameyê babîyê ci Îlyas, nameyê dadîya ci zî Gulnîgar a. Verî Bazîd de Medreseyê Muradîye de dest bi wendiş kerdo, dima Exlat, Ruha, Bidlîs, Cizîre, Bexdad û Misir de tehsîlê xwu temam kerdo û ageyrayo Bazîd. Uca muderisîye kerda û eynî wext de katibê Mîr Mehemedî biyo. Ehmedê Xanî ziwanê ke o wext muhîm bî ra erebkî, fariskî, tirkî û kurmancî zaf baş zanayê. Eserê xo bi kurmancîyêka zaf fesîhe nuştê ke ewro zî zaf weş fam benê. Eserê ey ke resayê ewro enê yê:

1-*Nûbihara Biçûkan*, 1683
2-*Eqîdeya Îmanê*, 1687
3-*Mem û Zîn*, 1695
4-*Dîwan* (şiîrê muxtelifî)

Murad Canşad 1974 de dewa Pulurî Derwêşan de ameyo dinya. Domantîya ey dewe de vîyarte. Mektebo verîn û mîyanîn Pilemurîye de mektebê pansîyonî (yatılı okul) de wendî (1981-1989). Dima Xarpêt de lîse wende (1990-1993). 1993 de dest bi Fakulteya Îlmê Sîyasetî ya Unîversîteya Îstanbulî kerd. Wexto ke unîversîte de wendêne mîyanê organîzasyonê sîyasî yê îllegal o bi nameyê Yewîya Ciwananê Kurdistanî de xebitîya. 1995 de ame tepîştiş. Badê ke des serrî mehkeme bi, peynî de cezaya muebedî girewte. Hepisxaneyan de Fakulteya Ekonomî (Açık Öğretim) ya Unîversîteya Anadolu ra mezûn bî.

Murad Canşadî hepisxane de dest bi nuştişê kirmanckî (zazakî) kerd. Hetanî nika gelêk hîkaye û meqaleyê ey kovar û rojnameyanê cîya-cîyayan de bi kirmanckî û tirkî weşanîyayê. Kitabê eyê hîkayeyan ke weşanîyayê enê yê:

1-*Xafilbela*, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2008
2-*Hesê Mişî*, Weşanxaneyê Roşna, Diyarbekir, 2013
3-*Waştî*, Weşanxaneyê Roşna, Diyarbekir, 2015

VATEYO VERÎN

Ehmedê Xanî (1651-1707) îlhamê xo destanê neteweyî yê kurdan *Memê Alan* ra girewto û *Mem û Zîna* ke sertacê edebîyatê kurdan a bi kurmancî nuşta. No şeheser hetanî nika ziwananê miletanê bînan ra çarnîyayo almankî, armenîkî, erebkî, rûmkî û rûskî ser. Diyalektanê kurdkî ra çarnîyabî sorankî, bi hewramkî zî xwura rewna ra *Mem û Zîn* nusîyaya. Helbet bi zazakî zî *Mem û Zîne* nusîyaya la şaheserê Ehmedê Xanî ke 60 qisiman û 2657 beytan ra yeno pê, nêçarnîyabî zazakî ser.

Serranê 1990an de wexto ke mi hema lîse de wendêne, înkar û qedexeyê ke kurdkî ser o estbî, bineyke bîbî sist, bi kurdkî tek-tuk kitabî, kovar û rojnameyî, kasetî vejîyayêne. Ehmedê Xanî eserê xo 1695 de temam kerdo, 1995 hîrê sey serrîya nuştişê eserî bîye, coka tayê aktîvîteyî organîze bîyêne. Ê wextan ez Ehmedê Xanî û eserê ci *Mem û Zîne* ra bîya xeberdar. Labelê ez gêrîyaya, kewta peyê beran. Çend serrî badê pey zere de ancî hişê mi şî *Mem û Zîne* ser. Nusxeyo ke Mehmed Emîn Bozarslanî bi kurmancî û tirkî amade kerdbî, mi o kitab girewt la seba ke kurmancîya ci mi rê giran ameyêne, mi tenya qismê tirkî wend. O wext yew çî nuqitîya zerrîya mi, gelo beno ke merdim nê eserî biçarno zazakî ser? O çîyo ke nuqitîya mi zerrî, bî kurne, bî hope, bî gole, bî dengîz...

Serre bîye 2015, mi vat ez nê eserî çarnena zazakî û ez kewta çimeyan dima. Teber a birayo delal Yûsuf Eldemir esto, mi hal û mesele ci rê nuşt, keyeyê ey awan bo, ey zî çimeyî peyda kerdî û mi rê rusnayî. Çarnayiş de mi enê eseran ra îstîfade kerd:

- Ehmedê Xanî, *Mem û Zîn*, Wergera Tîpên Latînî û Kurdîya Xwerû: M. Emîn Bozarslan, Weşanên Deng, Çapa 3., Îstanbul 2010

- Ehmedê Xanî, *Mem û Zîn*, Çeviri ve Kavramsal Tahlil: Kadri Yıldırım, Avesta Yayınları, Îstanbul 2010

- Ehmedê Xanî, *Mem û Zîn*, Bi Kurdîya Îro: Jan Dost, Weşanxaneya Avesta, Îstanbul 2008

Verî ke ez dest bi karê çarnayişî bikerî, bineyke felsefeyê "wehdet-ul wucûdî" ser o xebitîyaya. Çimkî *Mem û Zîne* de heto felsefîk xurt o, Ehmedî Xanî nê felsefeyî ra dûr nîyo. Û no felsefe mîyanê kurdanê elewî, êzidî û yarsanan de zî serwer o. Winî aseno ke sey tesewufî zerqê mîyanê îslamîyetî bîyo. Eserê dînî ke bi zazakî nusîyayê, ma vajin, mewlûdê Ehmedê Xasî, yê Usman Efendîyê Babijî, yê Mela Mehmed Elîyê Hunî, yê Mela Mehemedê Muradan, yê Mela Kamilê Puexî... Mi enê eserî ancî wendî û bala xwu da uslûbê înan û termê ke bikar ardê ser. Bîlhesa mi tayê çekuyê ke înan şixulnayê xwu het not kerdî. Bi zazakî, kurmancî, fariskî, tirkî û tirkîya usmanîyan ra new ferhengî zî nayî xo ver û tam roja 21.09.2015 de mi dest bi çarnayişê *Mem û Zîne* kerd.

Ehmedê Xanî eserê xo beyt bi beyte, her misra bi 10 heceyan nuşta. Labelê seba ke mana teng nêmano û seba ke çekuyê zazakî nîsbet bi kurmancî hîna derg ê, bitaybetî formê makîyîye de hûmara heceyan zêdîyena, coka mi tercumeyê zazakî de her misra bi 13 heceyan saz kerde. Mehmed Emîn Bozarslan û Kadri Yıldırımî tercumeyê xo de seba îzehkerdişê tayê çîyan cêrnotî ronayê. Mi tayê cêrnotê înan neqil kerdî û mîyanê parantezî de nameyê înan nuşt. Hetanî serê adarê 2016î mi 54 qismî temam kerdî. La o wext îdareyê hepisxaneyê ke ez tede

mendêne, ez uca ra sirgunê yewna hepisxaneyî kerda. Hepisxaneyo newe de kitabê mi dayî la defterê mi ke tercumeyê *Mem û Zîne* zî tede bî û destnuşteyê mi nêdayî, eştî depo.

Hepisxaneyo newe de mi ancî ê kitabî û ferhengî xo ver de nayî ro û mi dest bi çarnayişê şeş qismanê ke mendê kerd. Axir roja 11.04.2016 de çarnayiş temam bî. Yanî xebata çarnayişê xam yê *Mem û Zîne* şertanê hepisxaneyî de mabeynê tarîxê 21.09.2015-11.04.2016 temam bî. Çarnayiş temam bî la tenya şeş qismî mi dest de bî, 54 qismî destê îdarekaranê hepisxaneyî de, depo de bî. Eynî sey bextê *Memî û Zîne*, eser zî nêresayêne pê!

Wisarê 2017î de mi bi erzûhal muracatê îdareyê hepisxaneyî kerd, mi va, çîyê mi ke depo de esto, bidê ez rusnena keye, wa şima rê giranîye nêkero, cayê şima teng nêbo. Mêrikan ez berda depo, mi ê 54 qismî dekerdî tayê çî-mî ver ra û rusnayî keye. Mi aîleyê xwu ra waşt ke destnuşteyanê tercumeyî kopya bikerê û parçe-parçe mi rê birusnê. No kar zî warkeynaya mi Arya girewt xo ser, o wext newserra bî. Kopyaya ê qisman tay-tay dekerdî zereyê zerfan û sey mektub mi rê rusnayî. Mektubê aye yew bi yew pêro beran ro vîyartî ameyî resayî mi. Berxudar be, weş û war be, pîr û kal be Arya.

Bi no qayde ez kewta ver, newe ra ser o xebitîyaya. Seba ke ez birusnî teber mi temamê metnî yew defter de nuşt. Mi defter kek Roşan Lezgînî rê rusna. Ey zî destnuşteyê mi komputur de nuştî, nuştiş de birêz Îdrîs Yazarî zî hetê ci kerdo. Ez înan rê zaf sipas kena.

Çarnayiş de meylê mi hîna zaf ziwanê standard û gramatîkî ser o bî, la kek Roşan gama ke ser o xebitîyayo, meylê ey hîna zaf ziwanê pratîkî û ahengê wendişî ser o bîyo, teshîhkerdişê de

nê xisûsîyetî tetbîq kerdê. Seba ke ez şeklo redaktekerde kontrol bikerî, ey roja 06.02.2018 de dosyaya ke komputur ra vetbî mi rê rusnaye. Mi zî kontrol kerde, cayê ke îcab kerdêne îşaret kerdî û roja 22.04.2018 de ancî ey rê rusnaye. Badê teshîh û redakteyê peyînî axir *Mem û Zîn*a Ehmedê Xanî seba ke bibo kitab û bireso verê destê wendoxan, seba ke edebîyat û ziwanê ma bixemilno, şîye metbea. Mesrefê metbea de wayanê mi Aysele û Sultane, ancî birarkeynaya mi Rojda û birarzayê mi Serdarî xwu mîyan de ardim kerd, ma înan rê zî zaf sipas kenê.

Ez bi çarnayişê zazakî yê şaheserê edebîyatê ma *Mem û Zîne*, nizdî ra şinasnayiş û mûsayişê fikir û felsefeyê Ehmedê Xanî zaf bextewar a. Wa qebra Ehmedê Xanî nûr û gulan mîyan de bo. Wexto ke ey no şaheserê xo temam kerdo, çewres û çar serre bîyo. Nika ke ez nê vateyê verînî semedê metnê zazakî nusnena, emrê mi zî bî çewres û çar. Haşa, neke ez xo duştê Ehmedê Xanî ra vînena la no tesaduf mi rê bî sedemê keyfweşîye. Çimkî çarnayişê *Mem û Zîne* seba mi keyf û zewqêko pîl bî. Eke çarnayiş de yew kêmanî yan xeletîya ma bîya, wendoxê delalî ferq bikerê, ma ra bivajê, ma zaf memnûn benê.

Şaheserê edebîyatê ma *Mem û Zîne* wa bi zazakî zî bibo û miletê ma rê xeyrin bo.

Murad Canşad

Bafra, 21.04.2018

1

DÎBACE

Sernameyê kitabî nameyê Ellahî
Bê nameyê ey kitab kêmî yo wellahî

Ey serçimeyê rindekîya eşqbazîye
Ey mehbûbê mecazî, mehbûbê rastîye

Nameyê to yo lewhaya kitabê eşqî
Nameyê to yo neqişê qelema eşqî

Bê neqişê to neqişê qeleme xam o
Bê nameyê to kitab kêm û natemam o

Meqsedê şahbeytan nameyê to yo helbet
Fîhrîstê **nuşte**yan nameyê to yo helbet

Nameyê to yo eslê kitabanê pîlan
Çîyo xeyb bi înan beno eyan û beyan

---

nuşte: nuşteyê bimbarekî/pîrozî qest benê

Ey dost û yarê zerrîya zerrîbesteyan
Ti ancenê xo het zerrîyan û cîgeran

Maşuq ti yê, hem rûmetdar ê, hem zî nazdar
Aşiq ti yê, ne lavakar, ne zî nîyazdar

Mutleq ti yê, hem **mufîd** ê, hem zî **mustefad**
Bêguman ke ti hem murîd ê, hem zî mirad

Nûr ê ti, rindekîya rîyê dildaran de
Adir ê ti, qelbê aşiqanê zaran de

Çila yê ti, şibhê nûr û adirî nîyê
Roj ê ti, goreyê çim û çimdarî nîyê

Genc ê ti, mîyanê tilsimê cîhanî de
Xizna yê ti, dil û cîgera însanî de

No cîhan, nê însanî, nê çîyê eyanî
Nê fanîyî, xêncê to, heme cîsm û canî

Bi to wa beno debr û debarê hemeyan
Ti danê baxê viraştişî, feyz û ferman

---

mufîd: feydeyin, mifadar, çîyo ke feyde dano
mustefad: çîyo ke ci ra feyde yeno dîyene
genc: gencîne, defîna
Ti danê baxê viraştişî, feyz û ferman: Tîya de ayetêka Quranî îşaret bena ke Homayî tede vato "Hayîdar bê, viraştiş/xuliqnayiş û ferman, yê Homayî yê." (notê M. Emîn Bozarslanî)

Pê fermanê to "**kun**"î, tavil di cîhanî
Virazîyayî. Ser û sebeb çi? Însanî

Qul bi xo yew o, na dinya û a dinya ra
Yew herf a, aferîyaya bi "kun" nişka ra

Yew herf a; herfa heqîqetê muheqeqî
Bi qudretê to, hem ferman o, hem zî xulqî

Beşn û balî bi na dinya resimkerde yê
Ruh û canî bi a dinya nîşankerde yê

Nê can û cesedî pê zorî, pê tehdayî
Ameyî zewecnayiş bi emrê Homayî

Bêguman ke ê beşn û balî rengfesal ê
Labelê ê ruh û canî nûr û cemal ê

Herfa ke ma vata, hurdî yo neqişê ci
Labelê xorîn o, meqsed û waştişê ci

Hurdî ya, bi goreyê vînayişê çiman
Eslen gird a, neqişê qelema qeleman

Mewcûd o aye de helbet, eşkera û xeyb
Eyan o tede helbet, şan û şeref û eyb

Kun: Emrê Homayî yo û yeno manaya "Bibe!" Homayî dinya û axîret bi nê fermanî xuliqnayê.

Însan bi eslê xo hem tarî yo hem zî nûr
Însanî to ra hem zaf nêzdî yê hem zî dûr

Bêguman çîyo ke malê nê cîhanî yo
Pêro pîya tabîyê neslê însanî yo

No çerxê felekî seraser berz û bala
Nê ferîşteyî pêro bimbarek û ala

No erdo sîyayo ke tim çerixîyeno
No asmêno keweyo ke her tim geyreno

Hende herre, nê unsûran reyra û pîya
Hende **erez**, nê cewheran reyra û pîya

Hende çîyo weşo delal, hende nan-nîmet
Hende werdiş û şimitiş, hende kinc-kiswet

Hende doze-dewa, hende nîyaz û waştiş
Hende zerrî perayiş û hende heskerdiş

Hende heywanî, hende madenî, velg-vaşî
Hende arzûyî, meqsed û miradê weşî

---

erez: Çîyo ke bi sereyê xo nêeşkeno estbo û mewcûdîyetê xo nîşan bido, seba ke estbo û mewcûdîyetê xo nîşan bido, îhtîyacîya xo bi maddeyêk esta. Sey rengî. Heta ke reng nêro maddeyêk ser, nêeşkeno mewcûdîyetê xo nîşan bido. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Pêro pîya semedê ma kewtê karî ver
Pêro pîya semedê ma kewtê barî ver

Bêguman to nîzamêko rast û roşn rişto
Ma rê ronayo û semedê ma viraşto

Ma xafilî, ewareyî û gunekarî
Beste yê bi qeyd û bendanê nefsê harî

Çinê yo zerrîya ma de fikrêk û zikrêk
Ma bi ziwanê xo bikerê hemd û şikrêk

Xanî ke bi qelbê xo nêkeno zikrê to
Bide ci ziwanêk, wa bikero şikrê to

2

HÛMARITIŞÊ NÎMETAN Û HOMAYÎ RÊ REYNA ŞIKIRKERDIŞ
BI HAWAYÊ SALIXDAYIŞÎ VERÊ KARANÊ HOMAYÎ RA PERDE AKERDIŞ
BI DUAYÊKA KILMEKE YA BI KURDÎ TEMAMKERDIŞ

Bêguman cewherê ziwanan o şikrê to
Bêguman şewleyê zerrîyan o zikrê to

Ey Heqo pîlo bêşiriko tek û tenya
Ey mewcûdîyeto bêemsal û bêhempa

Ey baqîyo bêzewal, baqîyo mudawîm
Ey raybero heqîqî, ey raybero qewîm

Ey wayirê erdan, ey wayirê asmênan
Ey xaliqê cinan, ey xaliqê însanan

5 Erd û asmên, felek û melekî tek bi tek
Pêro to afernayê, qudsî û bimbarek

Hemd û sena to rê bo, her çî to viraşto
Weş û delal ronayo, hurdî hurdî taşto

Çîyo ke to viraşto, ey weşker û başkar
Pêro herinda xo de, pay ra û payîdar

Nê her **new sedefkisîkî**, seraser **durrî**
Durrê xo sipî-sipîla, şeffaf û tarî

Hewt hemeyî mîsalê durranê giloran
Heme **şeş cîhetî**, heme çargoşe cîhan

Her hîrê çimeyê wayirê semereyan
Erdo sîya, asmêno kewe bi mifteyan

Lewha, Qeleme, estareyî û **erş** pîya
Heywanî, nebatî, madenî û **ferş** pîya

---

new sedefkisîkî: sedefkisîk (istiridye) candarêkê dengizan o ke pîzeyê ci ra durr (încî) vejîyeno. Bi "new sedefkisîkî" îlmê verên yê astronomî gore new felekî qest benê û pîzeyê her felekî de sey durr yew seyare/planet (gezegen) esto.

durr: mirwarî, bi tirkî "inci"

hewt heme: hewte felekî; aşme, utarît, (merkur), zuhre (venus), roj, behram (mars), muşterî (jupîter), zuhal (saturn)

şeş cîhetî: çep û rast, ver û pey, cêr û cor (notê M. Emîn Bozarslanî)

her hîrê: heywanî, madenî û çîyê bêcanî ke ci ra zaf semereyî peyda benê qest keno

Lewha, Qeleme: Yanî "Lewhê Mehfûz". Ontolojîyê dînî gore, Homayî verî ra Lewha û Qeleme xuliqnayê, kaînat de çîyê ke do biqewimîyê, bi na qeleme na lewha ser o nuştê. Rîwayetan gore, na lewha asmêno hewtin de ya, mesûlê ci Îsrafîl o. (notê Kadri Yıldırımî)

erş: rîyê asmênî

ferş: rîyê erdî

Bêguman to eyan kerdî nê çîyê başî
Bêguman to peyda kerdî çîyê weşî

Heme çî to ardo meydan, to kerdo peyda
Heme çî to taşto viraşto bê **heyûla**

Heme îns û canî, çi ewel û çi axir
Welhasilê kelam, çi mu'mîn û çi kafir

Pêro to rê bîyê cayê xo-nawnayişî
Pêro to rê bîyê cayê xo-nimnayişî

Bê husnê to çin o ci rê estbîyayişêk
Bê cemalê to çin o ci rê asayişêk

Hîkmet o yo ke, ti hem batin ê hem zahir
Qudret zî o yo ke, ti hem xeyb ê hem hazir

To rê çin o ca mekan, to rê çin o dîyar
Labelê her çî to xo rê kerdo ca û war

Ê pêro cîsimêk ê, û ti can ê helbet
Ê pêro bajarêk ê, û ti xan ê helbet

---

heyûla: madeyo verên ke vanê kaînat ci ra xuliqnîyayo. La îslamîyetî gore madeyêko winasî çin o. Homayî kaînat çinbîyayiş ra afernayo (notê M. Emîn Bozarslanî) .

Husnê to yo helbet, xeml û xêzê **hebîban**
Mûrê to yo helbet, kîn-xerezê **reqîban**

Meylê to yo, aşiqan anceno bêguman
Derdê to yo, zerrîyan dejneno bêguman

Şîrîne Perwîzî çim de to kerde şeker
Ferhadî çim ra to ard war gonî-gonîşer

Leyla to kerde belayê sereyê Qeysî
Bi to vile kerd çewt Ramîne seba Weysî

Yûsuf to çira û qey musna bi Zuleyxa,
Wamiq to senî û çitur resna bi Ezra?

Şeyxê Sen'anî bîbî hecî pancas reyî
To kerd budela seba keynaya fileyî

Vilika nîlufere bi to bîya nazdar
Bi to seba rojî bîya bengîn û dildar

Beşna derge to daya selwîyêran helbet
Bendikê lingan to dayo sulunan helbet

Sûrgulî bi to telîyan ra benê peyda
Bilbilî bi to hezar reyî benê şeyda

---

hebîb: heskerde, sînaye, waştî

reqîb: keso ke bexîltîya aşiqî keno û keweno mabeynê ey û heskerdîya ci

Bêguman rengo weşik to dayo sûrgulan
Bêguman vengo weşik to dayo bilbilan

Nûr û roşnayî to daya serê **şemalan**
To bi kila ci perwaneyî kerdê talan

Bêguman waştîyî to afernayê dildar
Bêguman aşiqî ser o kerdê tarûmar

No eşq û no muhbeto ke ho dilan de
Nê biskî û nê gilayê ke hê milan de

Qey to nêafernayî têver de muqabil,
Qey to nêkerdî pêro têver de muadil?

Eynikî to afernayî tekrar bi tekrar
Rindekîya xo to înan de kerde dîyar

To eynikî verê **tutîyan** de ronayî
To dafikî verê **kovîyan** de ronayî

Eynikî goreyê înan ra sey awe yê
Eksê xo goreyê înan ra sey **tawe** yê

şemale: mûme, finde
eynik: cîsim û can qest benê, Homayî cîsm û can xuliqnayê, rindekîya xo tede kerda dîyar
tutî: papaxan
kovî: koyî, yabanî, wehşî
tawe: tîje, tav

Neqişê to vînenê ê rîyê awe ra
Nêpawenê xo ne awe ne dafike ra

Dermanê derdê teyşanan awa zelal a
Tehmik û dafike bo zî, ci rê delal a

Eke estbo çiman de meqsedêko hazir
Do bivîno ey Homa, her kesêko nazir

Tutîyî bi xo caran qala weşê vanê!
Çi bivînê, çi bihesnê, ey tekrar kenê

Ê meqsed û miradî muhîm nêvînenê
Lingî qeydan de yê, bi o tewir manenê

Ti yê mîreyê meqsed û miradê dilan
Ti kamî biwazê ey kenê sey evdalan

Kam keso ke bikerê mîsalê bomikan
Payanê ci bestenê bi por û şanikan

Kam keso ke bidê vernîye, rayiro rast
Hetkarîya ci bikerê, tedir bibê dost

Ti ey danê meqamê berz û balayî ser
Tabî' bo eger, ti kenê serwer û rayber

---

tehmik: seba seydwanîye çîyê werdişî ke seydvanî dafikan de nanê ro (notê M. Emîn Bozarslanî)

Ya Heq, Adem hîna to rê nêşîbî secde
To o kerd qiblege, xaftela û desinde

Îsa to senî û çitur resna bi ezman,
Ecêba bi çi sebeb ra to sîna o can?

Dersa ke to nimite, daye bi Îdrîsî
O do pê bişîyêne cayê muqedesî

Îblîs feqîr bî, bêxeta û bêcînayet
To ci rê kerdbî xeylê başî û înayet

Her roje to rê kerdêne hezar îtaet
Çimkî to daybî ci hende qewet û taqet

Ey kesêk rê nêkerd secde to ra qederî
To ancîna zî qewirna eşt verê berî

To ra teber nêşî secde kesê bînî rê
Hêrsê to ver bî mehkum adirê harî rê

Welhasilê kelam, sirrê to ra hagîdar
Maşela, ma nêdî kes û çîyêko candar

Wayirê îlmî, înanê ke zaf wanayo
Seba to vato ma ne dîyo ne vînayo

Derheqê to de, Xanî bi nezanîya xo
Ho keno vîndî êdî rayir û rêça xo

Ancax, eger ardimkarê yewî Homa bo
Yan zî rayberê ci Mihemed Mistefa bo

Bi qandê Mihemed Mistefayî, ya Homa
Xanîyî bi xo bike aşîna û zana

3

PESNÊ QELEMA MESNÛAT Û SERDEFTERÊ MEWCÛDAT Û AQILÊ MAQÛLAT Û PÊŞEDESTÊ MEXLÛQAT HEZRETÊ SEYYÎDU'S-SADAT MIHEMED MISTEFAYÎ RÊ HEZAR SELEWAT

Eşyayî bi goreyê salix û delîlan
Estê yan çin ê, ferq nêkeno seba înan

Wacib yew o, o zî zatê Homayê pîlî
Derya û dengiz, ê eşyayî, zaf û bolî

Ê wacibî eşyayî xo rê kerdê perde
Zere de ca bîyo, nimite û temirte

Yanî ey waşto bizanîyo bi delîlan
Cemalê ci dalde ra bivejîyo meydan

Waşto, wa xiznaya cewheran bibo dîyar
Waşto, wa neqişan ra nas bibo neqişkar

---

eşya: manaya objeyan de, çî-mîyê ke aferîyayê

Labelê hunerê ê wayirê hîkmetî
Labelê neqişê ê wayirê qudretî

Eyan nêbîyêne ê tenya bi **resiman**
Do îfade bibîyêne ê bi **reqeman**

Hac û îhtîyac nuşte bî, reqeme bîye
Coka mexlûqa ewile, qeleme bîye

Qeleme û **ruh** û **aqil**o ewil pîya
Heme hîrêyî ewilê ewilan pîya

Caran înan yewbînan ser ra meke cîya
Bide têver û têhet, bike yew û pîya

Bivaje ke "Her hîrê yew ê, yewpare yê
Qebûl benê ke hûmare bi hûmare yê."

Ewilî nûrêk çilka husnê Homayî ra
Rest manaya xo Mihemed Mistefayî ra

O nûr bi emr û fermanê **Alim**ê xeybî
Bî çimeyê bereketê alemê xeybî

---

resim: manaya şekil û şemalî de, eysayiş

reqeme: manaya herfan û nuşteyî de

Qeleme û ruh û aqilo ewil: Ontolojîyê dînî gore, kaînat nûrê hezretî Mihemedî ra aferîyayo. Nûrê hezretî Mihemedî dima nê hîrê çîyî aferîyayê: qeleme, ruh, aqilo ewil

Alim: Homayî qest keno

Canî bi manaya Mihemed pêxemberî
Zêdîyayî sey velg û vaşî, sey pirparî

Mihemed bî bin û bingeyê heme canan
Hem yê weş û başan hem yê pîs û xiraban

Hemeyê ci pê bîyê weş û baş û dîncî
Hemeyê ci pê bîyê wayirê qezencî

Hîna ke ne no erd bî ne zî no asmên bî
O serwerê nebîyan raybero verên bî

Aferîyayişê felekan seba ey bî
Secdeşîyayişê melekan seba ey bî

Ey ra girewtêne bereket her alemî
Herre-awe bî, can nêdîyabî Ademî

O pêxemberê tamî û yê letikî bî
Adem hîna zî yê awe û lêzdikî bî

O penceraya husn û cemalê Barîyî
O roj û tîja felekê dilê tarîyî

Wexto ke kewtbî dilq û sûretê cîhanî
Ca de bî pêxemberê axir û zemanî

Berzax o, mabeynê **wacib** û **mumkinî** de
Mîre yo, dilq û şekilê dergewanî de

Betal kerdî heme dînî heme miletî
Derman kerdî heme janî heme îletî

Ewynîya ke cîhan şîyo kafirîye ser
Dawet kerdî sifreyê pêxemberîye ser

Heme xelq û miletê serê rîyê erdan
Ca kerdî sifre de sey merdan û camêrdan

Xaqan bi xo hindûyê kox û kozikan bî
Fexfûr bi xo qulizê meyê tasikan bî

Qeyzer kêmîya xo ra, û qusirê xo ra
Hema tede vet, ageyra uzirê xo ra

Şahê erebî seke ala kerde pira
Kîsrayê ecemî bî têser û têbin ra

Rûm û hebeş û fireng û qiptî û tatar
Înanê ke bi dînî nêkerdêne îqrar

Wacib û mumkin: Wacib Homa yo, esto û çinbîyayişê ci mumkin nîyo. Mumkin, teberê Homayî de heme can û camid ê; estbîyayişê ci zî çinbîyayişê ci zî mumkin o.

xaqan: hukimdarê tirkan

fexfûr: hukimdarê Çînî

qeyzer: hukimdarê Bîzansî

kîsra: hukimdarê eceman

Ci ra zaf tenî pê şimşêrî **bîyî fena**
Heta ke tayê ci bi dîn bîyî aşîna

Bi adir û kile veşnayî pûtxaneyî
Ting û tarî de verdayî ateşgedeyî

Wexto ke dînê xo rona, û kerd eşkera
Dawudîyan, cihûdan, înanê **Nesara**

Tewrat, hema vajê êdî kerdbî xo vîr ra
Încîl û Zebûr zî êdî şîbî ezber ra

Wexto ke Încîl wendêne resûl Îsayî
Behsê ey kerdêne bi fermanê Homayî:

"Ez ha mijdîyane dana, Resûlo **emced**
Do mi dima biyero nameyê ci **Ehmed**"

Ey doza xo kerdêne, bi dest û bi ziwan
Destê ci de şimşêr, û fekê ci de Quran

Xulqê ci weş o; hem mîre hem pêxember o
Hîkmetê ci zaf o; hem kitab hem şimşêr o

---

bîyî fena: merdî, kişîyayî
Nesara: Bajarê hezretî Îsayî yo, xirîstîyanî qest benê
emced: wayirê şan û şerefî
Ehmed: Nameyêkê hezretî Muhamedî.

Nêwende bî, bî malimê heme cîhanî
Fiqare bî, bî wayirê lutf û îhsanî

Bêestor û bêespar, vila bî dinya ra
Bêdawul û bêala, vengan da her ca ra

Çîyo asaye pêro o bî, o pêxember
Eskerê ci melekan ra, ameybî pêser

Bêban, bêbîna, bêxeyme û bêçadire
Hewr ey ser o bîyêne sîye û sitare

Çende xeberdar bî, ver û vernîya xo ra
Hende hayîdar bî, pey û peynîya xo ra

Sîya ci ra nêginayêne rîyê erdan
Têver de goşdarî kerdêne se xeberdan

Tede qisey kerdêne kemeran û kuçan
Tede eleqe ronayêne velg û vaşan

Cins û cibilatê heywanan ra hemeyan
Ard pê pêxemberîya ey bawer û îman

Tenya tayê domanê hezretî Ademî
Bîyî boka kila adirê cehenemî

Eskerê ci melekan ra, ameybî pêser: Ayetêkê Quranî qest beno ke tede qalê cengê Huneynî beno. Vano "Homayî seba ardimî pêxemberê xo rê tayê eskerî rusnayê ke şima ê nêdîyêne."

Yanî rîyê erdan de rîyê asmênan de
Yanî mîyanê heme cin û însanan de

Bêguman çin a ey ra teber ma rê roştî
Bêguman çin a ey ra teber ma rê paştî

Ê resûlî; feqîro neçar, umetê xo
Kerd wayirê text û bextî, bi hîmetê xo

Teqwaya ey dîn kerd pêt û qewîn û tekuz
Şerîetê ey rayir kerd raşte û dim-duz

Alimî pêro sey enbîyayan ê helbet
Abidî pêro sey ewlîyayan ê helbet

Panc seyî tenî egîdanê kafiran ra
Kesêk zî sehabîyanê cengaweran ra

Yekûnê egîdanê kafiran seraser
Duştê sehabîyî de bîyêne tarûmar

Kesê ke derheqê dînî de gumankar bê
Bikewê cedel-cudel, cahil û famkor bê

Hem Quran hem hedîsî, cewabê tewr başî
Ayet û sûreyî zî delîlê tewr weşî

---

teqwa: gune û heram ra dûr vindertiş, gune û heram ra xo pawitiş
abid: îbadetkar, keso ke teqwa gore hereket keno

Ebûbekir û Umer, zaf weş di birakî
Usman û Elî, têver de di dostê pakî

Ey şah û padîşaho qedirberz û giran
Rojê asmênî to rê beno sî û sîwan

Pesnê to, bi zanayişê mi boş-betal o
Pesndarê to ancax û tenya Heqo pîl o

Ez çi bivajî ey şahê şahan, ey serdar!
Kelamê Heqê pîlî to rê bîyo pesndar

Ey şah! Nameyêko delal o to rê "**Yasîn**"
Ey **Taha**! Yew sirr û tilsim o to rê "**Ta sîn**"

Tim bes a to rê ey sînayeyo muteber
Homayî to rê sond wendo, sereyê to ser

Sond bo, se reyî bi sereyê to ey serdar
Eke bibê di seyî reyî ma gunekar

Her çiqas ke se mertebe gunekar ê ma
Ancî to ra umîdwar û hêvîdar ê ma

Yasîn: Sûreyê 36. ya Quranî. Nameyanê Hz. Muhemmedî ra yew o.

Taha: Sûreyê 20. ya Quranî. Nameyanê Hz. Muhemmedî ra yew o.

Ta sîn: Sûreyê Nemlî (sûreya 27.) ya Quranî bi "Ta sîn" dest pêkena.

Hetanî ke kamil bibo no Xanîyo zar
Qilêrino qertîşino lîmin û mirdar

O pîso xirabino kutiko lanetî
Wurişto keno doz û dewaya umetî!

Ê zerrîçepelê fêlxirabê sey kelpan
Bike teqîbkarê rayirê sehabîyan

4

CENABÊ WAYIRÊ ŞEFAETÎ RA WAŞTIŞÊ ŞEFAETÎ KE SÛRETÊ MÎRACÎ DE VEJÎYAYO QATÊ HEQÊ WAYIRÊ ÎZETÎ

Ey semed û ser-sebebê her di cîhanan
Bîye nizdîyê Heqî, **hendê di kewanan**

Ey şahê şahan û textê sûka Medîna
Ma to ra zaf sirr û keramet dî û vîna

Seyr û seferê felekan seba gamêk
Îftîxarê melekan seba to selamêk

Aşme bîya di leteyî bi yew îşaret
Her çîyo ke to dî rast bî, ne şaş ne xelet

---

hendê di kewanan: Şîyayişê mîracî yê pêxemberî qest beno, Quran de Homa vano şewa mîracî de pêxember hendê di kewanan şîyo nêzdîyê Homayî. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Her çîyo ke to dî rast bî, ne şaş ne xelet: Tîya de ayetêka Quranî qest bena ke Homayî tede qalê mîracê pêxemberî kerdo û vato ke çimê ey nêşemitîyayî û şaş nêdî, çîyê ke ey dî, pêro rast bî. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Ey şah û sultanê serê textê "**lewlak**"î
Wurize şo rîyê asmênan bi çalakî

Amade yê semedê to **Buraq** û **Refref**
To ver û to dima feriştayî, ref bi ref

Dê wa biancîyê perdeyî beynate ra
Bê perde qisey bike, Heqê pîlî reyra

Bivaje ci rê: "Ti qadir û zulcelal ê"
Bivaje ci rê: "Ti ebedî û ezel ê."

Ma fanî û zar ê, sûcdar û gunekar ê
Ger ti rayber nêbê, ma bi xo tarûmar ê

To çira ma kerdî wayirê ezemetî,
Seba çî naye ma sere taca hurmetî?

To dayo ma xîlafet, to dayo ma hurmet
To ardo kerdo bavokê ma o **emanet**

---

lewlak: Çekuyêka erebkî ya, yena manaya "Eke ti nêbîyêne". Yanî Homayî pêxemberî ra vato "Eke ti nêbîyêne mi felekî xelq nêkerdêne." (notê M. Emîn Bozarslanî)

Buraq: Çekuya erebkî "berq" yanî birûsk ra yena, wexto ke pêxember şîyo mîrac, wenişto Buraqî.

Refref: Çîyêko sey doşek yan zî xalîçe yo, pêxember gama ke şewa mîracî şîyo huzûrê Homayî, Sîdre ra dima ser o ronişto.

emanet: xelîfetîye, yanî rîyê erdan de wekîlîya Homayî qest bena. Ayetêkê Quranî de Homayî vato "Homayî soz dayo bawermendanê wayirê emelê başî ke do înan rîyê erdan de bikero wekîl." (notê M. E. Bozarslanî)

To zanayêne ke ma cahil û nezan ê
Qedrê ê emanetî ma çi rey nêzanê

Her çîyo ke to seba ma kerdo îrade
Yew mîsqal zî ma nêkerdo zaf û zîyade

Haşa haşa, kemalê merhemetê to ra
Haşa haşa, pîlîye û rehmetê to ra

Eke kufir û guneyan bikę behane
Qey no yo karo layiqê to yo şehane!

Nezerê to de eynî yê, îman û kufir
Nezerê to de eynî yê, cenet û **adir**

Qehirê xo bikerê eşkera û zahir
Cenet do ma ser o bibo kile û adir

Bivaro hewrê rehmetê to ra bereket
Bêguman cehenem do ma rê bibo cenet

Her çiqas ke ma xafil ê, û gunekar ê
Labelê ancîna zî to ra umîdwar ê

Heme kesê kafirî, heme bêîmanî
Sifetanê to rê bîyê ca û mekanî

---

adir: cehenem qest beno

Bîyê kafir ma, pê nameyê to "**Qehar**"î
Bîyê gunekar, pê nameyê to "**Xefar**"î

Qey ti nêeşkenê guneyan bexş bikerê!
Eger ti guneyan ma ro neqiş bikerê

Do bextîyar bibê pê halê ma şeytanî
Do şad û bextewar bibê xeylê melûnî

Qey no bext o, ey sîye-sitara alemî
Qey no layiq o, ey şiwaneyê **ademî**

O vergo lanetîyo vêşano pîs û har
Do sey malê pesî ma bikero tarûmar

Yanî o hawa bike ke o dêvo serkêş
Wa tenya biveşo û bianco dej û êş

Welhasilê kelam, ma heme xas û xaman
Asîyenê eşqîyayan û natemaman

Pêro pîya bi şefaetê xo nas bike
Pêro pîya kila hare ra xelas bike

Qehar: Yew nameyê Homayî, yanî o ke qehr keno.
Xefar: Yew nameyê Homayî, yanî o ke guneyanê ma nimneno.
adem: însan, benî adem

5

EŞKERAKERDIŞÊ PESNÊ EŞÎRANÊ KURDAN BI EGÎDÎYE Û XÎRETKARÎYE NÎŞANDAYIŞÊ BEXTREŞÎ Û BÊTALIHÎYA ÎNAN BI HENDE QELENEDERÎ Û WELATPERWERÎYE

Ey saqî, ti Homayî kenê kerem bike
Ti îskan û **qedehê Cemî** bi mey deke

Dê wa qedeh zî bi meyî **cîhannuma** bo
Dê wa bext û qederê ma pê eşkera bo

Wa bibo eşkera ma ver de hal û hewal
Wa biyero zanayene qeder û îqbal

Bêîqbalîye resaya gama peyêne,
Ecêba hinî merg o, yan hinî merdene?

---

qedehê Cemî: Manaya camê Cemşîdî de. Efsane gore, Cemşîdî mey îcad kerdo, qedeh yanî camê ey zî efsûnin biyo, sey dûrbîne cîhan nîşan dayo, estareyî ardê verê çimê ey. Coka ci ra vato "camê cîhannuma" yanî camo ke cîhanî nawneno. Camê cîhannuma îstîqbal zî nîşan dayo. Ehmedê Xanî qedehê xo teşbîhê camê cîhannuma kerdo, yanî waşto bi wasitaya qedehê xo hal û îstîqbalê kurdan bivîno û bizano. (notê M. Emîn Bozarslanî)

cîhannuma: çîyo ke cîhanî nawneno

Ecêba tim wina şono, tim wina beno,
No çerxê felekî tim-tim wina geyreno?

Ecêba mumkin o ke bext ma de bibo yar?
Yew estare semedê ma ra bibo dîyar

Dê wa semedê ma zî bext bibo dost û yar
Dê hinî bibo aya hewn ra, bibo hişyar

Bivejîyo ma mîyan ra **sîyêk-sitarêk**
Peyda bibo ma ra padîşahêk, serdarêk

Şûrê hunerê ma biyero ronayene
Qedrê qelema ma biyero zanayene

Derd û kulê ma bivîno daru û derman
Îlm û îrfanê ma bibo yê serê destan

Bibîyêne yê ma zî yewero muzafer
Fen-fikir de aver, lutf û îhsan de serwer

Darb bîyêne pereyê ma zî bi sîkkeyan
Nêbîyêne wina bêîtîbar û erjan

Her çiqas ke xalis û pak û ter-temîz ê
Sîm û zerrnî ancî bi sîkkeyan ezîz ê

---

sîyêk-sitarêk: sîye û stare (mecazen) keso hîmayekar, keso ke çîyêk rê wayirîye keno, miqateyê ci beno

Eke bibîyêne ma ra zî padîşahêk
Heqî layiq bidîyêne ci rê kilawêk

Semedê ey wa bidayêne meqam û text
Semedê ma zî wa biyêne îqbal û bext

Hasil bibîyêne semedê ey ra tacêk
Hasil bîyêne semedê ma zî **rewacêk**

Derman biyêne derd û kulê ma sêwîyan
Şîyêne ma ser ra no hukmê sewterîyan

Muzafer nêbîyêne ma ser o nê **rûmî**
Nêwendêne paga ma ser o teyrê bûmî

Nêbîyêne ma perîşan û haltenikî
Ma ser o hukm nêkerdêne tirk û **tacikî**

Labelê ezel ra Homayî wina kerdo
Hukmê rûm-ecemî ma ser o rewa kerdo

Tabîyê înan biyayiş şermo giran o
No şermo giran yê pîlan û serdaran o

Namûs o, bi hukimdaran û bi mîreyan
Hêzê xo çi yo; yê şaîr û fiqareyan?

---

rewac: qîymet, erj
rûmî: tirkî qest benê, seba tirkan yeno vatiş
tacikî: ecemî qest benê

Kam kesî ke dest berdo şimşêr bi xebate
Bi çêrîye zeft kerda, vista dest dewlete

Çimkî sey veyveka newîye yo no cîhan
Destê şimşêrê rûtî de yo hukm û ferman

La qewl û qalind, marre û marrebirnayiş
Lutf û kerem, camêrdîye û bexişnayiş

Lakîn mi persayo na dinya ra bi hîkmet:
"Çi yo qalindê to?" Mi rê vat: "Cehd û xîret!"

Yanî dinya pê şimşêrî û pê îhsanî
Bena tabî, bengîn û besteyê însanî

No aqilê mi nêşi karê Homayî ser
Kurmancî enê **darê dinya** de seraser

Gelo çi ser-sebeb ra hende mendê mehrûm,
Pêro pîya çi semedî ra bîyê mehkûm?

Înan bi şûr girewto bajarê şuhretî
Û bîyê sermîyanê dîyarê hîmetî

Çimkî her mîreyê xo emsalê Hatemî
Çimkî her egîdê xo mîsalê Rustemî

Seyr bike, erdê ereban ra ta yê gurcan
Kurmancî bîyê sey kelayan û sey bircan

---

darê dinya: dinya pêro, hemeyê dinya

Nê rûm û ecemî bi înan payîdar ê
Kurmancî dorûverê ci ra çarkenar ê

Her di terefan êl û eşîrê kurmancî
Tîranê xo rê kerdê hedef û armancî

Çira ke mifte û kilîdê serhedan ê
Êl-eşîrê xo pêro sey sênc û bendan ê

No dengizê rûmî, no deryayê tacikî
Çi mehel xo têwbidê, bikewê çalakî

Kewenê mîyanê kurmancan sey şimşêrî
Verdenê înan ser gonî û gonîşêrî

Qelenderîye, camêrdîye hem zî hîmet
Dilawerîye, mîreyîye hem zî xîret

Nê mor ê, semedê eşîranê kurmancan
Pê şûrê hîmetî bîyê name û nîşan

Çende ke dilawerîye de xîretkar ê
Hende zî minetdarîye de nefretkar ê

No cehd, no xîret û na pîlîya hîmetî
Manîyê wegirewtişê barê minetî

Coka yewbînî girewtiş ra tim bêpar ê
Tim yewbînan ra cîya, têver de rikdar ê

Bibîyêne mîyanê ma de pêkerdişêk
Bibîyêne yê ma zî pîyabîyayişêk

Rûmî, erebî, ecemî bi temamîye
Hemîne zî ma rê kerdêne xulamîye

Helbet ardêne pêser ma dîn û dewlete
Helbet hasil kerdêne ma îlm û xebate

Pêser ra bîyêne cîya qisa û qalî
Bîyêne bewlî kesê wayirê kemalî

6

SEBEBÊ NUŞTIŞÊ KITABÎ BI NÊ ZIWANÎ GERREYÊ DEWRAN Û MERDIMANÊ NÊ ZEMANÎ KE YEW O NEZERÊ ÎNAN DE HUNERÊ ZANAYIŞ Û EYBÊ NEZANÎ

Xanî bi xo kemalîye ra bêkemal o
Dî ke meydanê kemalîye tip û tal o

Yanî, ne qabilîyet û hêginîye ra
Belkî teasub û **eşîrperwerîye** ra

Bêedalet û înad ci rê bî kul û derd
Edetêko neweyo çors rona û rast kerd

Meyo safî caverda şimit êyê tortî
Maneno cewheran zar û ziwanê kurdî

---

eşîrperwerîye: Tîya de meqsed "miletperwerî" ya. Çimkî o wext mîyanê kurdan de nîzamê eşîran hakim bî, kurdî bi nê nîzamî nas bîyêne. (notê M. Emîn Bozarslanî).

Edetêko neweyo çors rona û rast kerd: O wext hozan û nuştekarê kurdan eseranê xo bi erebkî, fariskî û tirkîya usmanîyan nusenê. No beno edet û bi kurdî nuştiş eksê nê edetî qebûl biyo û çors ameyo dîyayiş. Coka Ehmedê Xanî vano o verba edetan vejîyayo, bi kurdkî nuşto. *(M.E.B.)*

Meyo safî caverda şimit êyê tortî: "Meyo safî" erebkî, fariskî, û tirkîya usmanîyan a, "tort" zî kurdkî ya. Yanî Ehmedê Xanî vano ey bi nê ziwanan nênuşto, bi kurdkî nuşto.

Ronayî nîzamî, ronayî întîzamî
Seba miletê xo antî dej û elemî

Wa xelq û alem nêvajo ke "Xora **ekrad**
Bêmarîfet o; bêesl, bêkok û bêbinyad

Heme miletî bîyê wayirê kitabî
Tenya kurmancî mendê bêpar, bêhesabî"

Hem zana û famberî nêvajê ke "Kurmanc
Eşq û heskerdiş qet xo rê nêkerdo armanc

Mîyanê ci de çin o ne yar ne zî dildar
Zerrî ra bêxeber ê, eşq û meşk ra bêpar

Bêpar ê eşq ra, bêpar ê eşqbazîye ra
Cîya kewtê hem mecazî hem rastîye ra"

Kurmancî ne xag û xam ê, ne zî bêkemal
La bêkes û bêkus ê, bêhal û bêmecal

Neke naşî û nezan ê, neke cahil ê
Labelê bêwayir ê, bêkes û sefîl ê

Eke bibîyêne yê ma, yewero wayir
Bibîyêne comerd, bizanayêne rayir

---

ekrad: kurdî, miletê kurdan

Îlm û huner û kemal û îzet û îzan
Şiîre, xezele, beyte, kitab û dîwan

Ger nezerê ci de bibîyêne qedrê xo
Sîm û zerrn zî bibîyêne îtîbarê xo

Mi do alaya şiîran û yê sinetî
Bivetêne ta serê banê kaînatî

Mi do keyfweş bikerdêne Elî Herîrî
Şa bikerdêne ruhê Melayê Cizîrî

Mi do mesûd bikerdêne Feqîyê Teyran
O do hetanî peynî bimendêne heyran

Çi heyf ke qewî kesad ê çarşî û bazar
Çin ê nê qumaşî rê muşterî û tucar

Bîlhesa no dewran de kîseyê pereyan
Bîyo delalî, dost û yarê ma hemeyan

Yanî bi temahkarîya dîrhem-dînarî
Her yewê xo ma rê bîyê yar û dildarî

Ger ti îlmî temamen bidê seba **polêk**
Û ger ti hîkmetî biroşê seba solêk

---

pol: pûl, pereyo bêqîymet

Kes nêkeno seyîsê hespê xo **Camîyî**
Kes nêkeno xizmetkarê xo **Nîzamîyî**

Wexto ke ma dî dewr û dewran bi no reng o
Mal-milkî ser o tim pêrodayiş û ceng o

Kewtî hewesî ver ke ma bibê kîmyager
Labelê ma hewesê xo de nêşîyî ser

Ma bi însaf gurîyayî, bîyî gewherzan
Yewbînî ser ra cîya kerd ma vay û erjan

Zerrîya ma çi caran qebûl nêkerd hîle
Qet xerezkarîye rê nêbîye wesîle

Dîn şî, nêkewt ma dest ne dîrhem ne zî dînar
Dima neçarîye ra ma bîyî sifirkar

Sifirê xo yo nimite ma kerd eşkera
Kaxido bênuşte bî, ma ci rê kerd dua

Duaya ma qebûl bîye, bîye rastîye
Bîye sebeb û caameyişê hêvîye

Nê **pol-polikî** belkî asenê bêbaha
Labelê **yewrî** yê, tertemîz, giranbaha

Camî: Mola Camî (1414-1492), şaîrêko namdar yê farisan o.
Nîzamî: Nîzamî Gencewî (1141-1209), şaîrêko namdar yê farisan o.
Sifirê xo yo nimite: kurdkî qest keno

Bê hîle û bê xurde yê, tam temamî yê
Meqbûlê muameleyê xas û xamî yê

Seraser sirf û sade yê, bi kurmancî yê
Eke bivajê "sipî mendê" zerrnî nîyê

Sifirê ma yo sûr o, bewlî û dîyar o
Sîm nîyo ke tayê bivajê "kêmeyar o"

Wa kes nêvajo pereyê ma "kêmbaha yo"
Mohr nêdayo piro sultanan, bêdemxa yo

Eke darb bibîyêne bi neqiş û nîgar
Nêmendêne wina bê**sedr** û bêîtîbar

Sînaye yo, yar û namgerê kesî nîyo
Bêmirad o, wayirê bextê weşî nîyo

---

pol-polikî: Şaîr beytanê eserê xo (Mem û Zîne) qest keno. *(M.E.B.)*
yewrî: eksê "dirîyî", yanî tede sextekarîye, dirîyîye, rîya çin a
sedr: qîymet, erj, nirx, baha

Sînaye yo, yar û namgerê kesî nîyo: Wexto verên de hozan û nuştekarî dormeyê mîreyan û hukimdaran de ameyêne pêser, eserê xo pêşkêşê înan kerdêne; xeylê kesan zî nameyê înan eseranê xo de nuştêne. Ê mîre û hukimdarî zî înan û eseranê înan rê bîyêne ardimkar, madî û manewî ardim dayêne înan. Yanî eserî bi nameyê mîreyan û hukimdaran weşanîyayêne û qîymet dîyêne. La Ehmedê Xanîyo nemir, nê edetî dima nêşîyo, eserê xo yo erjaye pêşkêşê tu mîre û hukimdarî nêkerdo, nameyê înan nênayo piro; tenya seba miletê xo nuşto û eser pêşkêşê miletê xo kerdo. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Nê kaxidê ma yê bê sîye û sitarî
Nêyê bêderbê qebûlê şah û serdarî

Melûl ê, anegoreyê xeylê aliman
Meqbûl ê, anagoreyê xeylê hekîman

La hakimê zemanî, yê marîfetdarî
Çi heyf ke goş nêda pira, nêkerd goşdarî

Mîreyo ke nameyê xo yo xeyr Mîrza yo
Awir û ewnîyayişê xo sey kîmya yo

Qelbê zexelî keno sey eyna û camî
Polê sexteyî keno sey zerrnê temamî

Sed barî pol-polikê sifirînê sûrî
Bi awirê ey ca de benê zerrnê zerî

Bi qehirê xo êyê dîyarî ano war
Bi îhsanê xo êyê warî beno dîyar

Paşayan pêgêno, sey kesanê êsîran
Azad keno înan sey kesanê feqîran

Her roje bi ardimê xo hezar xizanî
Her game bi lutfê xo sed rût û rebenî

Keno zengîn û maldar bi destê hîmetî
Hîkmet o yo ke çi rey nêkeno minetî

Bidayêne ma ser zî reyêk awirê xo
Biçarnayêne ma ser zî o **îksîrê** xo

Nê **qal-qiseyî** pêro, bîyêne şiîrî
Nê **polikî** pêro, bîyêne zerrnê zerî

La çimê ey hîna zêde komelî ser o
Coka xisûsen zerrî ra seyr nêkerd piro

Comerdîya ey semedê heme komelî
Ya Reb, ey bike wayirê bext û îqbalî

îksîr: Madeyêko efsanewî bîyo. Kîmyageranê verênan bawer kerdo ke o beno dermanê heme derdan, bi wasitaya ci madeyê zerrn û sifir û sey nînan yewbînan ra cîya benê, bi îksîr sifir û asin benê zerrn û sîm. Ehmedê Xanî dostanîya mîre Mîrzayî şibneno îksîrî û vano "Eke o reyêk biewnîyayêne ma ra, bi ewnîyayişê eyê sey îksîrî nê qal û qisayê ma pêro bedilîyayêne bîyêne şiîrî. (notê M. Emîn Bozarslanî)

qal-qiseyî: Şaîr çekuyanê eserê xo qest keno.

polikî: Şaîr beytanê eserê xo qest keno.

7

FÎHRÎSTÊ DESTPÊKÊ KITABÊ XEBERAN EŞKERAKERDIŞ Û PESNDAYIŞÊ LEQEB Û ESERAN BEYANÊ ECZ Û ÎNKÎSARÎ BI HAWAYÊ ÎTÎRAF Û ÎQRARAN UZIRWAŞTIŞ SEBA NÊ QAL Û QISAYAN

Saqî deke şûşeyê rengê asîmanî
Pê mey û şerabê sey ruhê **cawîdanî**

Ke ma ruhê mezgî bikerê tern û teze
Bi meyê ruhperwerî yew hinge û **lehze**

Saqî, dê hadê deke şûşeyê hêşînî
Awa ke zerrî kena wayirê îzanî

Awe de biverde ti nê qelbê mehzûnî
Mest û sermest bike nê aqilê mecnûnî

Ey saqî ti deke nê qedehê gewheran
Bi şîreyê ê mehsereyanê **tahiran**

---

cawîdan: ebedî, baqî, daîmî, bêpeynî
lehze: vîstike, hele, vista
tahir: pak, temîz

Ê durrê xoşawî, **xemrîyê** dawetkarî
Yaquto helîyaye, **lalê herîkbarî**

Deke ti ê dilopanê sey **durrdaneyan**
Yanî ereqo ke maneno awa gulan

Zeman zeman ey bide destê meyperestan
Înanê ke tirşimêk zerrî daya **destan**

Qedehê zerrî biyero neqişnayene
Meclisê şayîye biyero ronayene

Nê meclisê meyperestanê mudawîman
Sermest bike newe ra, her dem û her zeman

Beno ke o nan û nîmeto bênîhayet
Dilopêk bo zî mi rê beno risq û qismet

Şayîya meyê qedehê zelalê pakî
Şênîya engura rezê roşnê roşnakî

Nefsî temamen bigêro binê tesîrî
Keyfweşîya zerrî bivejo qatê corî

---

xemrî: şerabreng, rengê şerabî, mor

lalo herîkbar: Şaîr seba şerabî vano. Lal, yew kerraya sûra giran-baha ya. Şaîr vano şerabo ke sey lalî sûr o û herikîyaye yo.

durrdane: heba durrî, daneya încîye

destî: yar û waştîyî qest benê

Yanî wa bikewo ruh û canê mi şewqêk
Wa biyero werê zerrîya mi de zewqêk

Wa tesîrdar bibo nefes semedê mi ra
Wa hewadar bibo qefes semedê mi ra

Wa zerrî de zelalîye biyero meydan
Ez bibî hemvengê şalulan û bilbilan

Teyra zerrî ya merda wa bikuwo perwaz
Bîla perde wa biwano bibo deyîrbaz

Ge-gane binala ez qaydeyê bilbilan
Ge-gane biwana ez qaydeyê şalulan

Wa “ax”an rayir bikero şodir bi şodir
Ê bi surrê vayî bibê heval û hogir

Wa abibê pindikê zerrî bi ê “ax”an
Sosinî qisey bikerê biyerê ziwan

Wa bişkokî pel bidê, telî û sincan ra
Tim sey gonî sûr bikerê bi hezaran ra

Sûrgulî bibermê bi hesranê şebneman
Û bilbilî bihuyê, bi rexmê hemdeman

Saqî bide mi mey û şerabê **gulgûnî**
Bê vengê dawulî bê sedayê **qanûnî**

Qazî û muftî û zebtîyeyî nêvînê
Keyfweşîye bibo zêde, xemî nêmanê

Wa weswese ra bibo pak no qelbo huznin
Ancî newe ra bibî ez keso yewnayin

Ez bibî sermest, bivajî qalanê vengan
Îfade bikerî çîyanê reng bi rengan

Bê keyf nêeşkena tebayêk bivajî ez
Bibî delî-dîwane, durran birişnî ez

Hal-mecal ra bikewî, bidî teber sirran
Bê qal û qisa zerrî ra bidî xeberan

Sey neyî binalî û bilornî bi ạheng
Sey tutîyan biyerî ziwan bivejî veng

Eşkera bibê bi mi keramet û razî
Berz bibê mi ra meqamî, veng û awazî

Tewirê meqaman zerrî de bibê awaz
Gulîstan seraser bibo **geweşt** û **şehnaz**

---

gulgûn: rengê gule, rengê xo sey rengê gulan
qanûn: yew enstrumanê muzîkî
geweşt: muzîk de yew meqam
şehnaz: muzîk de yew meqam

Sey ney' xorînîya zerrî ra, bi ahengî
Se tewir veng û seda bivejî, sey **çengî**

Sey **rebabî**, bê keman û bê kemançeyî
Veng bikewo defê mi ser, bê **tabançe**yî

Zuhre meqamê **uşşaqî** pê bihesîyo
New qatanê asmênî de bireqisîyo

Sazê dilê kulî pirodo **berz û nizmî**
Biceno meqamê eşqê Zîne û Memî

Ez Mem û Zîne xo rê bikerî behane
Qalanê xemê zerrî bikerî efsane

Perde ra bivejî ez qeyde û meqaman
Newe ra bidî Zîne û Memî ruh û can

Nêweş kewtê sewdaserî, waştî û yarî
Ewro sey hekîmêkê zana û zanyarî

Derman bikerî înan ez weş-war bikerî
Ê bêçareyan newe ra candar bikerî

çeng: yew enstrumanê muzîkî
rebab: yew enstrumanê muzîkî
tabançe: Tîya de manaya xo "toqmaqê dawulî" yo. Na çeku fariskî ya.
Zuhre: Venus
uşşaq: muzîk de yew meqam
berz û nizm: muzîk de perdeyo berz û perdeyo nizm qest beno

Zerrî ra dirbetin, ê Memê **cîgersojî**
Zîna ke **xorînîye** ra ancena dejî

Aya peyê perdeyan, wayira îfetî
Êyê bêsucê bêxetayê bêtometî

Bi terz û uslûb ez înan bikerî namdar
Wa têver de nas bibê dilbere û dildar

Winî newe ra înan bikerî serfiraz
Wa biyero temaşe kerdene **nezerbaz**

Wa seba Memî bibermê waştî û yarî
Wa pê derdê Zîne bihuyê sewdaserî

Hemderdî bi înan bikerê keyf û sefa
Bêderdî bi înan biancê derd û cefa

Êyê zere ra pakî, êyê zerrîsafî
Êyê wayirê rehmî, wayirê însafî

Wa pêro pîya "Helal bo" bivajê ma rê
"Çiqas weş ardo pêser, çi weş dayo arê!"

Înanê ke hes kerdo, Heq tealayî ra
Ezel ra Heq tealayî, hes kerdo ci ra

---

cîgersoj: cîgera xo sote/veşaye
xorînîye: xorînîya zerrî
nezerbaz: keso ke bi şengîye ewnîyeno

Wa biyerê destane goşdarî bikerê
Tirşimêk tede xo vîr û vîndî bikerê

Tayê înan zerrî ra bikerê goşdarî
Wa tayê zî zerrî ra biwazê xatirî

Rica û minetê mi semedê xoceyan
Xeletîyan meşanê rîyê telebeyan

No kitab eger ke baş o, eger ke xirab
Mi tede anto hezar zor û hezar ezab

Pit û pizez o, meyweyo tern û teze yo
Ne kêm û nêm o, ne zêde û zîyade yo

Labelê ez nêkewta mîyanê tu rezan
Mi kesî ra teba nêgirewt sey xirxizan

No kitab pindê bax û baxçeyê dilî yo
Masum o, pak û temîz o, rez û eslî yo

Hema neweber o; eger şîrin eger tal
Sey tutanê sawîyan o, tifil û mindal

Mi emel ardo bi famberan û halzanan
Weş vînenê ê, nêşeqiznenê domanan

No meywe eke xag o, eke **neawdar** o
Labelê kurmancî yo, o zî ma rê kar o

No domano pizez, eke nenazenîn o
La neweber o, çimê mi de zaf şîrin o

Eke zîyade ra nebaş û nelezîz o
La domanek o, çimê mi de zaf ezîz o

Sînaye yo; çi cil û cor, çi kinc û kisvet
Pêro mal-melalê min o, nîyo emanet

Heme vate û manayî, heme cumlayî
Pêardiş û werêardiş, heme îmlayî

Mewzûyî, mirad-meqsedî, heme babetî
Pesn û wesifnayiş, îma û îşaretî

Vatiş, mana, salixdayiş, uslûb û sifet
Qetîyen ne deyn û dûn ê, ne zî emanet

Pêro netîceyê fikir û nezerî yê
Veyvekê neweyî, keynekê ezebî yê

Ya Reb, mede destê nezanan û saxikan
Na rindekî û delalîya cannazikan

Ez hêvîdar a famber û ferasetdarî
Do weş bivînê mi, meewnîyê qisûrî

---

neawdar: eksê awdarî/awinî, hetê awdarîye/awinîye ra kêm

Ûy û şermezar nêkerê mi sey famkoran
Wa rast bikerê xeletîyan û qisûran

Famberî nimnenê şaşî û xeletîye
Xerezdarî kenê qîr-wîr, qajî-wajîye

Ez wazena êyê wayirê sirr û razan
Wa pê mi nêkerê tinaz û papizan

Çerçî û etarî ya, gewherî nîya ez
Xo bi xo deresaya, banderî nîya ez

Kurmanc a, naşî-nezan, koyî û kenarî
Nê zî qal û qiseyê min ê kurdewarî

Îmza bikerê bi weşikîya hurmetî
Goşdarî bikerê bi goşê merhemetî

Kîndar û xerezdarî ke kenê goşdarî
Bibê eybê mi; binimnê, bikerê tarî

Merişnê awa rîyî, medejnê şaîrî
Wa bivajê qala weşe, vateyê xeyrî

Ecêb memanê, pê şaşî û xeletîyan
Weş şirove bikerê, mana bidê înan

8

DESTPÊKÊ MEQALE PESNÊ HAKIMÊ BOTAN Ê WAYIRÊ ÎQBALÎ MÎR ZEYNEDÎNO LAJÊ MÎR EVDALÎ WESFÊ HER DI WAYANÊ CI YÊ WAYIRÊ CEMALÎ ZÎNE Û SITÎ, ÊYÊ BÊEMSALÎ

Neqaşê pel û rîpelanê hîkayetî
Serafê kulçe w qalibanê rîwayetî

Bi no hawa ronayî neqiş û nîgarî
Bi no hawa day piro tît û derb û morî

Vat: Wextê verênî de şahêko muzafer
Hukm û îdareyê xo de serfiraz, aver

Ronayêne ver de miletan mil û sere
Esl û fesl ra ereb bî la kurdan rê mîre

Textê ci Cizîre de, bext tede dost û yar
Talihê ci weş, meqamê ci berz û dîyar

Dayêne rûm û ereb û ecemî ferman
Meşhûr û namdar, bi nameyê "Mîrê Botan"

Pîr û pîrbabî, bawkalî, ced û ecdadî
Eslê ci şîyêne resayêne **Xalidî**

Ey ra xo pawitêne felekê zordarî
Kalan ra antbi şimşêrê xo yê **Cebarî**

Tît û xeml û xêzê milkî, **zeynê dînî** bî
Nameyo weş yê ê mîreyî, Zeynedîn bî

Wesifê mîreyîye "**zîn**" bî, seba ey ra
Tarîfê xeml û xêzî "**dîn**" bî seba ey ra

Eserê egîdîya ê şah û sultanî
Maseyê deryayî ra ta aşma asmênî

Bi mahîyet, merkez û qutubê na dinya
Bi şahîyat, remz û îşaretê a dinya

Duştê comerdîya ey de mehcûb bî Hatem
Duştê egîdîya ey de mexlûb bî Rustem

Hatemî pîlîya lutf û îhsanê ey ver
Arêdayêne boxçike, kerdêne pêser

Xalid: Ehmedê Xanî gore bapîrê mîreyanê Cizîra Botan, yanî vano ê xalidî yê.

Cebar: Yew nameyê Homayî yo, yeno manaya wayirê qewet û qudretî

zeynê dînî: yanî zîynetê dînî, xeml û xêzê dînî

zîn: zîynet, xeml û xêz; nîmeyê nameyê Zeynedînî qest beno.

dîn: bawerî, îtîqad; nîmeyo bîn yê nameyê mîr Zeynedînî qest beno.

Aqil û huner û meydan û comerdîye
Terz û nîzam û dîwan û rayirzanîye

Edalet û dîyanet û dewlemendîye
Pawitiş û hêrîşkerdiş û serdarîye

Wegirewtbî ey her yewî ra xezînayêk
Degirewtbî ey her yewî ra defînayêk

Vistêne bi dest her çî, bê zor û bê zehmet
Ci rê bîyêne bi pare, asan û rehet

Her bêj ra çîyê nadirî, û cewahîrî
Her reng ra çîyê weşikî, û zewahîrî

Heme çîyê mumkinî, yê arzûkerdene
Daybî ci Comerdî, û daybî dest vistene

Bi ey, merdim resayêne bi meqsedê xo
Bi ey, merdim resayêne bi miradê xo

Heremê ey dekerde bî bi nazenînan
Cenetê ey dekerde bî bi **serhorî**yan

Horîyê cenetê ci zaf û gelek bîyî
Xulam û xizmetkarê ci melekî bîyî

---

herem: qesr û qonaxe de qismê keye û kulfetê mîreyan û şahan
serhorîye: sereka horîyan, horîya ke serê horîyan a

Labelê azê keyeyê na mîreyîye
Neweberê bax-bostanê îfetdarîye

Di keybanuyî estbî verê ê şahî de
Di rojî bîyî, verê ê padîşahî de

Yanî di wayî, di wayê semtê nazdarî
Yê ê keyeyî, yê ê nesilê rezdarî

Yew selwîyêra bax û baxçeyê rastîye
"Sitî" vajîyayêne ci ra, bi rastîye

Aya bîne zerrî û cîgera mîreyî
Nameyê xo nîmeyê nameyê mîreyî

Sanikvajî sergirewte da goşê mi ro:
A horîye, name "Zîne" nîyaya piro

Yewera zaf şîrin a, eynî sey şekerî
Aya bîne ruh û can a, leteyê zerrî

Yewere esmer a, aya bîne kejike
Yewere horî ya, aya bîne meleke

A horîye, a perîye; bêhempa bîyî
Çimkî her di zî nûrê Homayî ra bîyî

Nameyê xo nîmeyê nameyê mîreyî: Zîne qest bena, yanî "zîn" nîmeyê nameyê mîr Zeynedînî yo.

sanikvaj: keso ke sanikan vano, rawî; rîwayetkerdox

Yê înan ser ra kesî nêdîbî rindîye
Cemalê Homayî ra girewtîbî semtîye

Rî sey gulan û yasemînan, lewî sim-sûr
Pûtanê Xulluxî duşt de ardêne war mûr

Her di zulifî manenê têlê sumbulan
Her di alişkî manenê rîyê sûrgulan

Ê sûrgulê serbestî, sunbulê azadî
Beşna ci beşna dara selwî û şimşadî

Rîyê ci de bi xo weameybî sûrgulî
Piro şeqitîyaybî war heme sunbulî

Rindekîya rîyî sey **nuşteyê yaqûte**
Çalika çeneyî zî sey sêhrê **Harûte**

Rişîyaybî rîyê ci ser miskê boyweşî
Bi destê faldarêk şanikê rindê başî

---

pûtê Xulluxî: Xullux bajarê Tirkmenîstanî bîyo, bi rindekîya keynayanê xo meşhûr bîyo. Keynekê ci hende rindek bîyê ke bi pûtan û heykelan ameyê şibnayene û înan ra vato "pûtê Xulluxî". Ehmedê Xanî dayo zanayene ke Zîne û Sitî rindekîya kênayanê Xulluxî de xeyr nêverdayo, rûmetê rindekîya înan şikito. (notê M. Emîn Bozarslanî)

nuşteyê yaqûte: tewirêk nuşteyê alfabeya erebkî

Harûte: Yew melek a, senî ke aye bi embazê xo Marûtî sêhr kerdo û sêhrkerdişî ser o mijûl bîyê, Homayî ê ceza kerdê, Babîl de eştê zereyê bîrêk û ferman dayo ke hetanî roja qîyametî tede bimanê. Vanê sêhr û sêhrkarîye înan ra menda û rîyê dinya ra bîya vila. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Ê şanikî, nuqtayê sipîyê sûrekî
Hecer û tewafê Kabeyê bimbarekî

Birûyê xo kewanê felekî, yê înan
Bijangê înan tîrê xofnakî bêguman

Sermayeyê dehşetî bî semedê haran
Îşaretê ters û xewfê çimanê înan

Ca de heyret keno, desinde beno heyran
Kam bivîno îma-îşaretê ê çiman

Pê tace çareyê ci aseyêne winî
Seke perrê Cebraîlê rîyê asmênî

Seke nîmeyê asmênî ra vinderto roj
Kewto xizmetê înan ver, bişewe, biroj

Kamî bidîyêne o dev-rî, o pelegoş
Aqil sere ra şîyêne, perrnayêne hiş

Gerden, ti vanê qey qedeh, seke şûşe yo
Destê aşiqan de, fek ra dekerde mey o

Yan maneno şûşeyê **şekerê nebatî**
Yan maneno serçimeyê awa heyatî

şekerê nebatî: Şekero ke parzûn beno û sey helwa yeno huşkkerdiş, rengê xo zelal o, maneno camî. Seba dermanî yo. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Sergiştan û nenuganê hinekerdeyan
Şiknayêne xatirê zerrîyanê weşan

Kamî bidîyêne o mîyane, a mîye
Xorînîya zerrî ra antêne axîye

Çi mehal nîşan bidayêne zend û bazin
Hinî lazim nêbîyêne gerre û **gazin**

Her çiqas ke di bedenî bî, di can bîyî
Labelê rindîye de sey cêwîyan bîyî

Tabî nazenîn bîye Sitî, sey perîyan
La horîye bîye Zîne, sey serhorîyan

Her çiqas ke Sitî estareyo weş bîye
Bêguman ke Zîne zî rojêko geş bîye

Sitî mîsalê aşme şewq û şemal bîye
Zîne aşma pirrpancêse zaf delal bîye

Têver û têhet de ê her di şewçilayan
Wexto ke linge eştêne rez û hêgayan

Nalan ginayêne bêgan û heywanan ro
Talan ginayêne nebat û însanan ro

Kofîyê înan bi gewheran xemilnaye
Gerdenîyî bi pûl-pelikan rêzilnaye

---

sergiştan: serê engiştan, serê pêçîkan
gazin: gerre, lome, sîtem

Wexto ke xemlê çareyî veradayêne war
Aşiqan derdê zerrî ra kerdêne qar-war

Xeml û xêz, mûrayî-mircan, xişir û zîynet
Ver û pey, cêr û cor, çep û rast, nohet, ohet

Key ke pê geyrayêne ê her di perîyî
Kerdêne gêj dergeyan de kesê welîyî

Pîrî, rayberî, şeyxî, melayî, mîreyî
Derwêşî, maldarî, feqîrî, fiqareyî

Pêro pîya miradwazê cemalê weşî
Pêro pîya zî heweskarê pêrestişî

Tayê miradwazê semtîya bêpeynîye
Tayê heweskarê leşa tala fanîye

Labelê pêro zî eynî yê; yew û dostî
Ferqê mabeynê înan, ferqê mezg û postî

9

UMÛMEN BEHSÊ QÎYMETÊ QUMAŞ Û SERWETÊ PÎLÎYA HUSNÊ HEBÎBAN XISÛSEN NÎŞANDAYIŞÊ CEWHER Û BAHAYÊ CEMALÊ SITÎ Û ZÎNAN

Dinya de çende ke estê sultan û şahî
Çende ke dayo înan mal û milk Ellahî

Heme û temamê xiznayanê Qeyserî
Heme û temamê **dexmeya Îskenderî**

Heme cewherê defîneyanê Xaqanî
Heta lalanê îştraneyê Silêmanî

Her çiqas ke zîyade ra giranbaha yê
La heme leteyê rindîya înan nîyê

Rindî û semtîya rîyê Sitî û Zîne
Bibî yew deryayê adirê sînayene

Wexto ke eştêne pêser pêlan har û gizm
Roj ge-ge bîyêne berz ge-ge bîyêne nizm

---

dexmeya Îskenderî: Tîya de Îskenderê Makedonî qest beno. Tayê efsaneyan gore, tirba nê hukimdarî de zaf defînayî estê la cayê înan tesbît nêbîyo. Ehmedê Xanî seba na defîna "daxme" vato ke na çekuye yena manaya tabute, mezele û tirbe. (notê Kadri Yıldırımî)

Hezar can, zerrî û cîgerî veşnayêne
Miletî înan ser meseleyî vatêne

Ê têver de roj û aşme bîyî, beramber
Muşterîyê ci no cîhan pêro, seraser

Seydwanê rindekîya ê her di xezalan
Kamî cewab dayêne vengê ê delalan

Zaf tenî sey şêran tayê zî sey **delal**an
Nêbîyêne mird, pê nalayiş û fîxanan

Bi rojan û bi şewan gelêk nalayêne
Heta înan reyde melekî kalayêne

Rindekîya ke ci rê çin bo der û sînor
Nêqedîyenê aşiqî benê qor bi qor

Labelê aşiqî, heweskarî cîya yê
Tayê feydeperest, tayê zî canfeda yê

Cananan kenê feda, tayê seba canan
Canan kenê feda tayê seba cananan

Tayê sey Tacdînî resenê bi miradan
Tayê zî sey Mem û Zîne ancenê derdan

Muşterî: Mars. Na beyte de roj û aşme Sitî û Zîne yê. Eke aşme û Muşterî (Mars) eynî birc de biyerê têhet, no çîyêko bimbarek hesibîyeno û bawer beno ke kam o wext biyero dinya beno kesêko zerrînerm û îfetin, zerrînizm û comerd. (notê Kadri Yıldırımî)

delal: vengdayox, wezîfedaro ke sûke û bazaran, cayanê qelebalixan ra geyreno, bi vengo berz şarî derheqê çîyêk de xeberdar keno

10

AÇARNAYIŞÊ HEVSAR Û REŞMEYÎ VER BI PEYNÎYA QAL Û VATEYÎ

Ma ageyrin a hîkayeya verêne ser
Kesê ke tede sewda ra ancenê keder

Tabî zaf zêde bîyî bêhed û bêhûmar
Tayê giregir, tayê feqîr û xizmetkar

Labelê se xizmetkarê weş û mumtazî
Se xort û ciwanê qamdergê serfirazî

Her yew bi rindîya xo mîsalê rojêk bî
Her yew bi vatişanê xo cîgersojêk bî

Her yew bi kemalê xo sey **aşmanê sûran**
Her yew bi cemalê xo sey **sîneyê şahan**

Ê heme aşiq bîyî, ê heme sewdakar
Heme arzûdar bîyî, heme zî heweskar

---

aşmanê sûran: aşma zerde, aşma pirre, aşmapirrpancêse

sîneyê şahan: Seba ke şahî madalyayan aliqnenê bi sîneyê xo wa û sîneyê xo bi madalyayan xemilnenê û kenê weşik, Ehmedê Xanî ê xortî şibênayê sîneyê şahan. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Bêguman ke ne bi dîyene û şehadet
Belkî bi pêhesîyayene û rîwayet

Pêro pîya seba mîrî xizmetkarî bî
Pêro sirrê yewbînan ra xeberdarî bî

Pîl û ser û serwerê ê perîsûretan
Pîr û tac û sertacê ê melekxisletan

Tacdîn vejîyayêne ci rê, ciwanêk bî
Guhderzê dem û dewranî, pehlewanêk bî

Bin û bineşeyê xo eyan û beyan bî
Serdefter û serwerê xort û ciwanan bî

Babîyê ey rê vajîyayêne Eskender
Lakîn ereban ci rê vatêne **Xezenfer**

Çimkî bi dilawerîya xo sey şêran bî
Ceng de o bedelê hezar cengaweran bî

Di birayê ci estbîyî, her di **cengbazî**
Her di sey şahînan bîyî, sey teyrê bazî

Tim û tim zerrîya dişmenan veşnayêne
Yew Arif, yewî rê Çeko vajîyayêne

Guhderz: Şehnameyê Firdewsî de cengawero efsanewî.
xezenfer: bi erebkî şêr
cengbaz: keso ke weş ceng keno, keso ke usûlê cengî baş zaneno

Ema ey mîyanê hende xas û xaman ra
Mîyanê hende bab û bira û maman ra

Xortêk û ciwanêk kerdbî bira seba xo
Nê nê, mi xelet vat, kerdbî çila seba xo

Roja ke Tacdînî o bira nêdîyêne
Bîyêne sey şewa ke çila nêdîyêne

Dinya ser o bîyêne ting-tarî desinde
O birayo sey rojî ke kewtêne dalde

Embazê keyfweşîye, şirîkê xemî bî
Xerqê derdan û kulan, nameyê ci Mem bî

Mem zî Tacdînî rê paştîgîro temam bî
Ne sey bira û sey babîyî, ne sey mam' bî

Her çiqas ke birayê axiretî bîyî
La seke sey dinya û axiretî bîyî

Tacdîn lajê wezîrê dîwanê mîreyî
Mem zî lajê nuserê dîwanê mîreyî

Her di xort û ciwanî têver de dost bîyî
Her di birayî pîya rast û durist bîyî

Yewer Qeysê ewroyî bî, yewer zî Leyla
Yewer Wamiqê dem-dewranî, yewer Ezra

Dostê temamî bîyî, nêbîyî serserî
Têver de û pîya seke **Mîhr û Muşterî**

Dostîye, destebirayîye, birakîye
Nêbena pê dirîyîye û difekîye

Birakîye asan nîya, cefakarî ya
Meqsed û amancê ci zî wefadarî ya

Destberê to ke nîyena wefadarîye
Caran verê xo mede, a cefakarîye

Mîhr û Muşterî: Mesnewîyêk a. Hîkayeya xo wina ya: Şahê eceman Şapûr û wezîrê ci bêewlad benê. Rojêk rastê yew derwêşî yenê, derwêş tilsimêk dano înan û vano, domanê şima benê. Her yewî ra yew laj beno, lajê Şapûrî rê vanê "Mîhr", lajê wezîrê vanê "Muşterî". Her di lajekî şonê eynî mekteb û yewbînan ra zaf heskenê. Her diyan yewbînan ra cîya kenê. Badê, Mîhrî erzenê hepis, seba ke îdam bikero Muşterî zî teslîmê celadî kenê. Sayeyê tayê kesan Muşterî îdam ra xelisîyeno; ey rusnenê Îraq. Mîhr hepis ra vejîyeno, şono ey vîneno; pîya kewenê rayirê Azerbaycanî ser. Dima Mîhr cayê pîyê xo gêno û beno şah. Nêweş keweno û mireno. Mergê Mîhrî ser o Muşterî deyax nêkeno, o zî mireno. (notê Kadri Yıldırımî ra)

Mîhr û Muşterî, yenê manaya Roj û Jupîterî zî ke Jupîter mîyanê seyareyan de seyareyo tewr gird o.

11

DESTANA BEYANÊ NEWROZA SULTANÎ NAMEDAYIŞÊ MEWSIMÊ KEYFWEŞÎ Û ŞADIMANÎ BI HAWAYÊ TOREYANÊ VERÊNAN Ê KURDISTANÎ KE ÎNAN CI RÊ VATÊNE "SERSAL" BIMBAREK KERDÊNE SEY ROŞANÊ WÎSAL'

Afernayoxê dinya bi feyzê fitretî
Heme felekî zî bi hawayê qudretî

Bê qalib, bê şekil, bê peyme û bê mîqyas
Bê alet, bê hacet, bê cetwel û bê meqes

Hende gilor-gilover, hende berz û bala
Hende pêser o çend qatî, hende **la bi la**

Ronayê, ravisnayê, heme ardê meydan
Vetê, ramojnayê, û dayê verê çiman

5 Hîkmet o yo ke pêro zî bi kar û bar ê
Tayê ci peya yê, tayê ci zî espar ê

Ci ra ta-tayê giran ê, ta-tayê lezgîn
Tayê sist û pist ê, tayê zî zexm û qewîn

---

la bi la: qat bi qat

Tayê bextreş ê, tayê wayirê tedbîrî
Tayê bextweş ê, tayê wayirê kederî

Ci ra tayê katib ê, ci ra tayê ustad
Ci ra tayê sazbend ê, ci ra tayê celad

Tayê şewq-şemalê şewe, tayê rojperest
Tayê keyf anê, tayê fînenê xemî dest

Ci ra tayê xo sey Zîne kej û zerî yê
Ci ra tayê xo zî sey Memî muşterî yê

Heme roşnîye danê, nûrdar û **munîr** ê
Tayê xo padîşah ê, tayê zî wezîr ê

Tayê bi hereketo normal û edetî
Anê dem û wextê wisarî bi taybetî

Kenê newe seba ma, serre û demserrî
Key ke resayî berê payiz û wisarî

Zanayê kamilê serekê pîrê kalî
Bi no hawa ma rê vatî hal û hewalî

Vat: Edeto verên, û edetê verênan
Wina biyo, her tim wina ameyo meydan

Wexto ke **şahsuwarê** hetê rojhelatî
Çarnayêne verê xo, wextê aşma martî

---

munîr: roşnin, roşnak, roşndayox
şahsuwar: esparo westa, esparo pîl, şiîre de roj qest beno

Yanî, key ke kewtêne bircê serê serre
Biyêne veng-varit, dor-ver, keye û zere

Pêro zere ra vejîyayêne bi teber
Cinî-camêrd, pîr û kal, pîya û beramber

Wexto ke ameyêne roşanê Newroze
Seba qedrgirewtişê a roja pîroze

Kerdêne mekan û mesken, çol û çolistan
Kerdêne vil û vilistan, yazî û yaban

Bîlhesa ezebî, û keynekê **bakîrî**
Welhasilî kelam, cewahîrê nadirî

Pêro viraşte û xemilnaye û kildar
Pêro zî seba seyr û seyranî destûrdar

Labelê ne bi gune û tomet û minet
Bi usûl û edeb, bi şerîet û sunet

Çimkî amanc û nîyetê înan bî seyran
Geyrayiş û dîyayişê deşt û berrîyan

Winî bî ke hem yarî hem zî sewdakarî
Yanî her di hetî dilberî û dildarî

Wa çimê her di hetan bigino yewbînan
Xo gore bivînê, hemveran û hemserran

---

bakîr: bakîra; keynayî

12

RAYIRKEWTIŞÊ BAJARÎYAN VER BI DEŞTE SEBA SEYRANÊ SERÊ SERRE Û GEŞTE

Çerxê felekî akerd bext, kerd weş û pîroz
Reyna û newe ra ard, verê berî Newroz

Goreyê usûl û toreyan, erf-edetan
Bajarîyan, muhafizan, gencan û xortan

Ca verda bajar, kelayî, keye-keyberî
Seke cergewan ê, û seke talankerî

Verê xo da bi daran û beran, sef bi sef
Leqayî seba seyr û seyranî, ref bi ref

Esnaf û dikandarî pêro, qij û pîlî
Kes nêmend bajar de, pîr û kal, qeç û qulî

Tayê bi peyayîye şîyî bax-baxçeyan
Tayê bi esparîye şîyî dol-doreyan

Tayê pêro pîya, yanî bi şêligane
Tayê embazan reyra, tayê zî kesane

Wuriştî xo ser, heme xanim û xatûnî
Bi înan bîyî vilistan, bax û bostanî

Ê horîyan xo rê kerd ca û mesken cenet
Bê perde, bê destûr, bê riza û bê minet

Keynekê ezebî, genc û rihalê çakî
Ser-çim û bisk-birûyan ra temîz û pakî

Ê keynekê çiçikgilorê bakîreyî
Êyê rihalê temamê tern û tezeyî

Êyê wayirê dev û rîyê sey qumaşî
Êyê wayirê vînayişê weşê başî

Rindekîya xo ramojnayêne yewbînan
Texmîn kerdêne dergî-hîrayîye înan

Bazirganê eşqî bîyî, ehlê bazarî
Hem rotoxê rindekîye, hem zî muşterî

Keynekan û lajekanê tern û tezeyan
Gede-gudeyan, pîr-kalanê seserreyan

Serê serre, goreyê edet û toreyî
Bimbarek kerd, kerdî şên ê ca û zereyî

13

DESTÛRDAYIŞ BI XORTAN SEBA ŞÎYAYIŞ SEYRANÊ SERSALÎ REXBETDARÎYA ÎNAN SEBA BAZARÊ HUSN Û CEMALÎ

Qendîla ke roşnîye dana **dêrê şînî**
Taqaya Kavirî kerde roşnak û roşnî

Serê serre ke ancî newe ra bî **mamûr**
Mîreyî da xortanê tern-tezeyan destûr

Wexto ke destûr dîya seba ê lajekan
Wurişt̂î xo ser pêro pîya sey aşiqan

Pêro pîya wuriştî şîyî seyr û seyran
Heme zî wayirê meqsedan û miradan

Labelê ci ra Memo û Tacdînî tena
Sey keynekan pîya xo viraşt û xemilna

Wexto ke ageyra roj, û verê xo çarna
Ê her di birayan zî kinc û kol bedilna

---

qendîle: roj qest beno
dêro şîn: asmên qest beno
Taqaya Kavirî: Bircê Kavirî (bi tirkî: Koç burcu) qest beno. Roj 21ê adare de keweno nê bircî. (notê M. Emîn Bozarslanî)
mamûr: îmarbîyaye, şên, geş

Îstebreq û **sundisî** beşne û bale ra
Serepêşî, mendîlî, çîtî zî sere ra

Viraştbî înan, bisk û biskekî her het ra
Ro ver daybî gila-gilangî, nat û wet ra

Her diyan zî bedilnaybî ke kinc û kisvet
Wa ci rê peyda nêbo, ne zor ne zî zehmet

Xemilnaybî xo pê kinc û kolê dilberan
Kewtbî seyr û seyran, giran û seregiran

îstebreq: yew tewir qumaş
sundis: yew çeşît qumaş

14

RASTAMEYIŞÊ TACDÎN Û MEMÎ BI SITÎ Û ZÎNAN DERYAYÊ EŞQ Û SEWDA DE XERQBIYAYIŞÊ ÎNAN

Her di birayî ke pê kincanê keynekan
Wexto ke geyrayêne, çarşîyan û sûkan

Xafil ra ecêbêk rî da verê çiman de
Vîçikêk aqil nêmend sereyê înan de

Dî ke heme ziqaqan heme mehlayan de
Heme kuçe-kolanan heme pacayan de

Se gencanê tezeyanê sey selwîyêran
Kincê birîsimênî dayê xo ra înan

Panc seyî keynekan ra, panc sey rihalan ra
Hende zî kokiman ra, pîran û kalan ra

Tewir-tewir camêrdî, her tewir hermetî
Tayê pê kinc-kolan, tayê viran û rûtî

Tayê serwer ê, tayê pîlê giregirî
Tayê neçar ê, tayê feqîrê miheyrî

Lingî warpay, sereyê xo qot, yê tayênan
Kakate gilor, petikê xo sey çoganan

Sermest ê tayê, yê tayênan hewa-hewes
Keyfweş ê tayê, yê tayênan teng o nefes

Qisey kenê tayê, tayê zî kerr û lal ê
Vazd danê tayê, tayê zî şaş û medhel ê

Serexaş ê tayê, tayê kinc-dirîyaye
Dengeser ê tayê, tayê aqilpernaye

Bi qîr û wîr ê tayê, bi fîxan' û feryad
Visnayo bendê aqilî, bîyê hurr-azad

Her yewê xo bi qaydeyêk û bi hawayêk
Her yewê xo cîgerveşaye, bi cefayêk

Şaş mendî di birayî, bîyî heyretkarî
Bîyî xerqê deryayê fikir û efkarî

Tacdîn cayê xo de edilîya, û pers kerd
Persê xo zî yewerê extîyarî ra kerd

Va: "Ey Xizirê kalê rayirê rastîye
No çi hal-hewal o, ci rê çin a peynîye?"

Kokimî vat: "Di keleşê çuştê cîhatî
Kewtê mîyan, anê kok û qirrê miletî

---

serexaş: sereşikîyaye, sereşikite "xaş" çekuyêka fariskî ya (notê M. Emîn Bozarslanî)

Çimê kamî bigino ê her di keleşan
Desinde hal ra keweno, beno perîşan"

Înan vat: "To nêdî, gelo bi çi hawa yê?"
Ey vat: "Di laj ê, zîyade ra zerrîşa yê"

Înan vat: "Yê înan şimşêr o yan **şeşper** o
Ecêba tîr-keman o, ecêba xencer o?"

Kokimî vat: "Bi **xemze**yan û bi awiran
Xelq û alemî kişenê, sey serê tîran"

Persayêne ke, eger çim biginê înan
Desinde dest biberê xo, sey qehremanan

Wexto ke kerdêne pers û pursê her diyan
Hetê Heqî ra ê zî vejîyayî meydan

Sey di peykeran ê, her di zî genc-rîhalî
Sey **şahê estareyan**, danê şewq-şemalî

Eynî yo hal û hewal, eynî yê lîbasî
La her di zî no bajar de, xam û nenasî

Hal-hereket ra melek, hal-hewal ra perî
Labelê her di zî ne rotox ne muşterî

şeşper: şeşkenar, zemanê verî de yew tewirê gurzan bîyo (notê M. Emîn Bozarslanî)

xemze: ewnîyayişo bidîqet û kişte ra

şahê estareyan: roj, şaîr rojî qest keno / **şabaş:** bexşîş, xelate

Her di birayan ke dîyî ê di keleşî
Zerrî û canê xo, ci rê kerdî şabaşî

Her di zî xo ra şîyî, bîyî şaş û cindar
Ne aqil mend sere de ne bîyî hayîdar

Çin bî hiş û aqil, çin bî xîret û taqet
Kaş bîyêne nata-weta, taket û naket

Nêmendbî tede aqil, can ra' bibî bêzar
Tadîyayêne her di, zerrî kerdbî hewar

Ê her di perîyanê rindanê keleşan
Dî ke di kesî hê kewtê halo perîşan

Leteyêkê aşme yê, la manenê rojî
Dildar û bengîn ê, her di zî cîgersojî

Bi hal û hewal, **nêçîrê nêmebismilî**
Bêguman kewtê halê giranê muşkilî

Ver çarna ci şîyî serê ê di nêçîran
Bala xo daye, rîyê ci yê sey nîgaran

Ca de fam kerd ke ê kesê serserî nîye
Serê eskerê dildaran ê, suwarî yê

---

nêçîro nêmebismil: Nêçîro nêmebesmele, nêçîro nêmebîsmîlah; heywano nêçîrkerde ke sere nîme cira biyo; heywano nêçîrkerde ke qirika ci nîme ameya birnayiş û bi no hal hem gane yo hem merde yo. Wexto ke nêçîrvanî heywan serebirnayo, "bîsmîlah" nêmcet verdaya, sere tam cira nêkerdo. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Cayê xo de vindertî, ewnîyay bi dîqet
Ame zerrîya înan ro, rehm û merhemet

Yanî bi rindekîya ê nêmebismilan
Merhemetêk kewt zerrîya her di delalan

Zerrîyan sirrê xo da yewbînî, a game
Rîyan zî nûrê xo da yewbînî, a game

Eşkera û kifş o, rayirê pîyayîye
Ruhan rê çin bîye xamî û cîyayîye

Qudretêkê safîyî, yê alemê sirran
Tavisna adirê zerrîyan û cîgeran

Heskerdişî têver de ê kerdî **girîftar**
Rindekîye têver dę ê kerdî sewdakar

To vatêne qey hem bedenî hem zî canî
Çar heme pîya hem canî hem zî cananî

Bêguman ke yew ê, hem ruhî hem zî tenî
Yew û eynî yê, hem canî hem zî bedenî

Eşqo ke zerrî pê bena şîrin û şerbet
Xerezo ke zerrî pê bena kîn û nefret

---

girîftar: bengîn, mubtela

Ma gore badê peyda bîyê, nemuhîm ê
Labelê heqîqeto verên o, qedîm ê

Çimkî eskerê canî ke ameyê pêser
Afernayê Heqî, pêro bêmergîye ser

Tayê dost û yar ê, tayê zî eks û cîya
Tayê serehuşk ê, tayê zî aşt û pîya

Ê embazî ke ameyî têver û têhet
Vernîya ci de nêmend, ne zor ne zî zehmet

Yanî ê her di keleşanê gonîweran
Wexto ke çimê xo gina ê birîndaran

Her diyan pê se zerrîyan heskerd û sîna
Roniştî, verê her diyan tada û çarna

Biney mendî beşn-bala ra, mendî qaman ra
Mendî bisk û birûyan ra, mendî çiman ra

Vat: "Ecêba nê her di keynekê kamî yê,
Ecêba her di zî melekê Homayî yê?

Her di meyweyê kamcîn bax û bostanî yê,
Her di pîya gulê kamcîn gulîstanî yê?

Selwîyêrê verê çi awe û çeman ê,
Her di pîya teyrê kam merg û çîmenan ê?"

Bîyî war çiman ra hesirî sey **gulawan**
Rişîyayî serê rîyê ê birîndaran

Zerrî ê bi no qayde qet nêkerdî hişyar
Xo de nêbîyî, xo ra nêbîyî xeberdar

Peynîye de zî pê qelema eşq û sewda
Cemalê ci, lewhaya zerrî ro neqiş da

Waştêne ke bizanê esl û feslê înan
Çimkî nêzanayêne çi yo neslê înan

Engiştaneyê her di ciwananê çêran
Vetî bêçîkanê înan ra giran-giran

Engiştaneyî bêçîkanê xo ra vetî
Kerdî bêçîkanê înan qey îşaretî

Înan yaqûtî bedilnayî bi mûrayan
Elmasî zî bi şûşeyanê **bilûr**îyan

Caverda kay û kelebût, caverda roşan
Zewq û sefa bedilna bi derdan û dejan

Dî ke tayê xerîbî hê yenê raşteraşt
Wuriştî cayê xo ra bê zerrî xatir waşt

---

gulawe: awa gulan
bilûr: krîstal

Mendî her di birayî sey nêçîr û seydan
Pêra girêdayeyê zincîran û qeydan

Wuriştî ke şewe ser o bîya ting-tarî
Ne roj ne aşme, nêmojnenê sûret û rî

Halê xo halê teyranê nêmebismilan
Halê xo halê bêfiran û bêmecalan

Bêhal û gêj û xilmaş ê, dejeno sere
Sewda dest ra bîyê sersem, veşeno zere

Ginayî çal û çulan ro, bi hezar reyî
Hetanî ke kerd teber, rayirê keyeyî

Her çiqas ke şîyî û resayî xo cayan
Labelê anegoreyê ê bextsîyayan

Hem biroj hem bişewe, hem şodir hem zî şan
Kewtbî têmîyan ra; bibî yew, bibî **yeksan**

---

yeksan: seypê, eynî, yew

15

BÊHIŞÎ Û SERXWEŞÎYA ŞERABÊ EŞQÎ RA HIŞYARBÎYAYIŞÊ MEM Û TACDÎNAN SER Û SEBEBÊ EŞQÎ RA AGAHDAR Û XEBERDARBÎYAYIŞÊ ÎNAN

Ê her di teyrê şahînê çimgirewteyî
Yanî Memo û Tacdîno perşikiteyî

Şîbî seyd û nêçîrê zerencan û qazan
La erzîyaybî înan ser mîsalê bazan

Torrêk lefîyaybî her diyan ro xafil ra
Hinî nêbibî haydar û xeberdar xo ra

Heta hewteyê Kavirî nêvîyart nêşî
Ê mîyanê cilan de nêweş û cankêşî

Wexto ke pey de mend o hewte, vîyart û şî
Çimî akerdî înan, biney bîyî weşî

Rojêk pîya têver de wurîştî payan ser
Bala xo da rî û rûçikê yewbînan ser

Sewda dest ra vurîyaybî, bedilîyaybî
Reya verêne yewbînan nêşinasnaybî

Verî, yewbînî zana xam-xeşîm û nenas
Dima, yewbînî zana nas û dost û şinas

Dî ke çokî bê fir, tede nêmendo taqet
Perî şikîyayê, perayiş zor û zehmet

Uskûfê tarî-zulmetî, dîyayo ser ra
Culfûyê dost yarîye, nîyayo ver ra

Ne werdiş ne şimitiş; nêvînenê çimî
Ne hal ne mecal; nêerzîyenê ver gamî

Mest û serxweş ê, sey çimanê sewdaseran
Gêj û xilmaş ê, sey kesanê merezdaran

Sey fekê yaran tengela, zerrîyê tengî
Nalayişê reyayanê zerrî, sey çengî

Vat: "Ecêba ma kotî de bîyî merezdar,
Vat: "Yan zî ma kamcîn ceng de bîyî birîndar?

Se biyo bi ma, çi yo no hal-hewalê ma,
Çira tikena zerrî, qey bêmecal ê ma?"

Uskûf, Culfû: Verî, wexto ke nêçîrvanan teyrê bazî yê nêçîrî qefilnayêne, seba kedîkerdişî, rîpêşêko çerme ra sey tewreyî antêne sereyê înan, perdeyêko sûr zî antêne sîneyê înan. Bawer kerdêne ke a rîpêşe bazan fînena tarî û kena gêj, o perde zî înan musneno embazîye. Nîmeyê maske "uskûf" nîme zî "culfû" bîyo. Ehmedê Xanî Mem û Tacdîn teşbîhê bazanê tepîşteyan kerdê ke uskûf ancîyayo înan ser, culfû zî nîyayo înan ver. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Wexto ke bi no tore fikirîyayêne
Hal-hewalê xo ser o hizirîyayêne

Tacdînî ewnîya ke destê birayî de
Gewherêk aseno, mîyanê şewleyî de

Yaqutêko sey dendikana henaran o
Çîk û kosebîyê şewanê tarîyan o

Sey findan beriqîyeno roşnak û roşt o
Hekkakî zî ser o nameyê “Zîne” nuşto

Dest kerd derg bi ê gewherî ke pê bizano
Rind biewnîyo ci ra, rindarind bivîno

Memî zî ewnîya ke destê Tacdînî ra
Elmasêko **bêbaha** hetê texmînî ra

Nayo piro û nusnayo nameyê “Sitî”
Ustadêkê ehlê huner û meharetî

Eger ke bibîyêne gewherzanêk, **Buqrat**
O gîştane texmîn bikerdêne, bi **qirat**

---

hekkak: wesatayo ke çîyanê madenî ser o name yan zî nuşteyan nuseno. Na çeku erebkî ya (notê M. Emîn Bozarslanî)
bêbaha: qîymetê xo zaf giran, çin o ci rê fîyat/baha
Buqrat: Hekîmo namdar Hîpokrat (Îsayî ra ver 460-370).

Bazarîye bikerdêne sey **Eflatûnî**
A hele bi heme xiznayanê **Qarûnî**

Nêkerdêne heşt ra yewê ê giştaneyan
Goreyê hesab û kitabê gewherzanan

Şaş û pêşaş mendî pîya her di birayî
Nê halî ser, xorîn-xorîn fikirîyayî

Zana ke wayiranê nê engiştaneyan
Çike kerdo, kerdo Sitî û Zîneyînan

Roja ke ageyrabî roj, roja roşanî
Vurnayê kincî, ameyê cayê seyranî

Senî ke ê pîya, kewtbî dilqê keynekan
Ê her di zî pîya kewtê dilqê lajekan

Her di pîya bîyî, roja **ceşnê** Newroze
Kerdbî roşn heme dinya, sey aşme û tîje

Her diyan a roje weşemirnaybî destî
Her diyan ardêne kok û qirê miletî

---

qirat: Weznêko zaf qijek ke se ra diyê gramî yo [0,20043 gr]. Pê zerrn, elmas, yaqût madenê qîymetinî yê sey nînan yenê sentiş. Na çeku yunankî ya, eslê xo "qîrat" a la kurdkî de biya "qirat". (notê M. Emîn Bozarslanî)

Eflatûn: Fîlozofo namdar Platon (Îsayî ra ver 427-347).

Qarûn: Cihûdêkê dewrê Mûsa pêxemberî biyo; bi dewlemendîya xo şinasîyeno û nameyê ey biyo nîşanê dewlemendîya pîle. Vanê çewres banî bi zerrnanê ey dekerde bîyê; Mûsa pêxemberî zewt dayo piro, Homayî o bi xiznaya ci erd ro cûm kerdo. (notê M. Emîn Bozarslanî)

ceşn: festîval, şahî, roşan

Her di bîyî mîyanê bajarî de celad
Her di bîyî dest ra şarî kerdêne feryad

Ê her di bîyî ke adir verdayo zerrî
Her di pîya bîyî ke dax kerdê cîgerî

Her di birayan pê texmîn û aqilê xo
Zana ke kam ê, û çi kes ê qatilê xo

Tacdînî sere de estbî hişêk, şiûrêk
Terefê eşqî ra tede mendbî qisûrêk

Vat: "Wurze xo ser bira mîyanê cilan ra
Dê bes o hende nalayiş destê kulan ra

Ma şêr ê, ê her di zî pîya di xezal ê
Şermo giran o, ma înan dest ra binalê"

Mem bibî adir û kila eşqî seraser
Ci rê vat ke: "Ti xam û xag ê, ey birader!

Mevaje ke Mem xoser o, Mem bi gewde yo
Sere ra ta binê lingan, parçe-parçe yo

Gewdeyê mi pêro biyo xêze bi xêze
Xêzan ro nuqtayî bîyê rêze bi rêze

Tesîrê eşqî ra yo, tesîrê sewda ra
Tayê derg tayê xorîn, tayê hîr û hîra

Heme nuqtayî pirrê derdan û kulan ê
Hîna zî ti mi rê vanê, ti qey nalenê!

Zerrî bîya ca û warê adirê harî
Veşena têde, bi ax û bi întîzarî

Çîyo ecêb nîyo ke ez bibî **hulûlî**
Û mi dima bimano çîyêko **heyûlî**

Eşqo sultanê sultanan bê xerez ame
Gewherî xo nimit wexto ke **erez** ame

No hal û no mehel, no cîsim û no gewher
Eşqî zeft kerdo pêro yewser û seraser

Çimî, kezebî, hermeyî, paştî û zerrî
Destî, bazîyî, bêçîkî, doş û cîgerî

Willayî yewerî rê zî nêmendo rehet
Bîllayî yewerî de zî nêmendo taqet

---

hulûl: enkarnasyon, cismanî biyayiş

heyûlî: Çîyo sey heyûla. Seba "heyûla" biewnîye cêrnotê qismê 2. ra.

Na beyte de Memî wina vato. Beno ke ez hulûlî yanî enkarnasyonî qebûl bikerî û vajî sewdaya ke sey adirî ameya kewta canê min ê vengî û tede ciwîyena, senî ke ruhêk bikewo bedenêk û tede biciwîyo, a zî mi rê sey heyûla menda. Senî ke fikrêk gore heyûla madeyo verên yê kaînatî yo, kaînat ci ra zêdîyayo û vurîyayo, canê min o veng zî seba adirê sewda amade bî, sewda ameye kewte ci, hem xo rê kerd mekan hem zî vurna." (notê M. Emîn Bozarslanî)

gewher: kankilê çîyan, çîyo ke bi sereyê xo esto û eşkeno xo nîşan bido, sey madeyî

erez: eksê gewherî, çîyo ke bi sereyê xo çin o, nêeşkeno xo nîşan bido, sey rengî

Tîya de Memî zerrîya xo teşbîhê gewherî kerda, eşq zî teşbîhê erezî kerdo. Vato, erez senî ke gewher de xo nimneno, senî ke rengê madeyî keno vîndî, eşqî zî zerrîya ey xo de nimita kerda vîndî, zerrîya ey mîyanê eşqî de nimite menda, hinî tenya eşq aseno. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Nêmendo têreyde qet yew eleqeyê ma
Pêro pîya qîrenê vanê 'Aşiq ê ma!'

Nêpersenê ti halê mi, ez ha senîn a
Ser de zî mi rê vanê ez ha nênalena!"

Memî ke vat bi no hawa, derd û dejê xo
Tacdînî zî hinî nêvet veng û vajê xo

Ê bimanê uca de pê kul û birînan
Ma verê xo bidê Sitî û Zîneyînan

16

AGEYRAYIŞÊ SITÎ Û ZÎNE ROŞAN Û GEYRAYENE RA HAYÎDARÎYA DADIKA ÎNAN HAL Û BÎYAYENE RA

Ê zî tavilî ageyray bi ê lîbasan
Wa nêgino înan çimê kesanê nasan

Her çiqas ke înan bedilna kinc û kisvet
La o halê înan nêbedilîyabî qet

Eşq û sewda her di bedilnaybî seraser
Nêşayêne biyerê, halê verênî ser

Kesî nêvatêne ke Zîne û Sitî yê
Şarî vatêne qey di kesê ecnebî yê

Dadika înan estbîye yewa serreke
Yemana yemaman, yewa çuşta çalake

Feleko zordar tede nêşîyêne sere
Heyzebûne bî, nameyê a extîyare

Ameye verê înan ewnîyaye ci ra
Bi çimê xo dî kinc û kolê ci hê pira

Hê roniştê; ne werdene ne şimitene
Vîndî bîyo; **gilarey**' qirike de çene

Yanî ameyo înan ro huzin û keder
Ê leteyê aşme kewtê halê tengî ver

Permilîyayê **cewcemê** tern û tezeyî
Girewto rengê yasemînanê cerdeyî

Alişkê sey gonî bîyê **welik** û gewrik
Sûrgulî vurîyayê bîyê zer û zerdik

Zana ke yê perîyan, keder û fikar o
Zerrî kewta tayênan, ginayê sewda ro

Dadike vat: "Ey gulsosinê merg û çîman
Hergu yewa şima roşnîya her di çiman

Wa pawitoxê şima Homa teala bo
Wa canê mi şima rê qurban û feda bo

Şima ke zere de beste yê, pê zincîran
Tenya ewro wuriştî şîyî seyr û seyran

Şima qey rew ra caverda ameyî roşan,
Dê rast bivajê, çi yo no halo perîşan?

---

gilare: goştê binê çeneyî

Wexto ke merdim beno xemgîn, sereyê merdimî aver beno çewt, çene gilareyê qirike de, yanî goştê binê çeneyî de beno vîndî. Ehmedê Xanî tîya de o halo xemgîn teswîr kerdo.

Destpêk senî bîyo, çi tebayî rî dayo,
Na sersemîye ya, yan xeyalê sewda yo?

Çi yo no elemê şima yê karxezalan,
Her elem ber û eserê derdan û kulan?

Çi qewimîya, se bî, dê bivajê mi rê
Teba mi ra nimite maneno ke tirê!

Ez do nika bierzî remilan û falan
Ez do şima rê bivajî hal û hewalan

Yan zî ez do ronî mendîlan û şûşeyî
Ca de bivejî ez eslê nê meseleyî"

Her diyan vat dadike rê, her çî eşkera:
"Ma ke vizêr vejîyayî teber, zere ra

Kam ke vejîya rayirê ma ser, bî peyda
Destadest gina eşq û sewda ro, bî şeyda

Axir ke **cewrê** ma ser de şî, û bî laser
Fetilîya çerixîya, ame bi ma ser

Ma zî hal ra kewtî bîyî şeyda û sermest
Ageyrayî û ameyî keye, destadest"

---

cewceme: vilêka zerda zaf weşik a. (notê M. Emîn Bozarslanî)
welik: rengê wele, sey rengê wele
cewr: zor, zulm

Dadike bîye nizdî bi zerrînermîye
Şîye bi verê her diyan bi rînermîye

Vat: "Şima rindekîye de sey perîyan ê
Her di zî sey horîyan û sey horîyan ê

Ê kam ê ke verê şima de nêbe muhtac!
Ê kam ê ke bi waştişê şima nêdê bac!

Kesê ke zerrî daya şima di perîyan
Rindekîya şima ver de benê binferman

Eke no bajar ra bê ê kesê delalî
Ez do nika şorî tede bikerî qalî

Dê mi ra vajê kam ê, bivînî înan ez
Qey şima bitepişî biyarî înan ez"

Înan ci rê vat: "Ey Heyzebûna delale
Derdê ma ke persena, ey hekîma pîle

Daru û derman to dest ra beno bêguman
La eger ke yê ma zî bibo, zar û ziwan

Lakîn terîf û salixdayiş bêîmkan o
Derdê ma rê zî ne daru yo ne derman o

Çende ke estê lajek û keynekê **botan**
Belkî yê heme êlan, yê heme ezbetan

Kes çin o bi rindekîye şinasîyaye
Xaseten ke defterê ma de nusîyaye

Yanî ma pêro dîyê, vînayê rî bi rî
Çende ke estê heme kesê ne bajarî

Ewro di keynekanê xerqê rindekênî
Cêracor daybî xo ra kincê îpegênî

Ê sey **şahê rojhelatî** xemilîyaye
Ê sey aşma pirpancêse beriqîyaye

Xafil ra rastê ma ameyî bî zahirî
Gindir bî durr ra ê her di kesê nadirî

Mi şîyî ser ke bivînê dê çi kesî yê
Ma dîyî ke sey ma cisnê Ademî nîyê

Cisnê melekan û perîyan ra bîyî ê
Çimkî ne awe ra ne herre ra bîyî ê

Wexto ke ma dîyî ê ewladê perîyan
Aqil ma sere ra perra, bîyî perîşan

Ê her di mendêne sey qedehê Cemşîdî
Ma her di zî mendêne aşme û **xurşîdî**

---

botan: yew eşîra kurdan a, hetê Mêrdîn û Şirnexî de manena, nameyê xo dayo mintiqaya xo zî
şahê rojhelatî: roj qest beno
xurşîd: roj, na çeku fariskî ya

Wexto ma û ê pîya ameyî hemver
Çilayî û şûşeyî ke ameyî têver

Şûşe senî ke estare ra gêno **zîya**
Zerrîyanê ma de zî nûrêk beriqîya

Qendîle zî fitîl zî tabî yê înan bî
Labelê adir, yê rîyê ma her diyan bî

Don û adirê ma bîyî dîyar, asayî
Hem zerrî hem cîgerê ma pîya veşayî

Ma veşayî xo bi xo, nêzana çi hal o
Ecêba hişyarî ya, hewn o, yan xeyal o".

---

zîya: roşn, nûr, şewle; na çeku erebkî ya

17

DADIKE REYNA PERSENA ESL Û ESASÊ MACERA Ê ZÎ EŞQO KE PÊ TESÎRDAR BÎYÊ KENÊ EŞKERA

Bi nê meseleyî heyret mende dadike
Her diyan rê vat: "Ey ruh û canê dayike

Şima şîyî seyr û temaşeyê rihalan
Aqilê şima de çin bî eşqê xezalan

Çîyo ke şima vanê bêmana yew çî yo
Meylê şima bi cenîyan qet mumkin nîyo

Meylê merdiman her tim bi merdiman beno
Meylê cenîyan her tim bi camêrdan beno

Keynekî bi keynekan caran benê tucar!
Bê pereyê lajekan nêbeno no bazar

Lajî eynaya cemalî xoser û **zat** ê
Keynayî **eksê** nûrî, tabî û **sifet** ê

---

zat: Çîyo ke bi sereyê xo esto û xo nîşan dano; madde, gewher. Tîya de manaya xo wina ya. (notê M. Emîn Bozarslanî)

eks: eysayiş, akîs, olan

sifet: Çîyo ke nêeşkeno bi sereyê xo estbo û xo nîşan bido, estbî-

Eger ke zat nêbo sey erezî yo sifet
Eke gewher nêbo erez hîç û bêqîmet

Erez bi gewherî beno qewîn û saxlem
Aşme rojî ra gêna roşnîya xo her dem

O meylo ke tede nêbo rîyê lajekan
Wa rîyê perîyan bo, wa rîyê melekan

O do bi çi hawa şima bikero bengîn,
A Leyla do senî şima bikero Mecnûn?

Eger ke rastê Mecnûnî nîyero Leyla
Eyla a do senî meyl bido yewna Leyla!

Eyla gulî caran bi gulan benê aşiq
Eyla Ezra caran xo bi xo bena Wamiq!

Ger Xusrew nêbîyêne esparê **Şebdizî**
Şîrîne qet bîyêne şeker bi Perwîzî!

---

yayiş û nîşandayişê xo de muhtacê zatî yo, muhtacê madde û gewherî yo. Sey rengan ke bi sereyê xo nêeşkenê xo nîşan bidê; gereka maddeyêk ser o bo, serê gewherêk de bo. Tîya de manaya xo wina ya.

Na beyte de mana wina ya: "Lajî eynaya rindekîya zatî yê, bi sereyê xo rindekîya madde û gewherî nîşan danê. Keynekî zî eks û eysayişê roşnîya sifetan ê, gereka eşqê lajan sey roşnîye bido înan ro ke o eşq sey çirûskêk înan de biberiqîyo û roşnîye bido. Bê lajan eşq rîyê keynekan ra nêaseno. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Şebdiz: Nameyê estorê Xusrew Perwîzê mêrdeyê Şîrîne. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Ferhadî nêkerdêne war hesrê goninî
Çim nêginayêne bi **espara Gulgûnî**

Mîyanê hende camêrdan û mêrdekan de
Mîyanê hende rihalan û lajekan de

Zerrîya şima qet nêgipena kesî rê
Şima xo şaş kerdo, bîyê gosirmet **erê**!

Kesê xam xeşîmî, ne name yo ne nîşan
Zerrîya şima bi înan bîya perîşan

Çîyo ke şima vanê bincaran nêbîyo
Yê şima xeyal o, yan zî şima hewn dîyo!"

Nê qal û qisayî ke goşdaritî Zîne
Ginaye ver ro sedayêka zaf xorîne

Wina cewab da bi dadika extîyare:
"Ez vana to de nêmendo aqil û sere

To vat 'Ez do ronî mendîlan û şûşeyî
Şima rê bivajî eslê nê meseleyî'

---

espara Gulgûnî: Şîrîne qest bena.

Gulgûn estorê Şîrîne yo, efsane gore Şebdiz û Gulgûn eynî estore ra bêbabî bîyê. Dayika înan çol de xo sawito heykelê estorêk ra, ber girewto; ê bîyê. (notê Kadri Yıldırımî)

erê: seba cinîyan xîtabkerdişêk, mesela, seba camêrdan zî vanê "ero"

Çîyo ke ma vanê bêmana yew çî yo
Pêro rast o, xeyal nîyo, ma hewn nêdîyo

Eke merdimî bîyê ê, eke melekî
Eke keynekî bîyê ê, eke lajekî

Aha, nê her di engiştaneyê înan ê
Ma xo reyde ardî, hem delîl hem nîşan ê

Madem ke ti fehm kena qûm û remilan ra
Dê bizane wayiran, nê giştaneyan ra!"

Dadika çimzerda efsûnkara tanaze
Vat: "Dê biyarê înan, dê hadê bi leze!

Ez do biweşanî emşo qûm û remilan
Bivejî heta şewdir wayiranê înan"

Engiştaneyê gişta xo hema vet Sitî
Da bi destê efsûnkar û sêhrbaza wextî

Heyzebûna sêhrbaze ra wina vat Zîne:
"Zerrîya mi bîya awzêmêka gonine

[30]Wexto ke awzême bilqena û kel dana
Wexto ke girêyena, gama ke pêl dana

Efkarê zerrîya zare, o keno teber
Key ke ez dana, hesiranê goninan ver

Ti ke na zerrîjare ra gêna bena ey
Rew ancî biya, nêbo ti bifînê erey

Bizane ke o yo hêvî û hedûra mi
Engiştaneyê Silêmanî yo seba mi"

18

REMILDARÎ RA RICAYA DADIKE QEY FALÎ SEBA ZELALKERDIŞÊ HEQÎQETÊ NÊ HALÎ

Dadika hîlekara fenaya yemane
Xo resna verê remildarî roja bîne

Çend hebî zerrnî xo dir berdî seba kalî
Wina îzeh kerdî ci rê hal û hewalî

Ey rê vat: "Di lajê mi estê, di masûmî
Di bêpîyê yetîmê bêkes û mehrûmî

Roja ke pîroz bîyêne ceşnî û roşan
Ê zî bi hewesê mindalan û domanan

Her di pîya wuriştê şîyê seyr û seyran
Cazûyan verê înan çarnayo bi çolan

Ewro wexto ke ageyrayî û bî peyda
Bîyê delu û dîwane, sersem û şeyda

Vejîyayî ameyî bê lîbas û viran
Ge-gena qîrenê kenê feryad û fîxan

Xo ra şonê, bi o qayde, xeylê manenê
Wexto ke yenê xo, deluyê deluyan ê

Nê giştaneyî tey bîyî, girewtê xo dest
Merdim vano qey, pê bîyê serxweş û sermest.

Ey haydarê îşaretan, kifşkarê razan
Bêçare ya ez, ti yê çare û çarezan

Xebera xeyrêne bivaje, bike îhsan,
Çi yo derdê domananê minê bêkesan?

Gelo bêhişî ya, gêjî ya, yan zî sewda,
Senî merez o, çi yo derman, çi yo dewa?

Ey murşîd û rayber, ey bextweş û çarezan
Ancax ti ma rê akê beran û keyberan

Raz û sirrêk esto nê engîştaneyan de
Kifş û bewlî yo çimê şima zanayan de

Dê bivaje wayirê gîştaneyan kam ê
Gelo cin û melek ê, însan û merdim ê?"

19

ÎZEHETÊ REMILDARÎ SEBA BÎYENE Û HEDÎSEYÎ EKSÊ VATIŞÊ DADIKE ZELALBÎYAYIŞÊ MESELEYÎ

Ê warisê zanayişê **Danyal pêxember**
Senî ke bale daye şekilê falî ser

Dî û zana, hîna pîzeyê dayikan ra
Hîna verê bîyayişê ê keynekan ra

Keyf û şayîye pîya têhet de vînayî
Tacdîn û Sitî pîya pêhet de vînayî

Elem û keder pîya pêhet de vînayî
Memo û Zîne pîya pêhet de vînayî

Qasida fêlbaze rê wina vat faldarî:
"Meqsed bi hîle û xurde, bi zem û zûrî

Eyla, caran seba merdimî beno hasil
Rayir şaş bo, merdim senî reseno menzîl

To vat her di lajê mi delu dîwane yê
To nêvat ê keynayî Sitî û Zîne yê!

Danyal pêxember: Pêxemberêkê cihûdan o. Vanê remildar bîyo û falbêjîye ey ra menda. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Roja ke ê şîyê cayê geşt û seyranî
Rayir ra dîyê di kesê awir-heyranî

Dîyê sey selwîyêran di lajê qamdergî
Ronîyayo qîyamet, **kewtê halê mergî**

Ca de û hema; yê nê di rojan, yê nînan
Zerrî kewta ê her di aşman, kewta înan

Ê bêhiş kewtê bi eşq û sewdaya nînan
Nê sersem kewtê bi husn û semtîya înan

Nê her di bîyê nêweşê belayê eşqî
Ê zî bîyê teyşanê Kerbelaya eşqî

Nê gîştaneyê lajan ê, verê nînan de
Gîştaneyê nînan zî hê verê înan de

Senî nînan dayê xo ra kincê lajekan
Înan zî dayê xo ra lîbasê keynekan"

Şeyxê remildarî rê wina vat dadike:
"Mi de guman nêmend, ronîya delîl çike

Labelê, dê bivaje mi rê, ê çi esl ê,
Rindarind dîyar bike hela, ê çi nesl ê?

---

kewtê halê mergî: Kesê ke kewtê halê mergî Tacdîn û Mem ê.

Ecêba begzade, ecêba giregir ê,
Ecêba esker, ecêba feq û feqîr ê?"

Ey vat: "Ger ronîyo bazarê sînayeyan
Ronenê tede şêneyan û terazîyan

Eke pêqasîye nêbo, nêbeno bazar
Yewbînan ra razî yê, muşterî û tucar

Bîlhesa lajekê ke dîyê nê her diyan
Yewer sey durrdaneyan, yewer zî sey durran

Yew begzade yo, mîreyan ra yo neslê ci
Yew katibzade, wezîran ra yo eslê ci"

Seba zelalkerdişê ê di kesan, tayna
Pîre çend qisayê bînî eştî ver, reyna

Vat: "Zerrîbeste û mubtelayê her diyan
Aşiq û bengînê Sitî û Zîneyînan

Nêhûmarîyenê, karê hesaban nîyê
Ca nêbenê tede, karê kitaban nîyê

Şeyxê mi, ti zanenê ke tîya Cizîr a
Hemeyê xo pîl û giregir, **kurdemîr** a

kurdemîr: mîreyê kurdan

Hewlîye bike ti, biwedare perdeyî
Dê bivaje kam ê, nê her di ferîşteyî

Sozê ma bo ke ez tenya bivînî înan
Ez şorî biyarî to rê çewresna zerdan"

Şeyxî vat: "Dê ti şore bivîne **uşaqan**
Teftîş bike kuçe û kolan û ziqaqan

Seba kamî ke vanê bêhal û nêweş o
O bêhal û nêweş to rê delîlo weş o

Xo nîşan bide sey hekîman û tebîban
Ti rasterast vînena ê her di hebîban

Wexto ke bivînê ê her di ferîşteyan
Qumaş ra muşterî, beno eyan û beyan

Dest de engîştaneyî estê, ê her diyan
Ser o yo nameyê Sitî û Zîneyînan"

Wurişte dadike, sey Hekîmê Luqmanî
Dekerdî kîseyê xo daru û dermanî

Qutîya dermanan, şûşe, neşter û kîse
Eştî hermeyî ser, a hîlekara pîse

---

uşaq: xizmetkar, xulam. Na çeku bi tirkî ya. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Eştbî pistanê xo çend hebî zî kitabî
Bi dirûv mendêne hekîmêkê ecnebî

Tavilî xo resna sermîyan û serekan
Bîye heval û hogira dostan û yaran

Înan vat: "Ti ça ra yena, senî kokim a?
Winî aseno ke hekîmêka temam a"

Aye ci rê vat: "Rast a ke ez yew hekîm a
Xaseten di nêweşîyan ser o alim a

Kena weş û war ez, hîna zêde di janan
Hem derdê bedenan û hem zî derdê canan"

Înan ci rê vat: "To ma rê salix nêdayo
Derdê canî yo ke vana, senî teba yo?"

Aye vat: "Înşalah şima nêvînenê ey
Tayê elametê ci kifş nêbenê çi rey

Derdêko bêderman o, qet nêdano mecal
Merdim nêxelisîyeno ci ra, hal bi hal

Wa dûr bo şima ra o derd, gelî rihalan
Sey virsikî yo, virsikê rîyê şepalan

Wexto ke virseno o, bilusk û virsik o
La çin o çeqê ci, bêçîk û bêçiqlik o

Kulan nêano meydan, bêderb û bêkul o
Nameyê ê derdê harî; zerrî ya, dil o

Adir û kile nano zerrî w cîgeran ra
Gonîya zerrî rişneno her di çiman ra"

Înan vat: "Ti ameya bi xeyr û weşîye
Di embazê ma ancenê a nêweşîye

Hewlîye bike ti, her diyan bike derman
Bike weş û war biwuriznê serê payan

Ti se vajê, ma do bi o hawa bikerê
To çi waşt ma do tavilî eda bikerê"

Kokime hema xo resna verê **merîz**an
Wexto ke dîqetê xo da ê di ezîzan

Hema ver çarna qilawuzan û embazan:
"Dê şima tenya biverdê, min û merîzan

Ka ez teşxîs bikerî **merez**ê her diyan
Dima ez do bivajî derman û daruyan"

Embazî vejîyayî teber leyê ci ra
Kokime tenya mende ê nêweşan reyra

---

merîz: nêweş, merezdar
merez: nêweşîye

20

TÊREYDE QISEYKERDIŞÊ XORTAN Û PÎRA HEMRAZA YARAN HAYÎDARBIYAYIŞÊ AYE BI HAL HEWALÊ SEWDASERAN

Nêweşê derd û kulê eşqê xirabhalî
Ewnîyayî leye de nêmendê hevalî

Ronişta verê înan de pîrêk û kalêk
Qama ci ya qulûze manena hîlalêk

Hêdî hêdî fek ra çekuye vejîyena
Hesirî rişîyenê çiman ra, bermena

Înan vat ci ra: "Ey dayikê, ti çi kes a,
Qey bermena, qey wina milçewt û bêkes a?"

Dadike vat: "Bi sereyê Sitî û Zîne
Tenya seba şima bermena na rebene

Xaseten verê Sitî û Zîneyînan ra
Ameya bixelisnî şima birînan ra

Nê engîştaneyî yê şima her diyan ê
Mi girewtî û xo reyde ardî, nîşan ê

Bigîrê înanê xo, bidê yê her diyan
Bi xirabîye mevejê nameyê înan

Ez qasid a, ameya şima her diyan ver
Mi meşeqiznê, destveng meşirawê pey ser"

Wexto ke da kokime ser înan goşê xo
Keyfî ver ra kerd vîndî aqil û hişê xo

Senî hişyar bîyî qet nêedilîyayî
Hema maçî kerdî hem destî hem zî payî

Reyna û reyna şîyî pêş û dest û payan
Hezar reyî lew na pire ra ê her diyan

Pê şaş mende dadike bi hesretê pîlî
Seba **hîcranê** înan kerdî war **kakilî**

Vat: "Qet xem mekerê ey kesê ehlê dilî
Mizgîne şima rê bi destê Heqê pîlî

Eger ke biyero werê, dest bido Homa
Ez do efsûnêk bikerî semedê şima

Şima çar heme eynî mekan de ca bibê
Biyero werê miradê şima, şa bibê

---

hîcran: cêrabîyayişê yaran, cîyakewtişê waştîyan
kakil: (mecazen) hesirê çiman ê girdelayî
mizgîne: mijdîyane

Dê name û nîşanê xo eyan bikerê
Sirr û razê zerrîya xo beyan bikerê

Ke ez abigeyrî pê ê engîştaneyan
Ez efsûn bikerî Sitî û Zîneyînan

Erey nêmanî ez seba xeyr û sewabî
Rew ra şorî ez înan ra vajî cewabî

Engîştane bêçîka xo ra vet Tacdînî
Da bi destê a cazuya wext û zemanî

Mem fikirîya, ger nêbo tey engîştre
Nêşekeno bikero deyax û îdare

Ey vat: "Dayê, ti meewnîye mi qisûrî
Gelo kamî canê xo dayo bi destûrî!

No gîştane eger name eger **tilîsm** o
Ruh û canê mi o yo, bedenê mi cîsm o

Dêka delale, ti qasida a hebîb a
Bê şik û bê guman derdê mi rê tebîb a

Ti bi qandê sedeqeyê sereyê Zîne
Nê engîştaneyî mi rê zêde mevîne

---

tilîsm: tilsim

Wexto ke ti şîya, ey dêka wefadare
Nê qisayanê Memî biresne a yare:

'Ti şah û sultan a, Mem parsek û reben o
Lutfê şah û sultanan qey her kesî beno

Mem yew bende yo, nîyo layîqê **wîsalî**
Bes o ey rê xeyalê sûretê delalî

Razî yo Mem bi xeyalê ê cemalê to
O zî biyaro tenyayîya burcalê to

Ax û zarê zerrîya Memî ra biterse
Ge-gane zî hal û hewalê ci biperse"

---

wîsal: pêresayişê yaran, pîyabîyayişê waştîyan

21

AGEYRAYIŞÊ DADIKE BI VERÊ SEWDASERAN ÎNAN RÊ VATIŞÊ NAME Û HALÊ BIRÎNDARAN

Ê her di fîdanê **dara 'er'era şenge**
Roniştê sey xuncayan, zerrî bîya tenge

Ameyê pêser, sere veradayo xo ver
Paweyê dadî yê, aqil şîyo aye ser

Bîyê serxweşê meyê xemî her di pîya
Bîyê paweyê meyê demî her di pîya

Nişka ve ra ewnîyayî ke a tebîbe
Ha wet ra yena bi sîmayêka ecêbe

Sitî û Zîna ke aqil şîyo sere ra
Hema çeng bîyî, verarde besnaye pira

Înan vat: "Ey dadikê, ti bi qandê Heqî
To dîyî yan nêdîyî ê her di melekî?

---

dara 'er'ere: darêka weşika barîye, sey selwîyêra yabanî zî name bena (notê M. Emîn Bozarslanî)

şeng: şên, keyfweş, keyfin

Falê to se vat, to ê perîyî ca kerdî,
Yan kerdî zereyê şûşeyî xo dir ardî?

A tîra ke zerrîya ma pê qûle bîya
To doz nêkerd ke kamî eşta, yê kamî ya?".

Dadike vat: "Bi emrê şima yê ezebî
Ez sond wanena, yew derbe nê, hezar derbî

Ez nika leyê ê her di gencan ra yena
La zerrîya mi bi halê înan veşena

Çi wext û mehal ke 'Sitî' û 'Zîne' vanê
Se tewir hesiranê goninan varnenê

Dayê qurbanê şima bo, bi nê kemalî
Ê her di genc û rihalî bi ê cemalî

Şima senî weçînayî ê di mumtazî?
Tam şima gore yê, ê semtê serfirazî

Sond bo bi nameyê Homayê ezîmşanî
Ê her di gencî durr ê, şekilê însanî

Peyda nêbenê kesê sey înan cîhan de
Çin ê melek sey înan rîyê asmênan de

Ê her di rihalî, tam hemverê şima yê
Ferq nêkeno, eger parsek eger **mîrza** yê"

---

mîrza: mîrzade, lajê mîreyî

A qaside zerrî û can ra bîye delal
Ê zerrîbesteyî ver de bîyî kerr û lal

Her diyan zî kerd vîndî aqil û hişê xo
Wexto ke da aye ser dîqet û goşê xo

Welhasilî kelam esl û feslê macera
Çîyo ke dadike vato kerdo eşkera

Seke adir reseno çîyêkê neftinî
Kile ci ra perrena asmênê hewtinî

Sewda adir a, beden zî sey koyê Tûrî
Zerrî dara mîyanê adirî, sey nûrî

Qefsing çiladane, qeseba bena çila
Can don û zeyt o, fîtilê ci derd û bela

Zerrî şûşe ya, mîyanê ci de a çila
Sirr lete yo, mîyanê temamî de vila

Sitî û Zîne sere ra ta binê lingan
Veşayî bi adirê zerrî û cîgeran

Her diyan vat: "Zerrîya ma rê embaz ti ya
Maya delale, seba ma çaresaz ti ya

Zerrî dara mîyanê adirî, sey nûrî: Meqsed, a dara ke Homayî nûrê xo tede nîşanê Mûsa pêxemberî dayo. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Ma her di sey leyekan ê, baxçewan ti ya
Ma her di kerr û lal ê, zar û ziwan ti ya

Eger ke helêk ti nêpersê hal û hewal
Eger ke gamêk ti nêbê xemwer û heval

Ma do sey pelê verê vayî heba bibê
Ma do sey pûş û palaxî berhewa bibê

Dayika delale, ti zanena halê ma
To ra qederî zî çin o tu mecalê ma

Yew Tacdîn yew zî Mem o, to nameyî dayî
Ê perwane yê, perrê înan ma veşnayî

Ê her di zî nika bi ax û întîzar ê
Belkî ma her diyan ra dahîna neçar ê

Lez şore Tacdînî ra bivaje na fine
Waşitîya to Sitî ya, yê Memî zî Zîne

Mizgîne şima rê, ma bi şima qebûl ê
Ma zî şima ra dahîna zêde melûl ê

Eşqê şima dest ra qut bîyo hevsarê ma
La perdeyê şermî birnayo rayirê ma

O perde seba şima xalî û kilîm o
Bêperdeyîye qey şima halo qedîm o

Waştî û qasidî, veyve û silayîye
Hetê şima ra her çî tîmsalê rindîye

Eynî wina tembîh bike her di hebîban
Xeberdar bikerê melayan û xetîban

Wa tayê kesî qey şima bibê ricakar
Wa tayê kesî seba ma bibê duakar

Belkî Homayî wina nuşto qederê ma
Belkî asan beno miradê ma û şima"

22

ŞÎFABEXŞÎYA TEBÎBE SEBA NÊWEŞAN ŞEFQET Û MERHEMETÊ MÎREYÎ SEBA REBENAN

Weş wext o seba nêweşanê arzûdaran
Bîlhesa zî seba înanê sewdaseran

Dermanê weşîye û daruyê şîfayî
Yanî xebera weşe, mizgîna wefayî

Nika ke biresayêne ê delalan ra
Bixelisîyayêne ê, derd û kulan ra

A pîre kewtbî dilqê **Arîstotelesî**
Bi hîlekarîye daybî xo ra lîbasî

Ancî kewte sûretê hekîm û tebîban
Desinde xo resna bi verê ê hebîban

A mizgîne, senî ke ma vatbî, resnaye
Zerrîya her diyan yewna qayde veşnaye

Labelê her di bi ê adirî geş bîyî
Merdimî vatêne qey nêweş nê, weş bîyî

Arîstoteles: Fîlozofê yûnanan Arîsto (Îsayî ra ver 384-322)

Seke ê her diyan bi destê Eflatûnî
Girewtê werdê hem dermanî hem macûnî

Wurişti xo ser ê, şîyî verê hevalan
Verê tayê wêretan, û tayê rihalan

Înan rê vat, hal û mesela û macera
Wurişti xo ser pêro, keyf û eşqî ver ra

A xebera weşe ke eşnawite înan
Hema dinya û alemî rê kerde îlan

Çend kesê alimî û çend kesê adilî
Çend kesê nêwendeyî, çend kesê cahilî

Pêro wurişti şîyî bi verê mîreyî
Bi no hawa kerd behsê hal û meseleyî

Vat: "Ey walîyê mal û melal û miletî
Ey hamîyê dîn û dewlet û edaletî

Ti yê sersî û versîya îhsanê **Yezdan**
Ewro ma ser o şah û padîşah û sultan

Şah ê; nezer û ewnîyayiş ra sey kîmya
Mah ê; eser û elamet ra roşn û zîya

Yezdan: Homa, Heq Ellah

Her çîyo ke to silayî kerdo, ezîz o
Her çîyo ke nêkerdo, pîs û natemîz o

Heme çi to çirax kerdo û to geş kerdo
Eger ke halxirab bo zî, to halweş kerdo

Tacdîn her çiqas ke mîrza û begzade yo
Nîsbet bi to, parsek û kole û bende yo

Ma pêro ameyî ke to rê bikê dua
Ma pêro ameyî ke to ra bikê rica

Tacdînî zerrî daya ci, Sitî wazeno
O bende û kole ar keno, şermayeno

Ê bende û koleyî, ti bikerê azad
Xortêko delal o, xo rê bikerê damad"

Mîreyî vat: "Oyo ke şima dîyo maqûl
Bêguman ke hetê ma ra zî beno qebûl

Ça yo wekîl, biyero bibirno marreyî
Ça yo mela, biyero biwano xutbeyî

Mareyê Sitî bibirîyo; mêrde Tacdîn
Wa bextê înan bibo weş, **qebûl û amîn**"

---

qebûl û amîn: Yeno zanayiş ke wekîlê Tacdînî vato "qebûl" û bi no hawa birnayişê marreyê Sitî bi Tacdînî qebûl kerdo. Haziran û goşdaran zî vato "Amîn" û bi na çekuye veyveke û zamayî rê bextîyarîye nîyaz kerda. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Çekoyî hema xo eşt linganê mîreyî
Lew na pira û qebûl kerdî nê vateyî

Şeyxî, giregirî, mîreyî pêro pîya
Pîlî, axayî, fiqareyî pêro pîya

Heme bi fekê xo ci rê bîyî senakar
Hem bi dilê xo ci rê bîyî duakar

Mîreyî vat: "Dê bicenê def û ribaban
Hadê biyarê heme şerbet û şeraban

Ma bironê meclisêkê şayîye ewro
Zîra ma nêzanenê meşte yan zî bîro

Belkî her wext ma sey nikayî weş nêbenê
Belkî ma mirenê, belkî ma nêweş benê

Şewî awr ê, gelî heval-hogiran awr ê
Homa bizano, ê do xo dir çi biyarê

Şîn û keyfweşîye, sey cêwîyan ê her di
Çerx û û felek, xidar û bêeman ê her di

Ge zulmetî nîşan danê, ge zî roşnîye
Ge şiwanî nîşan danê ge zî şayîye

Wexto ke bena peyda gama şimitene
Şima do aye dest ra medê ramitene

Çayê ke wext û zeman şimşêr û kalme yo
Caran nêvano no mela no zî mîre yo

Ewro seba razîbîyayişê Tacdînî
Mi zî bigîrê mîyanê xo sey **xwazgînî**

Hende zeman ra yo ke bende û xulam o
Xulamîya xo de bêqisûr û temam o

Tacdînî ma rê kerdo hende kar û xizmet
Keyberê ma da anto hende zor û zehmet

Şert o, anegoreyê şerîetî wefa
Lazim o, ma zî biancê seba ci cefa

Ma do ewro bigîrê xo ser kar-barê ey
Ma do ewro bi xo bibê xizmetkarê ey

Camêrdo winasî bo kam bi zerrî û can
Canê xo rayirê ci de nêkeno qurban!

Hezar û yew sereyê mi zî estbê eger
Ez hemîne mîyanê rojêk de bi defter

Eke nêkerî qurban û feda tek bi tek
Wa mîreyîye zî mi rê nêbo bimbarek"

---

xwazgîn: waştox, o ke şino keyna wazeno

Tacdîno ke bi xo xizmetkarê emîr bî
Çeşnîya ci tim û tim dest de, **çeşnîgîr** bî

Bi kilmekîye, bi şefqetê xo o emîr
Wurişt seba Tacdînî bi xo bî çeşnîgîr

Mîreyî rona meclisê xo de sifreyêk
Seke asîman rafiste bo sey perdeyêk

Roj û aşme, ê gilorê rîyê asmênî
Merdimî vatêne felekê corîn û cêrênî

Ê lengerîyê sîmênî, êyê zerrnênî
To vatêne felekê corên û cêrênî

Her sehena girde sey bircêkê asmênan
Sey qutîyanê gewheran, qapaxê înan

Ê tepsî û tasikî, kasikê **fexfûrî**
Sey estareyan danê roşnayî û nûrî

Ê bizêkî, ê kavirê rîyê asmênan
Kerdî buryan û kebab, semedê meymanan

çeşnî: Zemanê verî de tasikêka qijkeka sey koçike bîya. Verî ke werd bidê mîreyî, kesê nizdîyê ci bi na tasike her werdêk ra wenê û tehm kenê. (notê M. Emîn Bozarslanî)

çeşnîgîr: 1.keso ke bi çeşnî werdê mîreyî tehm keno 2.keso ke pewtişê werdî îdare û kontrol keno (Tîya de meqsed manaya diyine ser o yo) (notê M. Emîn Bozarslanî) / **fexfûr:** porselen

Ê bizêkî, ê kavirê rîyê asmênan: Bircî qest benê. Bircê Bizêkî (tirkî de Oğlak Burcu) û Bircê Kavirî (tirkî de Koç Burcu)

Sey embaran bîyî, ê tepsî û kasikî
Serlod kerdbî qey nefsê yewerê çilekî

Tewir bi tewir werdê rûninê şîrinî
Her çeşît ra xida û çerezê rengînî

Ê meşrebayî, ê şûşe w qedehê çînî
Gêrayêne boyna bi naz û nazenînî

Û sey seyareyan kerdêne seyr û seyran
Û kamî bidîyêne tey mendêne heyran

Narincî, turincî, leymûnî û henarî
Cenet ra bîyî, ê meyweyê neweberî

Fanîz û **nebat** û **qend** û şeker yew het de
Awa gulan, **zebad**, misk û ember yew het de

Tayênan tengiznayêne made û pîze
Tayênan mezgê xo kerdêne tern û teze

Buxirdanî gêrayî bi **ûd** û emberan
Canî heme bîyî xerqê boya etaran

Sazbendî, deyîrbazî û kesê vengweşî
Dayê xo ra kincê qumaşweşê rengweşî

---

serlod: lewan ra dekerde, sey lode pêserkerde
fanîz, nebat, qend: çeşîtê şekerî yê
zebad: donêko boyweş, sey miskî yo (notê M. Emîn Bozarslanî)
ûd: qirşikê ûdêran o. Ûdêrî (dara ûdî) rojhelatê Asya de benê. Tole û kolîyanê nê daran kenê qirşik û buxûrdanan de veşnenê, boya ci weş a.

Tayê bîyî hemveng bi veng û sewtê sazan
Tayê bîyî hemsenc bi pesn û medh û nazan

Muxnîyî, kemanî, ûdî, tembûrî pîya
Çengî, dawulî, zirnayî, sentûrî pîya

Hem uşşaq hem **newa** hem **îraqî** hem zî **ewc**
Bi rastîye zî pîya bîyêne çut û zewnc

Tewir tewir meqamî awaz û ahengî
Bi mucîze û keramet bê perde vengî

Wexto ke bîyêne berz neyê gerdenî ra
Vejîyayêne merdim dîn û îmanî ra

Saqîyî şewişîyay bi awa enguran
Sazbendî xo ra şîyî bi vengê sentûran

Wazanî, fizûlî, deyîrbazî, dengbêjî
Pêro bibî kesê mestê serxweşê gêjî

Yanî bi înadê felekê hewtsereyî
Bi no hawa ronîya sifreyê veyveyî

Qeleme kewte destê xetatê felek' ra
Şûro difek kewt destê celatê felek' ra

---

muxnî: yew enstrumanê muzîkî yo
uşşaq, newa, îraqî, ewc: meqamê muzîkî yê

Nahîd ame war, kewt govende, xo reqisna
Aşme şîye **Bircê Çarpencike** xo nimna

Keywan şî û bî vîndî, **Bircê Satilî** de
Bercîsî zî xo nimna **Bircê Maseyî** de

Dinya heme bîye kelebut û şayîye
Felekê kalî rê mende bextsîyayîye

Ey dest ra teba nêame neçar mend êdî
Neçarîye ver da piro şî hêdî hêdî

Çerxê felekê kalî, oyo **rengsemawî**
Rehwan bî asmên ro, sey meqamê **rehawî**

Alem pêro bî keyf û kelebut seraser
Hem azad û kole hem bajarî û koçer

Pêro bîyî xerqê nîmet û keyfweşîye
Pêro bîyî ehlê kelebut û şayîye

Nahîd: Zuhre, Venus, estareyê rojî/aşme
Bircê Çarpencike: tirkî de Yengeç Burcu
Keywan: Saturn, Zuhal, Sekendîz
Bircê Satilî: tirkî de Kova Burcu
Bercîs: Muşterî, Jupîter
Bircê Maseyî: tirkî de Balık Burcu
rengsemawî: kewe, mawî, rengê asmênî, rengasmênî
rehawî: yew meqamê muzîkî

Arêdîya sifre û wuriştî mîreyî
Saqîyan zî çarnayî qedeh û şûşeyî

Mîreyî dawet kerdî û veng da her diyan
Ey vat: "Zama Tacdîn o, Memo ti yê **şoşman**"

Her di xemilnayî cêracor bi lîbasan
Bi edeb maçî kerd pêşê mîreyî înan

Roniştî a roje, şimit pêro û pîya
Dem û wextê xo, vîyarna pêro û pîya

şoşman: keso ke veyve de beno hevalê zamayî, zamayî û veyveke rê rêberîye keno

23

VEYVEKÎYA SITÎ SEBA TACDÎNÎ RONÎYAYIŞÊ ŞAYÎYE SEBA KEYFWEŞÎYA Ê XEMGÎNÎ

Wexto ke sey veyveka newîye xurşîdî
New qubeyê mîsalê qedehê Cemşîdî

Bi rîyê xo beriqnayî pêro sey cîla
Pêro kerdî sey zerrnan, kerdî zer-zerdela

Dadike û berbûrîyî û xizmetkarî
Êyê karê xo de mahir, marîfetkarî

Şîyî ke bixemilnê Sitî, Zîne-înan
Nazende bikerê, ê her di nazenînan

Ewilî dîqetê xo da bisk û birûyan
Vîna ke talan û wêran kenê zerrîyan

Gama ke dîyî ê birûyê sey kewanan
Sey **rastiqî**, bî sing û sîya rengê înan

---

rastiq: boyaxo sîya ke cinî sawenê birû û porê xo ra. Xemilnayoxî şîyê ke seba veyveyî Sitî û Zîne bixemilnê û bikerê weşik la vera weşikîya înan de neçar mendê, sey rastiqî bîyê sing-sîya.

Wexto ke çimê xo gina rîyê tezeyî
Şermî ver ra bîyî sûr, bîyî sey **xaze**yî

Nêşayêne bi surmeyê reşî qet'îyen
Biherimê çimanê ahuyanê **Xuten'**

Seba kêmîyêk sere ra ta binê lingan
Hezar reyî geyrayî piro, giran giran

Lakîn her di ahuyan ra yê ahuyêk zî
Çin bî tede yew kêmane hendê muyêk zî

Mîsalê serê muyêk mîyane xaseten
Çîyêko sanikkî bî, ne can bî ne beden

Bi ters û xewf û fikarê şikîyayene
Qet teba piro nêame girêdayene

Tu kes razî nêbî, pira bivîno kember
Vatêne şikneno keno zayî û heder

Îcab nêkerdêne nenug û dest û pence
Hine bibê bi emeg û zehmet û rence

O neqişo ke eger Heq bo neqaşê ey
Kes nêşeno bibedilno esla û çi rey

---

xaze: boyaxo sûr ke sawenê alişkan ra

Xuten: Tirkîstanê Rojhelatî de nameyê bajarêk û mintiqayêk o. Bi weşikîya ahuyanê (xezalan) xo meşhûr o. Ahuyê a mintiqa bîyê sembolê rindîye. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Vurîya rengê înan û mendî bêhêvî
Dest de mend tît-vît, ginayî sîne ro lewî

Beşn û bala her di dîlberan ra zîynetî
Roşnîya xo dayêne nohet û ohetî

Pîroz kerdî tacî înan bi sereyê xo
Û beriqnayî ê bi nûr û cemalê xo

Çareyê her di tacan, oyo sey lewheyan
Resimkerde bî, bi zîwer û mucewheran

Nûro ke cemalê ci ra bîyêne vila
Şewle dayêne dorme sey lamba û çila

Ê elmas û yaqûtî, ê zumrud û durrî
Ê bisk û birûyî, perçemo ting û tarî

Sey kitabê şaîran bîyî şaîrane
Mewzûyî tede ronîyayê **xane xane**

O nûr û cemalo arizî, oyo zatî
Nusxayê sêhrî bî, nusxayê mucîzatî

Heme beytî ameybî pêser bîbî dîwan
Ayetî zî ameybî pêser bîbî Quran

---

xane xane: beyte bi beyte

O huner, hunerê ê **Westayê Mutleqî**
Kamî dîyêne vatêne "Şukir bi Heqî"

Bî temam amadebîyayişê veyvekan
Dima zî merasîm kewt çarşîyan û sûkan

Her çeşît ra xeml û xêz, lîbasê rindekî
Her çeşît ra mucewher û çîyê weşikî

Se carîyeyî, di seyî bendeyî şîyî
Êyê **lîbasxercinê zerbendeyî** şîyî

Deveyî qetar-qetar, durrî qentar-qentar
Yaqûtî bar bi bar, zerrnî **xewar** bi xewar

Humaritişê ci karê hesaban nêbî
Nuştiş û qeydkerdiş karê kitaban nêbî

Karê aqil û fikirî nêbî hende cêz
Binê barî de nêmendbî deveyan de hêz

Ê debdebeyî rona heyecan û hewes
Bîye zele-mele wurişt payan ser her kes

---

xane xane: beyte bi beyte
Westayo Mutleq: Homa, Heq
lîbasxercin: keso ke neqşê lîbasê ci surmeyin ê
zerbende: kincê ke bi layê zerrnhelî (bi tirkî "yaldız") ameyê deştiş
xewar: yew peymê giranîye bîyo, qasê hîrê sey kîloyî bîyo (notê M. Emîn Bozarslanî)

Cenîyan camêrdan û heme bajarijan
Xo xemilnaybî heme pîlan, heme qijan

Mîsalê behran pêl bi pêl pêlîyayêne
Seba seyr û seyranî xilxilîyayêne

Nişka asa **Koyê Cudî**, mîsalê berî
Ver çarna uca **keştîya Nuh pêxemberî**

Yanî o **qonaxo** ke Sitî tede bîye
Qesra ke perîya ê wextî tede bîye

Texteyî taşîyayê **sendelûsêran** ra
Perwazî vîrazyayê **abenusêran** ra

Textêk ronîyayo seraser mucewher o
Delal delal ronişta a **Belqîsa** ser o

Koyê Cudî: Banê zamayî (Tacdîn) qest beno

keştîya Nuh pêxemberî: Texterewanê veyveke (Sitî) qest beno. Ehmedê Xanî metaforê tofanî bikar ardo. Qelebalixê dormeyê veyveke şibênayo pêlan, texterewanê veyveke şibênayo gemîya Nuh pêxemberî, banê keyeyê zamayî şibênayo koyê Cudî.

qonax: texterewanê veyveke qest beno

sendelûsêre: darêk a, texteyê xo req û boyweş ê (notê M. Emîn Bozarslanî)

perwaz: texteyê kêmver û tenik ke dîyenê dorê çerçewaya beran û pencerayan ro

abenusêre: darêka a, texteyê xo zaf huşk, rengê qehweyî de, eke cîla bibo zaf weş beriqîyeno

Belqîsa: Şabanûya Seba ya, şîya leyê Suleyman pêxemberî û tey zewicîyaya. Ehmedê Xanî Sitî şibênaya Belqîsa, textê Sitî zî şibênayo textê aye. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Destê xo bestê verê xo de xizmetkaran
Kemberzerrnênan û engiştanegewheran

Sey **Asefê Berxîya**yî hezar lezgînan
Hemalîye kerdêne, şad bî dilê înan

Wegirewtbî sereyê xo ser înan o text
Û remnayêne yewbînan dest ra wext bi wext

O texterewan sey kelek û gemîyan bî
Deryayê ci zî deryayê ademîyan bî

Behro ke bikewo vayî ver, do pêl bido
O do bixuşîyo û zerrî ra kel bido

Wina ronîyayo cayê heme aşiqan
Perwane û findî tede benê têmîyan

Sofî û mela û şeyx û feqîr û paşa
Pêro zî kewtbî seyr û seyran û temaşa

Înanê ke xeman dest ra kerdêne feryad
Nêmend ci ra yewero ke nêbîyo dilşad

Verê beran de komî, şemateyêk tede
Û yê heme koman zî temaşeyêk tede

Asefê Berxîya: Wezîrê Suleyman pêxemberî bîyo. Wexto ke Belqîsa kewta rayir û verê xo dayo Suleyman pêxemberî, hîna ke rayir de bîya, Asafî textê aye bi keramet girewto berdo leyê Suleyman pêxemberî. (notê M. Emîn Bozarslanî)

To vatêne qey veyveke bîya ruh û can
Ê zî bîyê beden, dima bîyê rayirwan

Sazî ruh û can danê merdeyan sey **sûrî**
Dawilî, zirnayî, sentûrî û tembûrî

Bi awaz û tew-tewleme, bi gazegazan
Dilê goşdaran bîyêne mest bi nê sazan

Pêro pîya ke ci ra vejîyayêne veng
Seraya felekî ey ser o bîyêne teng

O kay û kelebut, a keyfweşîye, o bext
Nêdîyo çiman ne tu zeman û ne tu wext

Gemîya felekî ya ke meleke tede
Pêlan ke daye xo ver û girewte berde

O veng, hayleme, saz û awaz û ayînî
Gamêk ra tepîya şî resayî Tacdînî

Tacdîn bi xo mîsalê şahêk, padîşahêk
Mem zî kîşta ey de mîsalê aşmêk, mahêk

Ronişte bîyî şaneşînêka berze de
Giregirî zî ameybî pêser dorme de

---

sûr: Fîtika ke Îsrafîl seba qîyametî ceneno, o wext, heme merdeyî benê gane, mezel ra vejîyenê û şonê meydanê mehşerî. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Qey temaşekerdişî wuriştî payan ser
Hemîne tebexî dayê her di destan ser

Tebexê destî mendêne rîyê asmênan
Tebexê destî yaqût û zumrudê **kanan**

Înan ê tebexî şaneşîne ra cor de
Rokerdî, rişnayî, textê nîgare ser de

Zîra ê heme dekerde bîyî, pir bîyî
Zîra ê heme mucewher bîyî, dûrr bîyî

Dizd û yaxmekarê xiznayan bîyî maşa
Xizanî heme zî bîyî mîre û paşa

Se qatî zêde hêvîya temakaran ra
Bêxeyrê arêdayişê çimvêşanan ra

Derya û gumrah, comerdîya comerdan ra
Derya û gumrah, çikûdîya çikûdan ra

Xizanî pê pereyan bîyî kesê mestî
Bîyî îflaskerde tolaz û **zenperestî**

Xizanî, parsekî, dewlemendî, zengînî
Keyfweşî, pozxinî, zerrîweşî, xemgînî

---

kan: ocaxe, ocaxa madenî, cayo ke ci ra maden vejenê
zenperest: cenîperest, cenîdost, camêrdo mubtelayê cinîyan

Êdî nêbîyêne yewbînan ser ra cîya
To vatêne şah û sultan ê, pêro pîya

Ferq nêmend tede pêro bîyî yew û eynî
Pêro bîyî dost, verare şîyî yewbînî

Hasil, o qefle ke vejîya ame û rest
Ê der û dorî, koşk û serayî bîyî mest

Bengînî, heskerdoxî, sermestî, serxweşî
Çengcenî, fekbazî, yarîkerî, vengweşî

Çiqas ke estê, bengîn û serxweşê Botan
Pêro zî kewtê kayî ver, erzenê lotan

Bêrîte, govende, kay û sema û sazî
Delalî, lewşekerî, şîrin û dilbazî

Genc û xortê ezebî, lajekî, keynekî
Wîldanî, horîyî, perîyî û melekî

Paçgulî, pirêngulî, kefî-yasemînî
Qalweşî, şeker-şerbetî, ziwanşîrinî

Kulikê xo çewt, kemberî zerrnên û zîya
Rî sey tîja aşme, bisk-birûyî, sing-sîya

---

bêrîte: yew tewirê govende ya, têver de deyîran vanê û kaykenê
paçgul: keso ke paçê xo, gomlekê xo gulgulîn o
pirêngul: keso pirênê xo gulgilîn
kefî-yasemîn: keso ke kefîyeya xo rengê yasemînan de yo

Sey sîman beden, sey yasemînan alişkî
Sey sayan çeneyî, sey henaran çiçikî

Mîyaneyî sey layan, gilayî sey maran
Êyê çarêsserreyî, birûyî sey **çaran**

Êyê ezebî, êyê tern-tezeyê semtî
Genc û rihalê cênigê ci sey zumrutî

Tayê înan vengweş ê, tayê înan weşreng
Tayê înan lezgîn ê, tayê înan zî leng

Pêro pîya, bi rexmê ê felekê kalî
Pêro pîya, bi rexmê ê qulûzê bulî

Kênekê sivikî, lajekê can-ciwanî
Mîsalê **Hewt Birayan**, mîsalê **Perwînî**

Tayê deyîrebend ê, tayê zî çerxdayox
Tayê sîlsîlebend ê, tayê zî geyrayox

Komê înan mîslê komanê estareyan
Beriqîyayî bi hewt rojan û hewt şewan

Veyweyê ê waştîyan, yê Sitî û Tacdîn
Wina xemilna înan, kerd rengîn û zengîn

çare: yew tewir çarşewe/şale

Hewt Birayî: Hewtekî. Komêka estareyan a. Di komikan ra yena pê; her yew kome de hewt estareyî estê. (notê M. Emîn Bozarslanî) Tirkî de vanê "Büyük Ayı" û "Küçük Ayı"

Perwîn: Yew koma estareyan a, vakurê asmênî de ca gêna û hewt estareyan ra yena pê, ci rê vanê "Sureya" zî. (notê M. Emîn Bozarslanî)

24

MEQALEYA TAKEWTIŞÊ FINDA CEMALÊ YARAN DEMÊ PÊRESAYIŞÊ MIRADWAZ Û SEWDASERAN

Mîsalê veyveka newîye pake **gerdûn**
Bi rojî nîya zamayî ro, rengo gulgûn

Wedart perdeyê tarîtî her ca kerd roşna
Xem û keder, mîsalê zulmetî kerd fena

Wextê serê şewdirî, yê roja hewtine
Adir resayo bi neftî, kesî vatêne

Germîya adirê nizdîbîyişê yaran
Wedaritêne leşa aşiqan ra dûman

Bêguman ke bireso pê, adir û hewa
Helbet merdim pê beno fena û berhewa

O eşq û o hewa ke pîya bîyî dildaş
Helbet ke zerrî û canî danê bi şabaş

Sebr tede nêverdabî adirê hîcranî
Veşnaybî û kizirnaybî ê her di canî

---

gerdûn: kaînat

Behrê eşqî girêya, nata-weta pêl da
Sebr û sebat û aram qet tede nêverda

Waştî û waştîye adirê eşqî dest ra
Hema vaje can dayêne hesretî dest ra

Dadike, xemilkarî, dost û yarî pîya
Şoşman, Tacdîn, û heval û hogirî pîya

Dî ke ameyo wextê veyvek û zamayî
Edetan gore xo ca ra werizîyayî

Têver de buxûr û eterê boyweşîye
Têzere de mey û şerabê serxweşîye

Şûşe û qedehî, **eyax** û şerabdanî
Misk û ember, ûd û zebad û buxûrdanî

Awa gulan, çeşît bi çeşît boye, bîne
Welhasilê kelam, her çî, la ra derzîne

Heme çîyê eşq û keyf û zerrîweşîye
Heme çîyê zewq û sefa û keyfweşîye

Hende çî rona û amade kerd ke înan
Merde pê bîyêne candar, bêşik bêguman

---

eyax: zemanê verî tasa şimitişê meyî bîya, na çeku tirkî ya. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Rindarind xemilna înan cayê veyveke
Ber û dêsî, pencerayî teke bi teke

Wurişţî pêro pîya heme xizmetkarî
Tayê eqrebayî tayê zî dost û yarî

Yew finda ke **zerrnkilkerda** bîye cêracor
Mîsalê rojî kerdêne roştî nor û dor

Girewta bi sereyê xo ser, bi reqasan
Arda mîyanê **meclisê kesanê xasan**

Finde bi **ziwanê halî**, bêqisa bêqal
Wina beyan kerd Tacdînî rê, hal û hewal

Vat ke: "Ey aşiqo bêqerar û bêsebir
Eger ke sey mi kewto canê to zî adir

Hadê biwurize şore leyê veyveke
Tenya meverde aye, payan maçî bike

Finda to menda sey to, bi ax û întîzar
Hesretê to aye rê bîyo adiro har

---

zerrnkilkerde: çîyo ke dayo awa zerrnî ro, yanî bi zerrnawe kil kerdo

meclisê kesanê xasan: Meclisê Tacdînî qest beno.

ziwanê halî: Ziwano ke halê çîyêk ra yan zî kesêk ra fam beno; ziwano ke halêk ra yeno zanayiş, seke hal ra yeno zanayiş, ci rê wina vajîyayo. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Dê bes o hende veşayişê to sey mûman
Û sey mi varnayişê hesiranê çiman

Eke aşiq ê, biperre sey sîsperikan
Bide canê xo sey qurbanan û boraqan

Ti, ey nîyetdar û heweskarê tewafî
Ti, ey rayirwanê ca û warê tewafî

O Kabe û o qibleyê karê miradî
Bi emrê Homayî ho to ra bîyo nizdî

O Beyt û Hecer û Meqam û Hucre pêro
Şîyîş û ameyiş, tewaf û umre pêro

Homayî semedê to ê kerdê muqeder
Pêro semedê to bî pîroz û muyeser

Eke aw ê, şore leyê dara vîyale
Eke şêr ê, dê şore leyê a şepale

Tacdînî bi eda, bi sûretê **şemale**
Mana û meqsedê xoşebera şepale

Zana û tede vet ey, bi îzan û îdrak
Dima zî wurişt cayê xo ra çust û çalak

şemale: mûme, finde

Dostê xo yê xem û keyfweşîye Memo jar
Ey reyra wurişt xo ser, ci rê bî sîlehdar

Destê xo destê ci de, dil zî dilê ci de
Bî dergewanê ci şimşêr zî milê ci de

Kewt zereyê seraye Tacdîn bi no hawa
Berî ver de mend Mem, bi nîyaz û dua wa

Çayê ke na pêrabestene zaf xewfin bena
Dişmenîye aşiqan rehet nêverdena

Zîra yê heskerdoxan, û yê heskerdeyan
Bêguman estê dişmen û reqîbê înan

Înan ra tayê dêv ê, tayê zî perî yê
Tayê zî kesê munafiq ê, ademî yê

25

RESAYIŞ BI KABEYÊ MIRAD Û TEWAFÎ CAAMEYIŞÊ MEQSED Û MERAMÊ ZÎFAFÎ

Wexto ke bi edeb şî verê berî zama
Peyê perdeyan û xêlîyan ra a **şema**

Wurişte şîye ver bi ci bi naz û eda
Pêşo derg bi nazdarîye xo dima kaş da

Ameyêne resayêne binê lingan por
Bi dest kerdîbî rast, ver çarnabî nor û dor

Sîmaya ci sey **Beytul-Eqsa** şewle dana
Qendîla felekî pê ci beriqîyena

5 Mestê meyê derdê hîcranî, yê vizêrî
Arzûdarê meyê wusletî, yê şewderî

Verê verkan goreyê edetê **mubahî**
Dest derg kerd bi gerdenî, mîsalê surahî

şema: mûme, finde. Sitî qest bena

Beytul-Eqsa: Quds de camîya pîle. Destpêkê îslamîyetî de qebleyê muslumanan bîyo, dima Kabe kerdo qible. (notê M. Emîn Bozarslanî)

mubah: caîz; dînê îslamî gore çîyo ke emir nêbîyo û nêameyo qedexekerdiş zî, merdim biwazo keno nêwazo nêkeno, gune û sewabê xo çin o

Şimit a surahî ra şîrin û şekerlew
Şimit şûşeyêk ê şerabî ra lewalew

Serxweşîye ke def kerde meyê xalisî
Boye kerdî sûrgulî, sunbul û nêrgizî

Ge nêrgiz û alalî, ge-ge zî sûrgulî
Ge rihan û menefşeyî, ge zî sunbulî

Kerdêne têmîyan ra, besnayêne pêra
Ge gaz kerdêne ge zî lew nayêne pira

Winî zaf lew nayêne yewbînan ra înan
Lewpanayiş de dore nêdeyne yewbînan

Elmasî, cewherî, sipîyîya didanan
Bîyî sûr, bîyî sey alalan û mircanan

Pêl da derya û dengizê eşqî coşîya
Destî gerden de, lew bi lew, têver de pîya

Bi ê şerabî ameybî piro gêjîye
Payanî ra ameybî piro bêhişîye

Nêeşkayêne ronişê aşiqî êdî
Semedê secdeyî gêr bîyî hêdî hêdî

Her di pîya reyna ke secde ra rast bîyî
Têver de xeylê zeman şa û sermest bîyî

Lewanê yewbînan ra remnayêne şeker
Yewbînan rî de sûrgulî ardêne pêser

Kerdî şeker û şerbet xo rê heme gulî
Wexto bestîyayî pêra her di dilî

Hîrê rojî, hîrê şewî bi dil peyapey
Her di teyşanan şimit o şerbet û o mey

Çiqas ke meyê xalisî ra şimit û werd
Ancîna zî teyşan mendî qet nêbîyî mird

Bi şayî û keyfweşîya şerab û meyî
Têver de ginayî adir ro û veşayî

A çenedelale didansedefe, Sitî
Bi nîyetê zîfafî girewt xo ver waştî

Pêşîyayî bi yewbînan ro, dest da bi dest
Têver de erd ro gindir bîyî, har û sermest

Ge cîya mendêne ge pilosîyayêne
Ge vindertêne ge-ge zî hejîyayêne

Ge-ge bîyêne çut, ge-ge bîyêne cîya
Ge-ge bîyêne tek, ge-ge bîyêne pîya

Tîrê sey didanê fîlan, ver da hedefî
Amanc pak û temîz û safî, sey sedefî

Amanc ke serê tîre rê bî ca û mekan
Durrî bedilnayî bi mircananê sûran

Tîre peyser ancîyaye nesil mend tede
Bi zerrî û bi can, nesil verda Sitî de

Pêsero û pêsero, çi şan û çi şewder
Adirê eşq û sewda ra ameyî têver

Ê her di serxweşan, ê her di sewdaseran
Têdima kerdêne vik-veng tewrikê tîran

Şewê ting û tarîyî û rojê felekî
Têver de zerrîweş bîyî her di melekî

Ê her di pîya mîsalê di kîmyageran
Merdimî vatêne qey pêanê gewheran

Her di can û cesedî têmîyan de bîyî
Her di nefsî pîya eynî beden de bîyî

Ronîyabî legen ronîyabî mesîne
Verdayêne zereyê ci fine bi fine

Têzere de ê mîsalê şit û şekerî
Têmîyan de mîsalê Heyat û Kewserî

Çin bî ci rê hewnê şewe, çin bî rakewtiş
Qet nêameyêne vîr werdiş û şimitiş

Bî temam o hewte, bi zîfaf û bi gerdek
Haydar nêbî halê ci ra tu kes û yewek

Zor berd bi kul û derdan, weşî û sihetî
Xemî remayî şîyî bi kerbê wusletî

Wexto ke kewtî roja heştine, bî şewder
Ridwanî caverda cenet, vejîya teber

Hîna berî ver de bî Mem, ancî sey verî
Û ancî sere dabî serê yew kemerî

Ancî verê berî xo rê kerdbî ca w mekan
Bi roj û şewan uca de bîbî dergewan

Tacdîn ke vejîya teber û asa ber de
To vatêne roj vejîyayo Memî ser de

A game zaf ame keyfê xo, bî şadiman
Bî berz sereyê xo, resa rîyê asmênan

Eger ke dostêkê to beno, wa wina bo
Û eger ke wina nêbeno, wa qet nêbo

Seba dostanê duristanê muwafiqan
Sed xisimanê xayînanê munafiqan

Qurban bike û qet mevaje eman-yeman
Se kenê ti bi xisimanê bêwefayan!

Ridwan: Melekê cenetî, tîya de Tacdîn qest beno

Qurban bike ti mevaje kam o, senîn o
Senî beno wa bibo, esla ferq nêkeno

Bizane ke dostê to to rê tim bira yo
Tim û tim to rê çim o, daîma çira yo

26

HÎLEKARÎ Û FINETÎYA BEKIRÎ SEBA KE QEHIRÎYENO TACDÎNÎ RA KE WA MÎRE ZÎNE NÊDO MEMÎ NÊ SER Û SEBEBÎ RA

Wexto ke Heqî çinbîyiş ra kerdo îcad
Kewn û mekanî rê ronayo bin û binyad

Her çîyê rîyê erdî her çîyê rîyê alemî
Candar û bêcan hetanî benîademî

Goreyê sifet û kar û emelî eşya
Taşto û viraşto heme çî fer û cîya

Afernayê, têver de dayê şinasnayiş
Tezad kerdê, û têver de dayê zanayiş

Rîyê erd û asmênî û çerxê felekî
Mal û milk, ca û mekan, însan û melekî

Roşnîye, tarî û zulmet, kufir û îman
Dinya, axret, cenet, cehenem, adir û can

---

kewn û mekan: kaînat, mewcûdîyet
tezad: zid, eks

Awdar, zik-ziwa, germ-qîyale û serdo sext
Mîre, parsek, feqîr, bextsîya û ehlê bext

No adir, no hewa, na awe û na herre
Bişewe, biroj, tîje, versîya kemere

No hîcran û wuslet, na keyfweşîye, no xem
No merg û cuyan, kay û kelebut û matem

Tayê mîsalê nûrî yê, tayê adir ê
Tayê helîm û selîm, tayê zaf xedar ê

Ê xeyrwazî, zerrîweşî, rast û duristî
Ê rîsîyayî, fuzûlî, pîs û pilintî

Êyê kila cehenemî, êyê ezaban
Êyê layiqê cenetî, êyê sewaban

Ma ti nêvînenê, pêro zid û tezad ê
Hîkmet çi yo, çira wina eks û înad ê?

Nêbo zidbîyayiş, nêbo tezadbîyayiş
Mumkin nêbeno cîyakerdiş û musayiş

Yanî goreyê îcabê afernayişî
Mîreyo kamilo wayirê bextê weşî

Wezîfedar kerdbî seba xo dergewanêk
Fuzûl û fesadêk, kutikbab û pîntînêk

Tim û tim verê berê ey de **qapucî** bî
Tim û tim qelaker, qelaş û **qehwecî** bî

O bi neslê xo merdimê Botan nêbî
Belkî zem-zûr ra kewtbî, lajê buxtanan bî

Vanê ke ca û mekanê ci **Mergever** bî
Seraser fîtne û fesad, seraser şerr bî

Nameyê ê kesê munafiqî Bekir bî
Belkî zî **Belûqîya**yî ra xirabêr bî

Ziwançepel, fêlxirab, dirî û îblîs bî
Fekwazan û hîlekar, oyniker û pîs bî

Şagirdê bêyewmîya ê pîsî şeytan bî
Heme kar û gureyê ci zem û buxtan bî

Sey gulyabanîyan bî, û yewero mirdar
Yewero lanetî, qefçilêko rîyakar

Mîreyî rê eşkera, wina vat Tacdînî:
"Mîreyê mi, bike teber nê dergewanî

---

qapucî: dergewan (Ehmedê Xanî vato "qapuçî")

qehwecî: qehweviraştox (Ehmedê Xanî vato "qehweçî")

Mergever: Yew mintiqaya Kurdistanê Rojhelatî ya, pabesteyê Urmîye ya. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Belûqîya: Yew cihûdo mîtolojîk o, bi xirabîye, zexelîye û fendanê xo şinasîyeno, no rî ra bîyo nîşanê xirabîye û zexelîye. (notê M. Emîn Bozarslanî)

No caran layiqê verê berê to nîyo
Kutikê verê keyberê cehenemî yo

Çiqas ke kutik û deregewanî bira yê
La kutikî hîna sadiq ê, biwefa yê"

Labelê mîreyî Tacdînî rê vat wina:
"Qey ez bi kerdena Bekirî nêzanena!

Ma beg û mîreyî mîsalê arêyan ê
Her tim çerixîyenê sey perwaneyan ê

Lazim beno ma rê her daîm arêwanêk
Şert û ferz o ma rê tim û tim dergewanêk

Ma karê hukmatî kenê û ma kenê dewr
Karê ma ge-ge edalet o, ge-ge zî cewr

Çiqas ke Bekir **weledzîna** yo, pîntîn o
La arêyê ma zî bi ey çerixîyeno

Zumreyê zaliman, xidaran, ardimkaran
Yê **sûbaşî**yan, muhafizan, dergewanan

---

weledzîna: ewladê zîna, keso ke netîceyê zîna de ameyo dinya
zumre: taîfe, kome, grûbe
sûbaşî: Mesûlê bajarî. Na çeku tirkî ya, wextê Usmanîyan de demêk seba mesûlanê bajaran ameya bikar ardiş. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Ê heme arêyê ma zaliman çarnenê
Zad û teneyê zulimkarîye tehnenê

Arêyê ma gerçî **weqf**a xas û amî yo
La boxazê ci pirrê zadê heramî yo

Yew citêr şono rameno kurêk û xele
No zî ano cuwenê ma de keno cele

Tenya no nîyo edet-toreyê mîreyan
Dîqetê xo bide berê fiqareyan

Verê berê înan de kutikî lawenê
Ê kutikî eynî dergevanan manenê

Şahê bênîyazê textê rîyê asmênî
Seba sazkerdişê kar û barê cîhanî

Çende ke rawuriznayê şah û sultanî
Des qatê înan zî peyda kerdê şeytanî"

Mîre nêvîyart kelpê xo ra; da îzehat
"Bekir tim û daîm ma rê lazim beno" vat

Tayê mîreyî tajîyêkê xo, yew dele
Nêbedilnenê bi estorêka kihêle

---

weqf: mal û milko ke seba xeyrî ameyo abirnayiş, êdî malê şexsî nîyo, yanî milko arizî nîyo, her kes eşkeno ci ra îstîfade bikero.

O pîso lanetîyo xirabin û kîndar
Yanî, o Bekiro zerrîsîyayo mirdar

Tersayêne o, ters û xewf bî ci rê Tacdîn
Her tim zerrîya ci de estbî xerez û kîn

Wexto ke bi bextweşîye, keyf û şayîye
Bîbî veyve û ronîyabî silayîye

Sey şeytanî bî nizdî her kesî ra dûrî
Bi meqsedê xapênayişî, zem û zûrî

Tenya mîreyî rê wina vat, ey bi dizdî:
"Mîreyê mi, to mift û belaş daya Sitî

A gewhera tacan, taca gewheran bîye
A taca zîynetan, zîyneta tacan bîye

A layiqê tac û textî ya, zaf hêca ya
Rindek û delal a, biaqil û zana ya

Kîsra bi keder o, seba vînayişê ci
Fexfûr bi ax-wax o seba sînayişê ci

Qeyserî do a lajê xo rê biwaştêne
Xaqanî do ci ver de destî bibestêne

Îcab nêkerdêne ke to a wina ercan
Lezabez payan ser bidayêne înan"

Mîreyî vat: "Ez caran dana, hey ecemî!
Bi tac û textê Qeyserî, Tacdîn û Memî?

Roja şer û cengî, roja pêrodayişî
Tacdîn û Memî ardî, di sey qizilbaşî

Ê pêro bi zirxan û zendan û **binper**an
Girewtî ardî bi şimşêran û **şeşper**an

Fexfûr kam o ke, ez se kena bi Xaqanî!
Ez înan nêdana bi nîmeyê cîhanî"

Melûnî dî ke mîre qet nêbeno îqna
Dest kerd bi zem û zûrî ey, mesela çarna

Ci rê vat: "Baş o heqîqetê xiretkaran
Goreyê ci bo, sedaqetê xizmetkaran

Roja ke şimenê şerabê derd û kerban
Wexto ke wenê goştê **selwa**yan, kebaban

Senî ke şayîye de, wextê sefayî de
Lazim o tengîye de, wextê cefayî de

---

binper: zemanê verî de yew çeşît sîleh
şeşper: zemanê verî de yew çeşît sîleh
selwa: Yew tewirê teyran a, tirkî ci ra vanê "bıldırcın", wexto ke cihûdî Misir ra vejîyenê, çolistan de vêşan manenê, Homayî goştê na teyre ra dayo înan. Tewrat de wina vîyareno: "*Şan de selwayî ameyî, dorê ordîgehî girewt. Serê sibayî derûdorê ordîgehî de qir kewtbi.*" (Misir ra Vejîyayiş: 16:13)

Ganî peyda nêbo tede bedilîyayiş
Ganî meyero meydan tede vurîyayiş

Xizmetê xo de her tim bibê rast û durist
Xebata xo de qetîyen nêbê sist û pist

Lazim o ke yew û eynî bo zewq û sefa
Ganî yewbînan bigêrê rastî û wefa

Ema awe de şona başîya camêrdan
Bi nelayiqan û xayînan û namerdan

Namerd munasibê başî û malî nîyo
Cahil û ciwan layiqê kemalî nîyo

Peymê cahil û ciwanan mey û şerab o
Wextê serxweşîya înan zî zaf xirab o

Ci rê zaf aqil lazim o, sebir û sebat
Qey ke cahil pê meyî xo nêkero berbat

Mîreyê mi, qey to nêdî **lajê Eskender**
Qerifnayo bend, hed ra vejîyayo teber

To daya ci Sitî, o resa miradê xo
Ey Zîne daya Memî, nêzano hedê xo"

---

lajê Eskenderî: Tacdîn qest beno. Eskender nameyê pîyê Tacdînî bîyo.

Mîreyî vat: "Çi caran mi ra nêkerdo pers
Ecêba duştê mi de nêmendo tede ters?"

Ey vat: "Ma ti nêzanenê ke o wina yo
Hem ciwan û pehlewan o, hem zî mîrza yo

Meydan veng dîyo, hevsarê xo felitnayo
Se keno bikero, musteheq û rewa yo

Tersê mi o yo ke kîn û qureyîye ra
Îsyan bikero badê dayişê Zîne ra

Beno ke o dewaya mîreyîye biko
Do bivajo '**Xalid** seba mi zî kalik o'"

Mîreyî vat: "Zerrîya mi ra bîbî derbaz
Ke ez Zîne bi Memî bikerî serfîraz

Sond wanena ez bi ruhê ced û celalî
Hetanî bireso ruhê Xalidê kalî

Na dinya de nesilê Ademî ra çi kes
Wa nêwazo Zîne û qet nêkero hewes

Camêrdo ke wazeno, bido sere û can
Ha ci rê Zîne, dê wa bivejîyo meydan!

O keso ke bi sere û ruhê xo mird o
Wa bê ters biwazo aye, eke camêrd o!"

Xalid: Bapîrê mîreyanê Cizîre yo.

Şahî bi hetê xo yê zere û teberî
Mîsalê kile benê, manenê adirî

Teberê ci weş û delal o, roşn û nûr o
La zereyê ci veşneno, adiro sûr o

Eke rehme kerde, merdimê sey rojî yê
Eke qehr bikerê, kesê **cîhansojî** yê

Bincaran şima înan ra mekerê bawer
Wazenê pî û laj bê, wazenê birader

Dormeyê înan de bibê kesê mizirî
Xelase bena ancax bi destê Xizirî

---

cîhansoj: cîhansojnayox, cîhanveşnayox, keso ke cîhanî yanî dinya dano adirî ver, veşneno.

27

BÊUMÎDÎYA ZÎNE BEXTEWARÎYA WUSLETÎ RA DERDMENDÎYA AYE RÎYÊ HÎCRAN Û HESRETÎ RA

Tacdîn û Sitî ke bîyî bextewar û şad
Restî miradê xo, hîcran ra bîyî azad

Mem mend kuncê tenyayîye de, tenya û ferd
Ne heval û hogir, ne dost û yar, ne hemderd

Eke hemdemî nêbê semedê deman ra
Eke hemderdî nêbê semedê xeman ra

Xemgînî do bi çi hawa bikerê sebir
Keyfweşî do bi çi hawa bivînê huzir

Xeman û şayîye rê lazim ê embazî
Derdan û deman rê zî lazim ê demsazî

Hêvî û hedura aşiqan hemrayî ya
Çîyo ke nîyeno antene tenyayî ya

Têver de zerrî bena sakîn, yê hemqalan
Bitaybetî zî yê hemderdan, yê hemhalan

Hem Sitî û Zîne, hem zî Memo û Tacdîn
Îdare kerdêne pîya, bîyêne teskîn

Zîne ke derdan ver kerdêne feryad fîxan
Vengê Sitî ci rê bîyêne daru derman

Eke Memî zerrî ra kerdêne nalenal
Tacdîn zî ey rê bîyêne hekîm û heval

Sitî û Tacdîn her di pîya dilşa bîyî
Zîne û Memoyî ra her di cîya bîyî

Memo û Zîne mendî yewbînan ra cîya
Mendî bêmeqsed, nêbî miradê xo pîya

Çewres rojî ne werd ne zî hewn bî yê Zîne
Qet aye ra kêm nêbîyêne bermayene

Gonîya zerrî ci rê bîye xida, werdek
Hesirê çiman zî bîyî şerbet, şimitek

Şew û rojê aye pêro bi eynî hawa
Derdê hîcranî dest ra halê xo tim wina

Biroj bermayêne şewe antêne keder
Zîna sey aşme helîyabî bîbî heder

A aşma pirrpancêse bîbî sey hîlalan
Rî û rûçiko delal bîbî sey xeyalan

Hevalan û hogiran, hemveran, embazan
Dostan û yaran, nazenînan û hemrazan

Tim vatêne Zîne rê bi zerrîveşnîye:
"Ey selwîyêra bax û baxçeyê pîlîye

Ti vila newa ya, pelgo teze ya, şên a
Çira wina tim û tim hesiran varnena?

Gerçî waya delale to ra bîya cîya
Ema weş şîya bi **hemserê** xo şa bîya

Aye uca de xo dayo hetê şênîye
To tîya de xo dayo hetê xemgînîye

Êdî zerrîya xo ra biqewirne xeman
Bide vayî ver înan sey por û perçeman

Bike helqa bi helqa ê porê şewrengî
Abike mîsalê gulan rîyê gulrengî

Por bibo xeleke bi xeleke, abike
Çareyê xo pê ê xelekan tacdar bike

Ê biskanê xo yewbînan ra cîya bike
Ê porê xo şane bike, berhewa bike

Wa sunbul û gulî pêro aşîna bibê
Wa rîhan û menefşeyî ta bi ta bibê

---

hemser: mêrde (bi tirkî "eş")

Verade biskan cor de bi serê hîlalan
Pê ci sewdaser bike Meke de **bîlalan**

Ancî cêra bike biskan, bike şerabwer
Abike gilayan biverde Kabeyî ser

Wa xelq û alem, xerb û şerq ra hetanî Şam
Mîsalê hecîyan bipêşo xo ra îhram

Têver de pêbîya ti biskan û birûyan
Rindekîya to bibo rindekîya Quran

Wa bibê rîpelê zerrnhelî ê alişkî
Rêz bibê ser o ayetê cenabê Heqî

Wa qefleyê kafiran û yê muslumanan
Tesdîq bikerê bi hukm û qerarê Quran

Ê xemzeyan, ê awiranê gonîweran
Înanê sey tîran, înanê sey xenceran

Bincaran mede înan ti, destûr û ruxset
Çin o tede qey Heqî rehme û merhemet

Destûr bide ti ê biskanê wêrankaran
Wa hukm bikerê bi şahan û hukimdaran

---

bîlalan: Bîlalê Hebeşî. Hozanî tîya de sewdaserî şibênayê Bîlalî. Yanî kesê ke sey ey bawermend ê, wa ê zî bibê sewdaserê to û bi eşqê to bibê sewdaser. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Wa abibê perdeyî verê ê gulan ra
Ti biewnîye bêsebrîya bilbilan ra

Abike pindê fekî binawne didanan
Wa pê binalê hezar nuştoxê destanan

Serxweş bike bi pelegoş û goşareyan
Sersem bike cindar û gêc û ewareyan

Meywer bike melayan bi cîlwe û nazan
Bişirawe şeyxan verê garana xozan

Destûr bide bisk û birûyan, ê gilayan
Xeberdar bike heme kesê **ehlê halan**

Wa murşîdo ke kerdo vîndî rêçe w rayir
Çolistan de nêbo çarpayêko bêwayir

Terk û înkar bikero xeletê mutleqî
Û wa îqrar bikero bi sûretê heqî

Hinî terk bikero tecelîyê celalî
Qîm pê biyaro bi tesewurê cemalî

Bişirawe şeyxan verê garana xozan: Ehmedê Xanî tîya de qale ano Şeyxê Sen'anî ser û ey ano vîr.

ehlê halî: Derwêş û sofîyê ke cezbe înan gêno û bi cezbe kewenê. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Wa bi wucûd û mewcûd **fena fîllah** bibo
Wa bi na rindekîye **beqa bîllah** bibo"

Înan kerdêne hende şîret û nesîhet
Ancî zerrîya Zîne nêbîyêne rehet

Eksê şîret û nesîhetî, eksê **pend**an
Dahîna zêde kewtêne bela û bendan

Eşq adiro sûr o, pufkerdiş o nesîhet
Sirr zî perde yo, lomekerdiş o fezîhet

Çende ke a pepûke rê vatêne înan
Hende zîyade ra Zîne bîyêne poşman

Hesiran nêdayêne çimanê ci firset
Ax û waxî nêdayêne fekê ci muhlet

Nêameyêne dest ra qet mijulîyayiş
Ne vînayiş û dîyîş, ne zî ewnîyayiş

Şîretkaran ewnîya ke waiz û şîret
Fayde û tesîrê ci nêkeno qet û qet

---

fena fîllah: keso ke mewcûdîyetê Homayî de çin û fanî bîyo (notê M. Emîn Bozarslanî)

beqa bîllah: keso ke her çî de pîlîya Homayî vîneno û bi Homayî beno nemir (notê M. Emîn Bozarslanî)

pend: nesîhet, şîret

Pêro şaş û mat mendî ke Zîna delale
Çi ser-sebeb ra hende kena nalenale

Înan winî texmîn berdêne ser ke Zîne
Seba Sitî ra bîya wayira birîne

Ewnîyayî ke qalê xo kewtê vayî ver
Birna veng û vaj înan, wuriştî payî ser

28

HEMDERDÎYA ZÎNE BI XEMAN
BI SEBEBÊ NÎFAQ Û BÊÎTÎMADÎYA HEMDEMAN

Zîne mende tenya xeman reyde bîye çut
Xemî ameyî pêser, înan rê wina vat:

“Ey dost û hevalê kesanê perîşanan
Şima yê, umîd û deyaxê derdgiranan

Şima yê, hemderdê zerrîya ma derdinan
Şima yê, hemperdeyê sirrê ma rebenan

Şima yê, hemrazê zerrîya dilbirînan
Şima yê, doşek û balişnaya xeminan

Seba veyşanan hemkaseyê sifreyî yê
Seba derdinan zî hemşûşeyî meyî yê

Sewdaserî bi şima resenê cemalî
Rayirwanî bi şima resenê celalî

Na zerrîya wêrane bîya xir û xalî
Bê şima kes nêperseno hal û hewalî

Bi çi hawa ke seba xo rê kenê mamûr
Şima bi keyfê xo yê, Zîne dayo destûr

Dewlemendîye bi şima wa, na dinya de
Sereberzîye bi şima wa, a dinya de

Mi rê xemî lazim ê, xemî wefadar ê
Caran nêvanê nê tal ê yan cefadar ê

Xemî tenya nêverdanê roja reşe de
Keyfî yenê dîyar tenya roja weşe de

Her di cîhanî pîya, dinya û axîret
Xemwerîye nêbo, çin o tede tu qîymet

Yanî bi şima beno weş û keyfweş no dil
Bê xiznaya şima ci ra çi beno hasil!”

29

HÊRSINÎYA ZÎNE SEBA SITÎYA PERÎYE RÎYÊ AYE RA SÎTEMKARÎYA ZÎNA HORÎYE

Zîna horîye arde verê çimî Sitî
A perîye rê nê çend qiseyê xo vatî:

"Ey ti ya ke seba zerrîya Zîne can a
Qey dîyar û dîyişî roşnîya çiman a

Ti ya Zîne rê hemcefa, hemkeyf, hemderman
Ti ya Zîne rê hemeste, hemposte, hemcan

Ti ya Zîne rê hemşîre, hemcîhet, **hemser**
Ti ya Zîne rê hempîze, hemhalîn, hemper

Ti ya **teb'**ê xo bi teb'ê Zîne mutabiq
La bextê xo bi bextê Zîne namuwafiq

Bext to de bîyo yar, hezar û hezar şukir
Heqî dayo to, to ke waşto bi çi tewir

---

hemser: tîya de manaya xo dost û yar
teb': xû, tebîet, mîzac

Hezar û hezar şukir ke bî weş bextê to
Talih geyra û berz ra ronîya textê to

Bextê Zîne gerçî, zaf zêde ra reş ame
La no qismet pê ci zaf zêde ra weş ame

Parekerdişê xeman qey Zîne ra bîyo
Teqdîrê Homayî yo, qeder wina bîyo

Şayîye seba Sitî, xemî seba Zîne
Tacdîn seba Sitî yo, Mem zî seba Zîne

Seba ke xem bi rî û sûretê Memî yo
Semedê Zîne zî xem **domdar**ê xemî yo"

---

domdar: xelef, camgirewtox, çîyo ke yew çî teqîb keno û ey dima yeno

30

FINDA HEMRAZE DIR QISEYKERDIŞÊ ZÎNE TIM HESIRÊ GONINÎ RIŞNAYENE

Zîne ge-ge finde xo rê kerdêne demsaz:
"Ey dost û yar, ey hemwar, ey embaz, ey hemraz

Her çiqas ke kile de veyşena ti sey mi
Labelê vengê xo nêvejena ti sey mi

Eke to zî sey mi xeberî bidayêne
Zerrîya Zîne do hende nêveyşayêne

Mabeynê derdê min û to de zêde yo ferq
Ti nê ferqî bipersê; xerb ra hetanî şerq

Rojhelat ti ya, û adirê to zahir o
Rojawan ez a, û yê mi zere adir o

Yê mi tim û tim veyşenê damarê canî
Yê to teba nêveyşeno, xêncê ziwanî

Kile sereyî ser ra ya, zerrî de **piling**
Canê Zîne pilingî reyde kewto bi ceng

---

piling: tîya de manya "kozir"î de

Şewleyêk sereyê to ser ra ho aseno
Eşqêko bêser û ber ho ci ra vareno

Bêguman o şewle semedê to ra ziwan
Bêguman, na kile semedê mi ra zîyan

Kila zerrî tesîr kerdo bi sereyî ser
Û bêçare mendo vayo reş hukmê ci ver

Gerçî ti tena bişewe manena hişyar
Sipêde ra şona hewn a hetanî **êvar**

Hem bişewe hem biroj, hem şewdir hem zî şan
Zîne veşena wina, her dem û her zeman"

êvar: şan

31

ŞALULÎYA ZÎNE PERWANEYÎ REYRA PERWANEYÎYA AYE DÎWANEYÎ REYRA

Zerrîya xo ya birîndare dest ra Zîne
Canê weşî ra bîyêne bêzar ge-gane

Endîşe nêkerdêne adirê xeman ra
Perwane kerdêne embaz, seba deman ra:

"Ey mîrçikê halînê hesret û hîcranî
Ey bilbilê baxê veşayeyê wêranî

Ey delîlê sewdaseranê raştikên
Ey betalkerdoxê dozanê qestikên

Merdene bexş kenê canê xo erjan-erjan
La demê mergî de lerzenê, lerzan-lerzan

Nêqefilîyenê bi vayê heskerdene
Naşî w nezan ê, wazenê merg û merdene

O lez û ecele to rê qisûro pîl o
O recif û lerzayiş zî uziro pîl o

Qet nêvindenê ti, bêtebat ê, bêsebir
O rîwal ra hema xo erzenê bi adir

Naşîyîye şermo giran, eybo temam o
Kamilî kesê naşîyî rê vanê 'xam o'

Qey kesê kamilî veyşenê bi çi caran
Çi caran benê mergdar bi nûr û adiran?

Gane manenê kamilî sey **semender**an
Beno canêko şewledar bedênê înan"

Zîna sey ferîşteyan, Zîna nûranîye
Zîna ke duştê rojî de aşma sipîye

Nêverda ne erd, ne zî asmên ra yew hurdî
Şîye verê ci, hemîne ra vatî derdî

Eger ke bibîyêne kesê xerezkarî
Dûrî vindertêne, çarnayêne ci ra rî

Endîşe kerdêne aye, îns û canan ra
Sirrê xo vatêne seba bêziwanan ra

Behro ke ginaybî piro, behrê xemî bî
Neqişê dil û canî, xeyalê Memî bî

---

semendere: 1.yew heywana sey gumgumokan a 2.yew candara sanikan a, bawerîya verênan gore adir de nêveyşaya, bi no qayde vera êş û dejan de bîya sembolê xo pêt girewtişî. (notê M. Emîn Bozarslanî)

32

MECNÛNÎYA MEMÎ EŞQÊ LEYLA RA WAMIQÎYA EY DERDÊ EZRA RA

Mem zî bi xeyal û xécelê rîyê Zîne
Yanî bi arzûya dîyişê a canane

Tede nêmendbî hiş seraser bîbî sewda
Bibî mecnûnê mecnûnan, bengîn û şeyda

Sere de zor berdbî hişdarîye dehşetî
Zere de zor berdbî hîsdarîye wehşetî

Ne eşkayêne webigêro barê kulan
Ne zî eşkayêne bigeyro baxê gulan

Wexto ke nêbî mirad, dûrî mend Zîne ra
Nizdîyê rehetîye, dejê birîne ra

Seke di merdimê bêçareyê teyşanî
Qey fira awe bibê kesê perîşanî

Xafil ra cor de bivarno rîyê ezmanî
Awa zeng-zelala serçimeyê cuyanî

Yewer bişimo bigêro miradê zerrî
Oyo bîn teyşan bimano eynî sey verî

Teyşanêk verê xo bido cuya daîmî
Teyşano bîn zî bimiro hele û gamî

Tacdînî girewt miradê xo, bi zerrîşa
Mem xem û kederî rê mend, adir de veşa

Derd û xeman dest ra nêbîbî sere-asan
Qet sebrê ci nêameyêne bi çi kesan

Cayêk de nêbîyêne rehet zereyê xo
Qet bi kesêk nêbiyêne îdareyê xo

Wexto ke şîyêne bi huzbarê mîreyî
Seke lingî girêdayê bi reseneyî

Tim û daîm bi nalayiş, bi ax û waxî
Adir verdayêne bi seray û qonaxî

Çi wexto ke bişîyêne leyê Tacdînî
Memo pepûk bi dilê xo yê dirbetinî

Nêşayêne bikero îdare û suhbet
Nêşayêne bikero sebir û muhabet

33

MUXATABÎYA MEMÎ BI ÇEMÊ CIZÎRE QALÊ EY SEBA SEWDAYA BÊNEZÎRE

Bajar ra dûrî kewtêne bi neçarîye
Royê Cizîre dir kerdêne hemserîye:

"Ey ti yê ke sey hesiranê mi rewan ê
Bêsebir û bêsebat ê, sey aşiqan ê

Caran nêvindenê, çin o to rê vindertiş
Yan sey mi to zî kerdo vindî aqil û hiş?

Bincaran çin o semedê to ra qerarêk
Bêguman zerrîya to de zî esta yarêk

Ecêba ti çi çî anê vîrê xo her dem,
Kaleka Cizîre de çira benê sersem?

No bajar ke yar o to rê, ci ra hes kenê
Bîyo miradê to, senî ke ti wazenê

Tim û daîm hê zerrîya to de xaneyî
Destê to ho gerdenî ser o, sey **nuşteyî**

---

nuşte: hemayil, musqa

Qet nêtersenê Heqî ra, nêkenê fikar
Şukir nêkenê her roje, hezar bi hezar

Hende kenê hewar û gazîye, nalenê
Çemo, ti êdî Homayî ra çi wazenê!

Çi riwal ra bîlasebeb ti kenê feryad,
Çira eware eware ti şonê Bexdad?

Eger ez bibermî yan bikerî nalenal
Eger ez bimirî yan bikerî kalekal

Mem se bikero ey rê eyb nîyo, rewa yo
Çîyêko maqul zî semedê ey fena yo

Bîye zerrîya Memî ro ti derbaz bibe
Ti serçimeyê çimê ey de nîya bide

Çira derdê zerrîya ey mendo bêderman,
Qey hesirê ey herikîyenê sey çeman?

Ey aqil pernayo, êdî dîwane yo Mem
Xo dest ra vejîyayo êdî Dîcle yo Mem

Hem Westanî de, hem Nêrgizî û Seqlan de
Hem Derwaze de, hem Omerî û Meydan de

Ti nê cayan de her tim kenê seyr û seyran
Memî zî verê xo dayo bi yaz û yaban

34

QISEYKERDIŞÊ MEMÎ VAYÎ REYDE HEWADARÎYA EY HEWAYÎ REYDE

Ge-gane qisey kerdêne **seba**yî reyde
Bîyêne embaz û he'mderd hewayî reyde:

"Ey cîsimo letîfo sey nefesê canî
Verê to de akerde yo, berê bedenî

Ez hêvî û umîd kena ti bê vindertiş
Biney dejnenê linganê xo bê nazkerdiş

Dê ti xo bierze **suxbera seadetî**
Verê a dara **Sîdre**, aya nîhayetî

5 Ewilî şo û maçî bike a suxbere
Dima bivejîye huzbarê a dîlbere

---

seba: Vayo honik ke corê rojhelatî ra yeno. Xeylê sewdaseran û hozanan sey çimeyê îlhamî dîyo, ci rê vato ke arzûyanê ma bibere biresne yare; bi no tewir no va bîyo nîşanê sewda. (notê M. Emîn Bozarslanî)

suxbera seadetî: Şêmûga bextewarîye. Zîne qest bena.

Sîdre: Dara rîyê asmênî ya. Wexto ke pêxember şîyo mîrac, verê na dare de Homayî dir qisey kerdo. Seba ke tu mexlûqî na dare nêdîya û nêeşkayo bivîno, coka ci ra vato "Dara Sîdre ya peynîye". (notê M. Emîn Bozarslanî)

La bi zerrînizmîye, bi hurmetkarîye
Hezar mertebe bi rêz, bi rûmetdarîye

Duayan bike aye rê giran û giran
Qet ci rê texsîr meke goynayiş û pesnan

Hurmeto pîl nîşan bide, bike îhtîram
Destan verê xo de bibeste, bide selam

Badê aver bierzîye, lezgîn û çapik
Wa zerrîteng nêbo, o teb'ê xo yo nazik

No name ke **hubr**ê xo gonîya zerrî ya
No rîpel ke bîbika çimanê Memî ya

Verê cemalê ci ra meleqne perdeyî
Tenya bide destê ci, nê waştişnameyî

Bincaran surrê xo meverde bi **nîqabî**
Wexto ke a yare wanena nê kitabî

Terefê mi ra bivaje; banûşaha mi
Terefê mi ra bivaje; qiblegaha mi

Çimkî nûrê Heqî ra ya ti, bêemsal a
Çimeyê Kewserî ra ya, zeng û zelal a

---

hubr: murekeb
nîqab: perdeyo tenik ke cinî sey peçe ancenê rîyê xo ser

Çimkî ti dîyarkera ruhê Îlahî ya
Mem xizan û parsek, ti sey banûşahî ya

Ti bibe kesa rast û edaletperwere
Derheqê ey de bivaje xebera xeyre

Bi ê çiman, êyê ke dost ê, êyê ke yar
Ge-gane zerrîya Memî de bibe dîyar

No toreyo qedîm o, qey hukimdaran ra
Bi no hawa ewnîyenê gunekaran ra

Willayî guneyanê xo Mem nêzaneno
La yew zerrîya ci estbîye, o zaneno

A zerrî perîyan ey ra berda, remnaya
Xeylê wext o ke tede nîya, abirnaya

Hîna ke ey reyra bîye, nêberdbî kesî
Wayira sewda bîye, wayira hewesî

Belkî qusîrin bîye, belkî kerdbî îsyan
Labelê bi qisûr aferîyayo însan

Zêde yê sucê xo, hezar reyî sucdar a
La versîya porê to aye rê sitar a

Eke ti qehir bikerê, ci rê rewa yo
Eke efû bikerê, lutfêko hêca yo

Bi no qayde bivaje vayo, bike leze
Keleyê xo bibirne erd ro, biwerize

Ey vayê sebayî, ti bi Xizirî kenê
Wexto ke leyê a yare ra peyser yenê

Xo vîr ra meke biney herre o mekan ra
Bîya ti xo reyde, ez kena xo çiman ra

Herra ê dergeyî mîsalê **tûtîya** ya
Bigê bîya xo reyde, mîsalê kîmya ya"

---

tûtîya: Yew dermanê dejê çiman bîyo. Kurdkî de bîyo sembolê çîyê zaf hêcayî ke peyda nêbeno. Mesela, vanê "Filan çî bîyo tûtîya, peyda nêbeno." (notê M. Emîn Bozarslanî)

35

MUCADELEYÊ MEMÎ DILÊ KULÎ ṚEYDE
CENGÊ PERWANEYÎ BILBILÎ REYDE

Memî ge-ge girewtêne xo ver dilo jar:
"Ey xayîno bêbext û rezîlo şermezar

Ça yo o ad û wad, ça yo o soz û peyman
Ça yo o qewl û qerar, ça yo sondo giran!

To vatêne, to reyde keso sadiq a ez
To vatêne, to reyde tim muwafiq a ez

Vatêne, to reyde nîmeyê dilî ya ez
Vatêne ke wayirê tehemulî ya ez

Wele to ro bo ke, êyê wefayî nîyê
Çin o to de deyax, êyê cefayî nîyê

Sextekar û zexel ê, zerrî ra neyar ê
Hîlekar û çepel ê, zêde ra mirdar ê

Ti, ey tutîyo musayeyê şîrinîye
Ti, ey tuto musayeyê nazenînîye

Oxro ke ti yarê rojanê weşan bîyê
Oxro ke ti **qelpê** rojanê reşan bîyê

Dilo, senî însaf o ke ti nê bedenî
Teriknenê şonê, tenya verdenê tenî

Cano sey bilbilî, kewto hepisê tenî
Mendo bi sereyê xo tenya sey **Bêjenî**

No senî însaf o ke teriknenê canî
Berî ser o ca danê sey heps û zindanî

Sirro ke to reyra yo, feyzê canî ra yo
Şewleyê erdî zî rîyê asmênî ra yo

Meşo ti wina bê çilaya canî, dilo
Rayir nêzanenê, her ca tarî yo, lêl o

Yare seba to meqsed û mirad a eke
Canî mîyan de nimite ya a rindeke

Çimkî ti, ey dil, yew nimûneyê zatî yê
Çimkî ti, eynaya sûretê sifetî yê

Mekewe keyf û kayî dima, eman yeman
To ra hêvî û umîdê xo nêbirno can

---

qelp: sexte, çîyo ke eslî nîyo

Bêjen: Pehlîwanêko mîtolojîk o, warizayê Rustemê Zalî yo. Dişmenan o qefilnayo eşto bîr. (notê M. Emîn Bozarslanî)

No şîyayîşê to beno **xarîcîtîye**
Terkkerdişê to zî beno **rafizîtîye**

Xaric mebe ci ra, seba ke bibê daxil
Terkê canî meke, seba ke bibê wasil

Rafizîtîye meke, ti dil ra sunnî yê
Çi yo no halê to, qey nê canî ra nîyê!

Winî bike ke, bibê ewlado wefadar
Merdimanê kamilan ra bibe hayîdar

Her çiqas ke ti şîyê verê berê doste
A ha mi het de, uca de yo tenya poste

Beşna ke to sînaya, to rê dar û sêdar
Poro ke to çîvnayo, la û mergo xedar

Cezbo ke to remnayo, leyê ci de yo can
Arizî yo, sirro ke ci rê benê qurban

Bawerîya xo meya bi bisk û birûyan
Talan kenê dilê to mîsalê **hindûyan**

---

xarîcîtîye: Mîyanê muslumanan de mezhebo ke sey yew hereketê sîyasî seserra yewine ya Hîcrî de vejîya meydan, û o wext ra nat, bi şeklê cîya-cîya dewam keno.

rafizîtîye: sey çekuye yena manaya "terkkerdox, cîyabîyayox, caverdayox", la manaya sosyalî de, heme grûbanê xaricîyan û umûmen mezhebê sey îmamîye, îsna'eşerîye, batinîye û gulat-i şîa ra yeno vatiş

hindû: Şarê Hindîstanî. Tîya de bisk û birûyê yare qest benê. Çimkî zemanê verî hindûyî bi talankarî û şelênayiş şinasîyayê, coka sewdaseran bisk û birûyê yare şibênayê hindûyan û vato sey hindûyan zerrîya sewdaseran talan kenê. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Caran mebe pabendeyê torê gilayan
Caran mebe sersemê kemanê birûyan

Gerçî ti Îbrahîm Xelîl ê, ey belakêş
Gulîstanî to rê benê adir û **atêş**

Mîsalê to ra bi se hezaran bilbilî
Bikerê fîxan, kêmî mekerê wilwilî

Mîsalê perperikan ver bi gul û vilan
Ke her tim veşenê bi dax û derd û kulan

Dilo ti kewtê verê hewa û hewesî
To nîyet ardo bi keyf û kay û reqesî

Labelê ez hekîmê eşqê sadiqî ra
Xeberdar a qey to, çîyê muwafiqî ra

Parêz o çîyo cazib o seba dilî ra
Teqwa ya, çîyo weş o hetê ekilî ra

Çîyo ke eks û muxalifê hewayî yo
O bi xo derman o to rê, sey şîfayî yo

Mi pers kerdo Hekîm Loqmanî ra bêguman
Xisûsîyetê şerbetan û yê loquman

---

atêş: adir, na çeku fariskî ya, fariskî ra dekewta tirkî

Çîyo ke şîrin û şerbet o, dej û jan o
Çîyo ke tal û cal o, daru û derman o"

Hende ke tedir qisey kerd û vajirîya
Dilê dilî ci rê veşa û kizirîya

Kelegermê **suweyda** ra dûman bî peyda
Girewt xo ver ca û mekanê eşq û sewda

Xo da teber dilê ci ra dû û dûmanî
Bîyî sîya sereyê ci de mezg û vînî

Eynaya xeyalî bîbî tarî, lêl û boz
Eynaya aqilî girewtbî gemar û toz

Seke hewrêk qîyame ro vejîya bi ser
Rîyê asmênî de kom bî û ame pêser

Xorînîya cîgeranê ci ra ê hewrî
Gonî verdayêne çiman ser sey laserî

Laserê cîgeran zêde ra, gurr ra ame
Seke çemê Arasî ser ra, **Kur** ra ame

Welhasilî kelam, derd û kulê dilî ra
Laserêko gurr bîyêne berz, ey milî ra

Çemê Ereban û Ferat û Amuderya
To vatêne rabîyê heme hîrê pîya

---

suweyda: merkez qelbî, heme damarê qelbî a noqta de resenê pê
Kur: Çemê Kur/Kura. Mintiqaya Serhedî de çemêk

Gerçî hesiranê çimanê Memê jarî
Kerdbî kewe verê çemî de sipîndarî

Çolistan seraser heme bîbî bax-bostan
Qerax seraser heme bîbî gul-gulîstan

Ê jarê bêdilî uca de mekan girewt
Ê bilbilî uca xo rê **aşîyan** girewt

Dilê ê bilbilî bi hewa bî, bi hewes
Coka beden ci rê bîbî zindan û qefes

Çi ke estê perr û baskê ci, şikîyaybî
Heme xêz û xetê rîyê ci rişîyaybî

Beşna Memî ya sey daranê senawberan
Qulûz bîbî mîsalê daranê 'er'eran

Rîyê ci yo ke verî ra tern û ciwan bî
Bîbî zerd-zimêleq, sey rîyê merdeyan bî

Eynaya rîyî bîbî yê zeng û zengarî
Neqişê sey **Erjengî** bîbî ting û tarî

Eşqî kerdbî nêweş, tede nêverdabî hal
Xo dest ra vetbî sewda, verdabî bêmecal

---

aşîyan: halîn
Erjeng: Eserê Manî (216-276) pêxemberî yo meşhûr ke bi resimanê weşikan xemilnayo.

Alişkan de nêmendbî, ne gonî ne rengêk
Nêginayêne ver ro, ne qisa ne vengêk

Destpêk ra çemî ver de nêweş û bêhal kewt
Tam çewres rojî sey cesedî bêmecal kewt

Aqil û fikir û şiûrê însanan ra
Hîs û hereket û qewetê heywanan ra

Qetîyen nêmendbî ci ra nîşanêk rêçêk
Memê pepûkî ra hendê hurdîyê xîçêk

36

ŞÎYAYIŞÊ MÎR ZEYDÎNÎ BI SEYD Û NÊÇÎRAN AZADÎYA MEMÎ Û ZÎNE BI ŞIKÎYAYIŞÊ ZINCÎRAN

Seydwanê seydê rindekîya hedîseyan
Hal û hewal bi no qayde ma rê kerd eyan

Vat: Rojêka weşe, bi mewsîm û bi eyam
Dewrê felekî yo teng, hinî bîbî temam

Viraştoxê alemî bi karê qudretî
Rîyê erdê sîyayî kerdbî sey cenetî

Sey xemilkaran dinyaya kokima kane
Kerdbî sey veyvekêka newîya ciwane

Cêvî-cerdeyî, kef û kaşî, ko û deştî
Der û dorme bîbî leteyêkê **behiştî**

Baxê cenetî ra bîyî heme baxçeyî
Awa Kewserî ra bîyî heme çimeyî

Koyan mîsalê Tûrê pêxember Mûsayî
Şewq dayêne bi nûrê Homa tealayî

---

behişt: cenet

Layî, robarî mar bîyî, ejderha bîyî
Çîyê keweyî sirdar bîyî, **Esa** bîyî

Her dare bi hîr û bereketê wisarî
Şewle dana bi nûr û cemalê **Wayirî**

Her gule manena kelawa koyê Tûrî
Mîsalê adirê kildarê bêqisûrî

Her teyra serê şewdirî bi xo **Kelîm**êk
Her tutî û qumrîye mîsalê **nedîm**êk

Her xurmeyêre nîda kerdêne têdima
Sey a **Dare** vatêne "Ez Homa ya Homa"

Hargûşî, xezalî, ahuyî, heş û vergî
Zerencî, qanzî, bettî, qulingê mildergî

Kerî bi kerî bîyî koyan û deştan de
Ref bi ref bîyî cayanê sey behiştan de

Yanî goreyê îcabê wext û zemanî
Firset kewtbî dest seba şayî û seyranî

Esa: Esaya Mûsa pêxemberî
Wayir: Reb, Heq, Homa
Kelîm: Unwanê Mûsa pêxemberî yo. Yanî "qiseyker", keso ke qisey keno. Seba ke Mûsa pêxemberî koyê Sîna de Homayî dir qiseykerdo, no unwan dîyayo ey. (notê M. Emîn Bozarslanî)
nedîm: embazê suhbetî, keso ke tey xoşebere bena
Dare: Dara ke Koyê Sîna de verê çimanê Mûsa pêxemberî de adir girewto.

Wextê ci amebî, bikerê seyr û seyran
Wurzê şorê nêçîrê xezalan û teyran

Ê mîreyê ke dayêne felekî ferman
Vat: "Serê şewdirî ra heme şarê Botan

Bibestê sîlehan û gurzan û şimşêran
Her kes ma reyra bo, seba seyd û nêçîran

Kamo ke hazir nêbo qey seyd û nêçîran
O do bimiro pê qeyd û bend û zincîran

Heme cizîrijan heta destê şewdirî
Înan baş dî tedarikê seyd û nêçîrî

Fecrî ke ramojna înan rî û elamet
Ronîya heme bajar de qîr û qîyamet

Egîdan helîyî, baz-başokî akerdî
Çêran pilingî, tajîyî xo reyde berdî

Merdim û çarpayî, kutik û cinawirî
Bajar ra vejîyayî camêrdê cizîrî

Damî, şêr û pilingî, însan û heywanî
Domanê hurdîyî, arêwan û rezwanî

Welhasilî kelam, qebîlaya însanan
Terikna keye û keyber, bajarê botan

Heme bajarîyan verê xo da seydgeyan
Zereyê kesî nêveşa pê bêguneyan

Kokê ci ard, heywanê koyî pêro kiştî
Eştî pêser, mîsalê celeyî kiriştî

Wehş û heşî, xezalî, qaz û sîqulingî
Kiştî tayê, yê tayênan zî bestî lingî

Canşenikan, genc û rihalan û lezgînan
Esparan û qehremanan û pehlewanan

Cinawirê rîyê erdî dayî şûran ver
Teyrê asmênê keweyî dayî tîran ver

Ê delalanê semtanê sey şahlewendan
Ê suwarîyanê wayiranê kemendan

Çoganê destî, bi çanqilan û gopalan
Eştêne bi vileyê askan û xezalan

Suwarîyanê sey şêran girewtî çekî
Gonî de verdayî zaf pilingê belekî

Zaf zêde ra xezalî seyd û nêçîr kerdî
Zaf zêde ra pilingî qeyd û zincîr kerdî

Nêeşkayêne xo reyde biyarê înan
Peyda nêbîyêne ci rê ne ca ne mekan

Êyê kişteyî xo rê berdî fiqareyan
Êyê tepîşteyî xo rê berdî mîreyan

37

DESTANA BAXÊ CENETÎ YÊ MÎREYAN Û SERDARAN KE BÎYO CAYÊ YEWBÎNAN DÎYAYIŞÊ HER DI DILDARAN Û BÎYO ÇIMEYÊ ROŞNÎYE SEBA HER DI GULÎZARAN

Baxê Mîr Zeydînî estbî, baxêko weşik
Baxê Îremî ra çin bî ferqê ci bêşik

Sey koşkanê cenetî darê girdê kûrî
Sey horîyanê cenetî teyr û tuyûrî

Seba şutişê destan û lingan û çiman
Awa Kewserî qet texsîr nêkeno Ridwan

Resenê bi meqamê Sîdre selwîyêrî
Sey ferîşteyan ê sulunê dor û verî

Sey Memî bî dilê daranê senewberan
Eşq ra bîbî parçe parçe beşna 'er'eran

Narinc û turincê xo sey Zîna rebene
Bîbî zip-zerd bi derdê eşq û sînayene

Sayî, beyî, xurmayî, mirûyê bostanî
Lewî, çimî, çeneyî, henarê pistanî

Şimşadî, çinarî; yew bîyî qametê xo
Sîya xo weşik, zêde ra bî hîmetê xo

Sey şûşeyê zerrnênê fek ra dekerdeyî
Rihan û menfşeyê tezeyê neweyî

Merg û çîmenî, velg û vaşî, gul û vilî
Çemê cenetî, hênîyê sey **Selsebîlî**

Mîsalê xulasayê kitaban, o baxçe
Sey qisimanê pîlan û qijan, her parçe

Seke bi edeb, edîbêkê munecîmî
Seraser heme baxçe, mîsalê teqwîmî

Helênaya cîwa; xêz kerdo pê cedwelî
Awe mird werda, sey gonî sûr kenê gulî

Rihanan û sunbulan girewto der û dor
Bi rengê înan xemilîyayo cêr û cor

Her yewe hukm beyan kerdêne cîya-cîya
Kerdêne eşkera bexto sipî û sîya

Selsebîl: hênîyê cenetî

38

XELISÎYAYIŞÊ ZÎNE ZINCÎRANÊ AXYARAN RA TENYAYÎ Û QALÊ AYE BI PEL Û DARAN RA

A ahuya seydgeyê tip û tenatîye
A banuya qonaxê nasî û dostîye

Sertaca askanê deşta derdan û kulan
Leya sermesta baxçeyê vilan û gulan

Girêdayîya qeydanê sewdaya hare
Seyd û nêçîra Memî, Zîna birîndare

Nîya da ke bajar de taxî, heme banî
Bîyê vik û veng, heme kuçe û kolanî

Tenya û xalî yê, heme bax û bostanî
Bêmerdim û bêperî yê, hewş û eywanî

Zanayêne ke zeman her tim bêeman o
Vat: "Dê hadê zerrîya mi, ecêb zeman o

Eyam weş o, dê ma xo rê bişorê seyran
Seyr bikerê dor û ver, helîyan û teyran

Peyda nêbeno min û to rê keso hemderd
Çimkî zafê merdiman bêxem ê, û bêderd

Ma teyrêk eşnawito, teyrê baxçeyan o
Sîya yo bextê ci, mîsalê qijeyan o

Labelê zar û perîşan o, bêmecal o
Sermestê rîyê sûrgulan o, zaf bêhal o

Bi rojan nêbirneno feryad û fîxanî
Şewa tarîye de weno gonîya canî

Her tim feryad û fîxan o yê ey, wilwil o
O hemvengê min o, nameyê ci bilbil o

Hal û hewal ra fam keno, hemderdo rast o
Dermanêkê derdê mi verê ey de esto

Zerrîya mi, dê ma bişorê pinanî ra
Hîna ke nêbîyê ma can û cuyanî ra

Belkî bi nesîhetan belkî zî bi pendan
Keno azad ma, akeno qeydan û bendan"

Nê qiseyî zerrîya xo rê vatî aye
Herikîyaye zereyê baxî sey vaye

Kes bi aye nêbî hayîdar û xeberdar
Ne dadike, ne xalayike, ne xizmetkar

Meqsedê ci ne mey û şerab ne şayîye
Arzûyê ci biney xelwet û tenyayîye

A perîye ameybî uca ke o mehal
Xeman ver mirdîya xo bikero nalenal

Her alale sîneyî ser o bîye daxêk
Her tolebisk bi veşnayene bî çiraxêk

Darî can û bedenî rê bîyî sey barî
Gulhenarî zerrî rê sey adirê harî

Tenya ke mende, yew kerra girewte erd ra
Destê ci de bîye sey zengilî a kerra

Ge-ge dayêne sîneyê sey mermerî ro
Adir ginayêne dilê dar û berî ro

Wexto ke ewnîyayêne awa çeman ra
Awa gonine şîyêne her di çiman ra

Baxçe bî cayê eşq û sewdaya bilbilî
Bi gulawanê çiman awe dayî gulî

Beşna ke sey senewberan a, bi rastîye
Rîyo ke sey tîja rojî yo, bi roştîye

Sey koneyî dayêne piro, kuwtêne erd
Sey kermeyî dusnayêne pêra, toz û gerd

Herre "ax" kerdêne, kemerî nalayêne
Daran "wax" kerdêne, pel û gil kalayêne

"**Ya hû**" vatêne tim û tim, derdê dilî ver
Eynaya felekî kerdêne sîya û qer

Milçewt kerdî bi rengê xo, heme sûrgulî
Bêveng kerdî bi vengê xo, heme bilbilî

Bilbilî nêşayêne tede bibê hemveng
Sûrgulî nêşayêne tede bibê hemreng

Zereyê baxçeyî de xeylê wext geyraye
Derdê zerrî gulanê zerdan ra vat aye:

"Ey şimayê ke sey aşiqan vurîyayê
Sey Zîne bîyê zipîzerd, permilîyayê

Pelê şima se nîyê, hezar bi hezar ê,
Çira şima zerd û zeîf û wina jar ê?

Ecêba şima zî sey mi mendê bê Memî,
Ecêba coka sey mi bîyê xerqê xemî?

Bilbilî bi gulanê sûran benê meşxûl
Şima zî sey Zîne mendê tenya û melûl

Ya hû: Ey o, manaya ferhengî de "ey o" ya la sey çeku bîya yew çekuya derwêşan û sofîyan. Wexto ke ê zikir kenê û kewenê tewhîd, veng danê Heqî û vanê "Ya hû", yanî "Ey o; ey Heq. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Coka wina nêweş, zêde ra kederdar ê
Coka wina hezîn, sîne ra birîndar ê

Semedê mi ra delîkêko baş ê şima
Çin o mabeyn de ferq, eynî yo hewalê ma

Yew waya mi estbîye, eynî sey sûrgulêk
Resaye miradê xo, dî xo rê bilbilêk

Aye verdayo mi rê bilbil û şalûlêk
Mehrûm û perîşanêk, pepûk û melûlêk

Ez zî menda perîşan û bîya ehlê derd
Bi hesreta ê bilbilî, bîya zipîzerd

Alişkê min ê sim-sûrê erxewanî
Bîyê zipîzerd, sey pûşê wextê hamnanî

Bi arzuyê zerrî reyêk ey bivînî ez
Ax û wax nêkena, Xizir bo ke hinî ez"

39

XIZIRO KE BEXTÎ KENO WEŞ Û TENGE DE RESENO HÎS DEKENO ZEREYÊ MEMÎ KE ŞORO YARE BIVÎNO

Her çîyo ke qewimîyéno, çi xeyr çi şer
Bê hîskerdene nêbeno û nêşono ser

Eke biresê yewbînan waştî û yarî
Bê hîskerdiş peyda nêbenê wext û warî

O hîskerdiş pêro îşaret û nîşan o
Belkî zî bi destê Xizirê Kalî beno

Vana o wext to rê zerrîya bêtebate
Dê game na game, saete na saete

O deryayo xorîn, koyo vewrino giran
Oyo ke sewda dest ra bîyo per-perîşan

Yanî Memo nêweşo reben û bêmecal
Oyo ke helîyayo, tede nêmendo hal

Roja ke bajar teriknabî şarî pêro
Sewdaya xeyalê Zîne ameye piro

Memo ke kewto derdê eşqê giranî ver
Bê nêweşîye kewto halê yemanî ver

Yew xelxeleyî girewt xo ver, dilo xemgîn
Nêbîyêne keye de teselî û teskîn

Xo nêgirewt Memî, vejîya teber ber ro
O hîsê Xizirî bî, ame gina ver ro

Derey Xizir çi bî? Şewqê zerrîya bele
Derey, o şewq çi bî? Eşqê zerrîya bele

A zerrîya bele Memî rê bîye rayber
Kaş kerd xo dima o pepûk, girewt berd aver

A Zîna şewanê girananê tarîyan
Zîna feryad û fîxanan, aya zarîyan

Xizirî rê duayî kerdêne her hême
Wa bivejîyo biyero waştî, a game

Nişka ra dî waştîyo derdwer ho ameyo
Nêweşe dî, Îsa pêxember ho ameyo

Zîna pepûke bi şayî û keyfweşîye
Kewtî têmîyan dest û lingî, xo ra şîye

Nêweşe dî, Îsa pêxember ho ameyo: Çimkî bawerîya Îsa pêxemberî gore, Îsa pêxemberî nêweşî kerdê weş û merdeyî kerdê gane. Ehmedê Xanî tîya de Mem şibênayo Îsa pêxemberî. (notê M. Emîn Bozraslanî)

Sey gulêk mîyanê merge de bêhiş kewte
Eşqê bilbilî ra dil bî lete bi lete

Vejîya ame Mem, temaşeyê gulan kerd
Temaşeyê rihanan û yê sunbulan kerd

Ey vat: “Erê gulê, ey gula nazenîne
Çi wext ra to girewto rengê rîyê Zîne?

Ey sunbulê, boya to zaf delal a, zaf weş
Rihanî to duşt de şeqizîyaye, rîreş

Şima esla emsalê porê yare nîyê
Bêhavil û bêhûde yê, û fuzûlî yê

Bilbilo, gerçî ti ehlê hal û halzan ê
Perwaneyê sûregulanê sey findan ê

Zîna mi sûrgula to ra başêr û geşêr
Bextê mi bextê to ra xirabêr û reşêr

Bilbil ez a, aqubetê to başîye ser
Qey nameyê xo vejenê bextreşîye ser?

Gule tenya nîya, estê bi se hezaran
Gulîstanî akenê tim wextê wisaran

Ê waştîyê ke mîsalê înan gelêk bê
Wazenê horî bê yan wazenê melek bê

Ê nêbenê ser û sebebê kul û derdan
Çayê ke pê ci girewte yo rîyê erdan

La eger ke yew bo yare, bênimûne bo
Peyê perdeyan de sey **Enqa** û Zîne bo

Aşiq do bi çi qayde bikero îdare,
Merg û sebir ra teber çi yo ci rê çare?"

Wina vat hewalî ra Memê bêxeberî
A game dîqetê xo da bi hetê verî

Zîna ke dî sed perîyî ci rê xizmetkar
Horîya ke vistbî dilê ey adiro har

Sey gul û gulsosinan ginaye erdî ser
Bêhiş kewte tesîrê daruyê sewda ver

A Zîna durra sedefan de nimitîye
Memê perîşanî ke duştê xo de dîye

Xewirîya ca de, gina verê lingan ro
Seke resayê selwîyêre, awe û ro

Ame wisar, pindikê gulan aşkawîya
A reste bilbilê xo bîyî çut û pîya

Enqa: Teyrêka mîtolojîk a, tenya sanikan û tayê şiîranê klasîkan de qalê ci beno. (notê M. Emîn Bozraslanî)

Aye vat: "Ecêba no hewn o, yan xeyal o,
Ecêba hewno rastkên o, yan betal o?

Hezar xeyalan dima, peynîya peynîyan
Boya perçeman, boya gerden û gilayan

Zîne ke resnaye verê pirnika Memî
Keso merde kerd gane, aye bi temamî

Ame xo ke Mem, ho verê destê Zîne de
Destê xo yo yew zereyê destê Zîne de

Mendî her di xeylî wext têver de kerr û lal
Ne himayiş ne gimayiş, ne qisa û qal

Ewilî bi destan kerd îşaret û nîşan
Dima fekê ci abî, tedir geyra ziwan

Çende qal û qiseyî yewbînan rê vatî
Hende zerrî û cîgerê yewbînan sotî

Çende şeker û şerbet rişna yewbînan ser
Hende lewê şîrinî dayî yewbînan ver

Çende têver de qedehî werdî şimitî
Hende newe ra lewî maçî kerdî litî

Çimî, lewî, sîne, vile, gerden û doşî
Çare, gepî, çene, vinî, peleyê goşî

Zerrî ra wazenê yewbînan, nîyaz kenê
Ge-gane maçî kenê, ge-ganê gaz kenê

Kefsatanê tanîya bedenê yewbînan
Boye kerdêne pîya gerdenê yewbînan

A Zîna ke bi rîyê xo sey şemayan a
Bi şewq û şemal wa mîsalê lambayan a

Sey perperikanê şewe, Memî bi zahir
Can û bedeno şîrin eştêne bi adir

Ge-ge bîyêne geş adirê sînayene
Hinî çi endîşe nêmend semedê Zîne

Her di bi ê halî mendî eyan û beyan
Ne perde û purde ne zî xêlî û orxan

Zereyê baxî de înan dîye serayêk
Mîsalê eynaya Cemî, cîhannumayêk

Wuriştî xo ser verê xo da şaneşînan
Xo da bi hetê erdî, her di nazenînan

Sere ra hîcr û hîcran kerdêne hîkayet
Newe ra hes û hesret kerdêne rîwayet

Ge sey hewran ameyêne piro bermayiş
Ge sey pindan ameyêne piro huyayiş

---

kefsat: keso ke zaf zêde ra bîyo teyşan

Înan pêsero kerdêne qeza û sunet
Ferzo ke maçîkerdiş bo; çi yo ke minet!

Her çiqas ke nêmendbî hinî zor û zehmet
Ancîna kêm nêkerdêne tedbîr qet û qet

Gerçî yewbînan ra hêvîdar, hêvîdarêr
Ancîna zî zêde nêşîyêne devacêr

Eşqê dilan zaf û zêde bî, qor bi qor bî
Wusletê înan bi usûl bî, bi sînor bî

A sewdaya ke sînorê kemalî ra ya
A awa ke serçimeyê zelalî ra ya

Helbet zanena usûl û edeb û arî
Helbet qebûl nêkena pîsî û gemarî

Têhet de waştî û waştîye, bax bostan o
Ma êdî merdim Xizirî ra çi wazeno!

Bi taybetî ke eşq û sewda bibê serdest
Bi eşq her di hetî zî bibê mest û sermest

Dahîna çi çî bivajî, nêzanena ez
Daha ne söyleyeceğini dilim bilmez

Daha ne söyleyeceğini dilim bilmez: Na misra bi tirkî ya, vana: "Hîna çi bivajo, ziwanê mi nêzaneno"

40

SEYD RA AGEYRAYIŞÊ MÎRE Û MÎRZAYAN BI MEYÊ WUSLETÎ SERXWEŞÎYA MEM Û ZÎNAN WEXTÊ ŞANÎ DE AMEYIŞÊ MÎREYÎ RA BÊXEBERÎYA ÎNAN

Ey saqî dê bitepişe mi, **ez bi dest a**
Nêşimito mey û şerab, la ez sermest a

Wexto ke şimit mey û şerab Mem û Zîne
Ameyî bi ziwan dirbete û birîne

Gerçî ma sewdaserî heme meyperest ê
Labelê ma bi meyê "**elest**"î sermest ê

O mey cîya yo, û sey meyê sûrî nîyo
O mey bi cemalê Wayirê alemî yo

O mey eşq û sewdaya **Yarê Pakzatî** yo
O mey meyê gûşeyê baxê sifetî yo

---

ez bi dest a: Ez ha kewena, ez ha kewtişî ser o ya, ez nêeşkena xo bigêrî, hema hema kewena. (notê M. Emîn Bozraslanî)

elest: No hetê ayetêk ra îşaret o. Tede vajîyeno, gama verêne ke Homayî mexlûqî xuliqnayê, înan ra persayo vato: "Eleste bî Rebbîkum!" Yanî "Qey ez Homayê şima nîya!" Mexlûqanê bawermendan vato: "Belê, ti Homayê ma yê." Înanê ke bawer nêkerdo, vato "Nê, ti Homayê ma nîyê." Bi no hawa çekuya "elest"î bîya nîşanê gama verêna verêne. (notê M. Emîn Bozraslanî)

Saqî bide ey ra qedehêk, Heqî kenê
Meyo ke vizêr ra ma mîyan ra çarnenê

Her fir û qurta ke ez tehm bikerî ci ra
Keyfê ci weş o, heta peynîye qey mi ra

Karê "çend" û "senîn"î nîyo, keyfo saf o
Esrarêko bêxeyal o, û bêtarîf o

Serxweşîya vizêrine def bikerî ez
Hewnê şîrinî ra çiman abikerî ez

Sey Memî nêbî bêhayî û bêxeber ez
Wexto ke vejîya ame mîre, lez û bez

Emro mîsalê roje bibo şan û êvar
Hîna zî halê xo ra ez nêbî xeberdar

Zîna hewesê dilê pepûkê bêkesî
Bigêrî hema binê eba û lîbasî

Mîre vejîya ame bi ordî û esker
Bi dawul û zurna, bi hayleme û **mehter**

Defî, nefirî, zengilî, tembûr û sazî
Esparî, peyayî, borîcanê gaz-gazî

Yaro Pakzat: Heq, Homa, Ellah

mehter: Na çekuye "mîhter"ê fariskî ra bedilnîyaya. Çend manayê xo estê, yew manaya xo "tîpêkê muzîkî" yo, tîya de meqsed no yo. (notê

Her di xezalê pabendeyê eşq û sewda
Bîyê kerr û lal, nîno înan veng û seda

Qet nêhesîyayî ke o çi zing û ting o
Qet goşdarî nêkerd ke o çi qayde veng o

Mîreyî vat ke: "Abikerê ê xezalan
Ling girêdaye veramedê ê şepalan

Verabidê zereyê baxçeyî sey teyran
Wa her roje seba ma bibo seyr û seyran"

Înanê ke tepîştê xezal û hargûşî
Ci rê kerdê ca û halîn; verardî, doşî

Ardî heme veradayî zereyê rezî
Senî ke şiwaneyî kenê gêwe pesî

Mîreyî verê xo çarna ro emirberan:
"Xeberdar bikerê hevalan û hogiran

Ma baxçe de hebêk bikerê îstîrehet
Nêmendo çokanê ma de qewet û taqet

Ê ameyî verê berê qonaxê pîlî
Ewnîyayî ke her ca bîyo xir û xalî

Labelê berê teberî û yê zereyî
Pêro akerde yê, sey **qureyê texteyî**

Desinde dekewt zerrîya ci şik û guman
Zana ke no çîyêk rê îşaret û nîşan

Mîreyo zanaye, arif û seregiran
Xo da ra binê çengan, Tacdîn û Bekiran

Ard a qesra ke tede bîyî Mem û Zîne
Goş na ser ke yeno vengo berz û pistîne

Mîre şi ser ke Memê rebenê rebenan
Paştî daya **balişnayanê bendzernênan**

Anta bi xo ser ê perîşanî ebayêk
Lêlê şanî yo, ne mûme ne zî çilayêk

Mîreyî vat: "Kam o nê wext û zemanî de
Bê destûr se keno nê ca û mekanî de?"

Senî ke Zîne eşnawit vengo şinasî
Tavilî xo eşt binê kincan û lîbasî

Cayê xo ra rast nêbî Mem, nê qalî vatî:
"Nêçîrê to zerrî û cîgera mi sotî

---

qureyê texteyî: Qureyê texteyê miradan. Tewirêkê falî yo, yew texteyê taybetî ser o ameyo eştiş, wexto ke çend perrê texteyî akerde bîyê, no nîşanê başîye qebûl bîyo û bawer bîyo ke miradê wayirê falî yeno ca. (notê M. Emîn Bozraslanî

balişnaya bendzerrnêne: balişnayê ke bendê ci zerrnên o, pê bendê zerrnhelî ameyo deştiş.

Mîreyê mi, ti zanenê ez nêweş bîya
Hetanî vizêr zî bêhal û bêhiş bîya

Mi eşnawit ke şar û xelqî bi mîreyî
Verê xo dayo bi seydge û nêçîrgeyî

Sebrê mi nêame bi mitêl û nivînan
Wurişta xo ser ez bi nê kul û birînan

Neçar menda ez, kerd terkê keye û banî
Haydarê xo nîya ameya nê mekanî"

Mîreyî vat: "Çin o nêweşan rê şert û qeyd
La to nê baxçeyî de çi kerd nêçîr û seyd?"

Memî vat: "Ez to rê vajî, ti bike bawer
Xiziro Kal mi rê bî ardimkar û **yawer**

Mi dîye mîyanê baxçeyî de xezalêk
Labelê xezale nêbîye a, şepalêk

Ahuyêka sipîye bîye, çimê xo reş
Bisk û birûyê aye sîya, boya xo weş

Por û bisk û perçeman ra **miskê Tatarî**
Tim û daîm varayêne bi hezar barî

---

yawer: ardimkar, destyar

miskê Tatarî: Misko ke xezalanê Tatarîstanî ra virazîyeno. No misk zaf maqul bîyo û bi boya xo ya weşe şinasîyayo. (notê M. Emîn Bozraslanî)

Çolistanê Xutenî seraser bibo misk
Nêkeno porê ci ra yew muye û yew bisk

Her çiqas ke sipî bîye, çimbelek bîye
La bi nezerê mi horî û melek bîye

Senî ke ti ameyî tîya; pinhan bîye
Ema ameyişê to ra ver eyan bîye"

Qiseyanê Memî ra fam kerd ke Tacdînî
Zîne ameya het bi dizdî û pinhanî

Tacdînî vat: "Goş medê ci, Mem budela yo
Xo ver ra qisey keno, ey aqil pernayo"

Qala Tacdînî ser o êdî nêşîyî ser
Bîyî arê giregirî, ameyî pêser

Ronîyayî findî, mey û şerab wazîya
Meclis û dîwanêko şehane ronîya

41

WURIŞTIŞÊ TACDÎNÎ DÎWANÊ Ê DEMÎ RA VEŞNAYIŞÊ BAN Û KEYEYÎ RAYIRÊ MEMÎ RA

Tacdîn ewnîya ke meclis zêde ra weş o
Keyf û kelebut o, werdiş û şimitiş o

Tenya Mem tengezar o, zêde ra melûl o
Hetê ey ser kaş bî, vat: "Bira no çi hal o?"

Bi remz û tarîf persa, fek anêkerd ema
Memî cewab da ci, bi îşaret û îma

Destê xo peyser kaş kerd huçikê eba ra
Çîyêko ecayîb nîşan da û mojna ra

Tacdînî dî di gilayê miskê tatarî
Sey **şahmar**ê seremûrayin û tacdarî

Pilosîyayê têro pistanê Memî de
Mem zî mendo mîyanê heybet û xemî de

Zana ke zêde ra xirab o hal û hewal
Wurişt şi keye Tacdîn, tavilî û derhal

şahmar: şahê maran

Wexto ke bi xezeb kutkutna ber û keyber
Sitî hema şik berd çîyêkê ecêbî ser

Aye vat: "No çi halê to yo, ey **Tehemtan**
Çi yo no ecele, ça yo neyar û dişmen?"

Vat: "Biwurize Sitî, wext mi ser o teng o
Ewro yê ma û nê keyeyî şer û ceng o

Tutê xo xelas bike, terk bike keyeyî
Keye yê min o, bigê verê xo gedeyî

Sermayeyê cuye, sermayeyê weşîye
Yanî Memo û Zîne bi dilgiranîye

Mendê alange de pîya, halê xo yeman
Qesdê mi o yo ke ez bixelisnî înan

El-alem tefêneno adirî bi awe
La ez do bitefênî bi adirî awe"

Sey zerdeştîyan keye da bi adirî ver
Qet vengê xo nêkerd, dest da fekê zerrî ser

Wexto ke kile girewt xo ver keye û ban
A game gina piro hayleme û fîxan

Tehemtan: Mêrxas, qehreman, egîd. Tehemtan, unwanêkê Rustemê Zalî bîyo. (notê M. Emîn Bozraslanî)

Heme qewm û qebîlayî, êl û eşîrî
Erzîyayî seba weberdişê adirî

Xebere ke girewte mîre û xulaman
Xalî kerdî înan qonax, meclis û dîwan

Ê ke erzîyayî qey gazî û hewarî
Yara xo rê wina vat Memê gumanbarî:

"To dî la, Tacdînî bi çi qayde eda kerd
Mûsayî ma rê deryayê xeman ziwa kerd

Ti şore herema seraye, dê hadê lez
Xo resnena hewarê ey, nika hema ez"

Zîne wurişte û şîye xelwetê xasî
Yê Tacdînî nêmend ne cilî ne pelasî

Cil û cor, çîyê erjayeyî, defînayî
Mal û milk, durr û sîm û zerrnî, xizînayî

Pêro semedê birayî dayî sotene
Coka name bi hewlîye yeno vatene

Mebe bengînê malî ey merdimo **namweş**
Bengînîya ci to kena kesêko beleş

Seba mal û milkî mebe bekçî û haris
Çimkî to dest ra gêno mîraswer û waris

---

namweş: keso ke nameyê xo weşîye ser vila biyo

Arêdayişê ci to rê barê zehmetî
Terkkerdişê ci to rê adirê hesretî

A roja ke ti şonê huzurê Homayî
Destê to de çin benê mal û xizînayî

A dinyaya ebedîya weşe, o cenet
Ey mufliso ke wazeno bigêro axret

Uca nêkeweno to dest rehet û asan
Do bivajê tîya nîyo cayê muflisan

Usûlê ci maneno usûlê cîhanî
Belaş nêdanê kesî piranêkê nanî

Eke wazenê can bibo rehet û asan
Bincaran malê xo mede destê warisan

Hîna nêdayo heqê kefenî warisan
Malê to ser o yewbînan kenê perîşan

Hîna ke weş ê, ti serf bike heme malî
Bide rayirê emelê weş û delalî

Serf bike mal û milk sey Tacdînê comerd
Xo rê pê bigîre nameyeko ebed

Yan zî pê bigê embazêkê başî xo rê
Xizînayan ra başêr o, o embaz to rê

42

BI AGAHDARKERDIŞÊ DIRÎYAN Û DIŞMENAN PÊHESÎYAYIŞÊ MÎREYÎ BI EŞQ Û SEWDAYA MEM Û ZÎNAN

Padîşahê wîlayetê zerrîdarîye
Seresparê eyaletê sewdaserîye

Wexto ke sitargeyê xo ra vejîyeno
Textê zerrî de ca beno û ronişeno

Qet qebûl nêkeno semedê xo perdeyan
Alaya xo ke kerde eşkera û eyan

O sey şahê estareyanê asmênan o
Asmênê çarine ra şewq û şewle dano

Peyê hende qatanê rîyê asmênî ra
Peyê hende mekananê rîyê erdî ra

Peyê hende unsûran ra, hende hewran ra
Peyê hende dêsan ra, hende dîwaran ra

---

asmênê çarine: Verî însanan bawer kerdêne ke roj tebeqeyê çarine yê asmênî de yo, coka Ehmedê Xanî zî vato "asmênê çarine". (notê M. Emîn Bozraslanî)

Helbet her roje roşnîya xo kena dîyar
Helbet ma ser o alemî keno şewledar

O şah û sultano ke "eşq" ci rê name yo
Roj ci rê nîsbetêko temam, nimûne yo

O zî qet nimite nêmaneno çi caran
Peyê perdeyan ra beno eyan û beyan

Sirr û efsûnê zerrîya Memî û Zîne
Sazê ke cenenê hewayê sînayene

Hîna ke bêveng bîyî, nêameybî ziwan
Nêdaybî wayiranê xo zerar û zîyan

Mizrabê ziwanê şar û xelqê fekbazî
Bêperde ke çiringnayî dawul û sazî

Mem û Zîne ke ne suc o, ne zî guneyî
Xeberdar kerdî pîl-qijî, gede-gudeyî

Bi fekê xo cenayî zengilî, zinge-zing
Tingirnayî têlê kîpakîpî, tinge-ting

Her di aşiqî; kesê rebenê hezînî
Şar teyşan, Kerbela de mîsalê Huseynî

Meclis û cematî tim ameyêne pêser
Qisey kerdêne sewdaya Mem û Zîne ser

Seke ci rê bes nîyo barê serê milan
Fesadan zî vengê xo kerd berz sey zengilan

Yanî xebera eşqê her di sewdaseran
Fesad û fuzûlan, hesûd û hîlekaran

Kerde qal û qîlê cematan û meclisan
Resnaye kesanê gevezeyanê pîsan

O Bekiro çimnebar û îblîs û zexel
Fitnekar û maro sîya, o zerrîçepel

O mirdar zî hal û hewal ra bî xeberdar
Wurişt cayê xo ra o pîntîno xerezdar

Desinde da piro şî xelwetê mîreyî
Mîreyî rê kerd behsê hal û meseleyî

Hêrs bî mîre, ame piro halê cînetî
Bî xerqê deryayanê fikir û heyretî

Awirê xo dayî serê Bekirê pîsî
Persa vat: "Na xebera xîlafê namûsî

Ma do rastîya ci senî eyan bikerê,
Ma do eslê ci çi tewir beyan bikerê?"

Vat: "Ferman bike mîreyê mi, Memî bîya
Xelwet de ronişêne şima her di pîya

Mem aşiqo sadiq o, bizane baş û qenc
Memî reyde kaybike ti **kişik** û setrenc

Ti ci ra şert biwaze mîreyê mi '**dilwaz**'
O wext bewlî beno sirr û heqîqet û raz

Gama ke zor biberê, ey mexlûb bikerê
'Rast vaje, ti kame sînenê?' vaje ci rê

Mem ciwanêko dîlawer o, zerrîsaf o
Bîlhesa vera to de rast û bêxîlaf o

O sewdaya zerrîya xo nêkeno înkar
O sirrê xo semedê to ra keno îqrar

Ey linge ca kerda seba na sînayene
O do bivajo 'Zerrîya mi kewta Zîne'

Dima zî ti bi aqil û fam û feraset
Semedê Memî ra ronanê yew sîyaset"

---

kişik: setrenc; yew texteyo ke ser o 64 qareyê bi rengê sîya û sipî estê, mîyanê di kesan de ke her kes zî 16 kerrayê xo estê de yeno kaykerdiş

dilwaz: Verî kayê setrencî de usûlêk estbîyo, nê usûlî gore, kaykerdoxêk şertê xo destpêk de eşkera nêkerdo û şertê xo "dilwaz" ronayo, wexto ke zorê reqîbê xo berdo, hema şertê xo eşkera kerdo. Reqîb zî mecbûr bîyo ke ê şertî biyaro ca. (notê M. Emîn Bozraslanî)

Sultan û hukimdarî cisnê şahmarî yê
Kesê zehîrdarî, merdimê mordarî yê

Moro ke danê piro bizanê ke jehr o
Şefqeto ke nawnenê, bizanê ke qehr o

Kesê biaqilî zanenê fendê maran
Kesê xafilî zanenê înan sey yaran

Ti leyê înan de çi rêzdar çi nazdar bê
Ti verê ci de, çi qeşmer çi yarîker bê

Vîçêk vurîyayiş bivînê to de eger
Hinî temamen çarnenê to ra rî û ver

Bîlhesa estbê dormeyê ci de îblîsî
Merdimê çimnebarî û pexîl û pîsî

Bêguman ke ê kesî şeytanê şeytanan
Ya Reb ti înan meke nizdîyê sultanan

43

KAYKERDIŞÊ SETRENCÎ BI ŞERTÊ DILWAZÎ RONAYIŞÊ DAMA HÎLEKARÎYE SEBA KIFŞÊ RAZÎ

Serfermandarê alayanê estareyan
Yê akewteyan û yê awanşîyayeyan

Şahê textê asmênê çarine, o serdar
Wexto ke hetê rojhelatî ra bî dîyar

Aşma setrencbaze û estareyo esker
Êyê ke dîyayê bi xalîya keske ser

Şah mat kerdî bi **peyakê** nûr û zîyayî
To vatêne heme nûrê xo de nimnayî

O mîreyo ke bi xîret zerrîfikar bî
O aslano ke bi hemî birîndar bî

Hetanî destê sibayî hewn nêkewt çiman
Nêbî sakîn û xayîs sey awan û çeman

Rojî ke rojhelat ra ramojna şewq û nûr
Tarî û zulmet ke alemî ser ra vist dûr

---

peyak: (setrenc de) pîyon

Mîre vejîya teber, ame şaneşîne
Ame nizdîyê seraya a nazenîne

Ronişt û wina ferman da bi xizmetkaran:
"Şima xebere bidê embazan û yaran

Bi sereyê xo Mem bîyero; biwesênê
Wa Tacdîn û birayî nîyerê; mehesnê

Ewro bi Memoyî ez do xezeb bikerî
Sûcêkê ey esto, ez do edeb bikerî

Bêxeber û bêhayî mebê, eman-yeman
Wa tim mi ser o bo, goşê şima hemînan"

Xebere rusnaye, Memî dawet kerd înan
Kerdbî hazir gulawe û şerbetê gulan

Xeylê qend û şerab, xeylê şerbet û şeker
Xeylê awa gulan, xeylê zî misk û enber

Ard û mîyanê meclisî ra çarna înan
Keyf û kelebutêko bêbaw rona înan

Xeberî, qal û qiseyî ke qedîyayî
Dame û tewle û setrencî ronîyayî

Mîr Zeydînî Memî ra vat bi xerez û kerb:
"Ewro ma to reyde kenê şer û ceng û herb

Dê ronişe verba mi de, bibe musabiq
Bêşik seba to ez a reqîbo muwafiq

Şertê mi to reyde ey Memoyo serfiraz
Ti ke çi wazenê, semedê mi zî dilwaz"

Lajanê mîreyî ra estbî yewo ciwan
Xortêko şîrino nazik, yewo nuktedan

Yûsuf duştê rindekîya ci de mehcûb bî
Rustem duştê egîdîya ci de mexlûb bî

Hemsuhbet û hemdemê Memî bî o ciwan
Hemşayî û hemxemê Memî bî o ciwan

Serdarê lajekan bî, nameyê ey Gurgîn
Hema wurişt xo ca ra, xeberdar kerd Tacdîn

Wexto ke o şêr hal û hewal ra bî waqif
Wuriştî xo ser ey reyde Çeko û Arif

Şêran qerifnayî zincîr û reseneyî
Heme hîrê pîya şîyî leyê mîreyî

Hem Tacdîn hem birayî pîya weş ameyî
Qey Memî ra her di **kapî duşeş** ameyî

---

kap: (tewle de) zar
duşeş: (tewle de) her di zî şeş ameyişê zaran

Pîya ke ameyî fîl û **rex** û **kerkedan**
Mîre û malimê ci hê mat û perîşan

Zana ke Mem setrencbazêko cîro cîhat
"Ma **desto** teze kay bikerê" mîreyî vat

Memoyî hîrê destî mîre berd pêsero
Bekoyê pîsî çimî çarnayî dorme ro

Dî ke Zîne verê pencera de asena
Mîsalê rojî ya aşme de nîya dana

Ê fesadê mirdarî hîleyêk peyda kerd
Çarna û çepirna, behaneyêk eda kerd

Ey vat: "Dore bi dore benê dest û kayî
Têver de hewilîyanê mekan û cayî

Memo do mexlûb bibo na donime helbet
Meqsedê to beno hasil, asan û rehet"

Mîre wurişt şi cayê Memê jarê jaran
Mem wurişt ame vera Zîna yara yaran

---

rex: (setrenc de) qela

kerkedan: Setrenc de di fîlî estê. Verî, seba yewerî "fîl" seba ê bînî vato "kerkedan". Na beyte de "fîl û rex û kerkedan" ra Tacdîn, Çeko û Arif qest benê. (notê M. Emîn Bozraslanî)

dest: (kay de) dore, rey. Sey kayê yewin, kayê diyin...

Wexto ke çimî rîyê Zîne ro ginayî
Memî fîl û **ferzîn** têdima belaş dayî

Dil perra û şî bi pencera û şibakan
Estora xo daye bi herinda peyakan

Mîreyî zorê Memî berd şeş rey dest bi dest
Mem rîyê yara hemverî ra bîbî sermest

Mîreyî vat: "Memo, ma şert ronabî dilwaz"
Memî vat: "Çi yo yê mîreyî waştiş û **waz**?"

Mîreyî vat: "Meqsed ne pere yo ne zî mal
Ma wazenê eşkera bibo hal û hewal

Meqsed û meram bi setrenc û kay û **bazî**
Yewna teba nîyo, bê xeyncê kişfê razî

Şertê ma o şert o ke ti îqrar bikerê
Dinya de kam a yara to, dîyar bikerê

A kesa ke zerrîya to pê helîyaya
Eger ke horî ya, eger ke ferîşta ya

Ez layiqê to bivînî a kese eke
Malê xo dana, ana to rê a rindeke"

---

ferzîn: (setrenc de) wezîr
waz: waştiş, arzû / **bazî:** kay

Eke kewt xerezdaran dest mecal û firset
Derba xo danê piro bêguman û helbet

Bekirî vat: “Mi dîya, yê Memî waştîye
Keynaya ereban, yewa lewdeqnayîye

Sey qîrî ya, yewera bexuda sîyaye
A keyna nîya ke mîre biwazo aye”

Na derbe Memî rê zêde giran ameye
Adir kerd zerrî ver, zêde yeman ameye

Behrê zerrî pêl da, keldayiş ame piro
Desinde têwdîya, xuşayiş gina piro

Memî vat: “Qetîyen sey vatişê ey nîya
Mîreyê mi, waştîya mi yewa perî ya

Şahbanû ya a, şaneşîne ci rê mekan
Enqa ya a, cayê berzî ci rê aşîyan

Nesilo pako temîz ra ya, mîranî ya
Ne awe ra ya ne herre ra, nûranî ya

Ser û serwera horîyan a, nazenîn a
Melek a, ema hetê nameyî ra Zîn a”

Senî pê hesya qala xîlafe heybetî
Hema ame mîreyî ro halê xîretî

Verê xo çarna bi qefleyê xizmetkaran:
"Şima paweyê çî mendê gelî nankoran!

Qey nêtepîşenê nê rezîlî bi **zîlet**
Ke ez ey geber bikerî, wa bibo îbret!"

Di sey xulamî dorme de ameyî pêser
Herinda xo de bî rast Memo, dest de xencer

Tacdîn û Çeko zî birayê bînî reyra
Pîya wurişţî xo ser, seba Memoyî ra

Xulaman rê vat: "Gelî egîdan, mekerê
Şima pêro ne serxweş ê, ne zî meywer ê

Şima baş zanenê ke ma senî yeman ê
Ma wayirê hunerê pîlî, pehlewan ê

Panc sey tenê şima hêrîş bikê bi kerban
Ma ancî nêdanê şima dora çi derban

Merg û ecelê şima bi destê ma nîyo
Ema şima zaf reyî hunerê ma dîyo

Hetanî şima Memî bikerê **girîftar**
Şima ra di sey kesî do bibê birîndar

---

zîlet: rezîlîye, bêşerefîye / **girîftar:** tepîşte, girewte

Hetanî ke şima nêgirewto canê ma
Do wina Memî ra bimanê çimê şima

La çîyo ke mîreyê ma bikero ferman
Ma nêbenê manîyê çi qerar û hukman

Destî girêdaye, ma bendeyê mîreyî
Ha dest û payî, ha zincîr û reseneyî"

Mîre wurişt, dest û payan ra girê da Mem
Mergê xo waşt Tacdînî, a game û o dem

Se bikero Tacdîn, ey rê nîyo şerm û ar
Celadê Memî bi xo mîre û hukimdar

Memo hema girewt rusna verê **serhengî**
Vat: "Dê ney biberê bierzê bircê tengî"

Înan Mem girewt berd, da bi verê **dizdarî**
Eşt peyê beran, zindanê ci birco tarî

Vila bîyî cemat û meclis û dîwanî
Seba Memî ra bîyî kesê perîşanî

Mîsalê deluyan kerdêne ax û feryad
Seba Memî ra kerdêne hewar û îmdad

---

serheng: fermandarê eskeran. Tîya de mesûlê zindanî qest beno. (notê M. Emîn Bozraslanî)

dizdar: muhafizê dize/qela. Na çeku tirkî de bîya "dîzdar".

44

XELWETÊ ZINDANÎ DE SIFETANÊ NEBAŞAN RA XELISÎYAYIŞÊ MEMÎ ÇÎYANÊ RÛHANÎYAN REYRA HEMHALBÎYAYIŞÊ Ê YETÎMÎ

Ta ezel ra çin o bext **mîhrê** felekî
Qet nêqedîyeno kîn û kîbrê felekî

Dest bierzo kam kesî, rast bikero erd ra
Bêguman ê kesî gêno kuweno erd ra

Berzîye semedê xo ra eyan wazeno
Nizmîye semedê ma ra pinhan wazeno

Her roja Heqî, Rojê bimbarekî beno
Eşkeft û mixareya herre de nimneno

Bîlhesa estbo keso sewdasero aşiq
Ci rê hem xayîn û teres hem zî munafiq

Verî, zerrîya ma aşiq û zerrîdaran
Ma dest ra gêno bi cîlwe û nazê yaran

---

mîhr: şefqet, merhemet, dostanîye

Dima zî keno bêumîd, keno melûl ma
Sey Memî erzeno zere, keno zelîl ma

Bê mirad keno hepis, dano tepiştene
Keno zereyê **gorne**, peyêna peyêne

O bextreşo ke ci rê vajîyayêne Mem
Bê dost û bê yar bî, bê heval û bê hemdem

Eşto bi çalêk, bi nalayiş û jarîye
Çalêka mîsalê gorna tenga tarîye

Lîmin û lîşin, mîsalê fekê ejderî
Sawdar û xewfdar, qasê Nekîr û Munkerî

Ronişt zereyê çale de Mem abidane
Hepis û zindan ci rê bîyê çîlexane

Bîya mîsalê **çala Nexşebî** a çale
Aşme zî bîya aşma newîya hîlale

---

gorne: gor, mezele, qebre

çala Nexşebî: Nizdîyê Buxara de bajarê Nexşebî de yew çale bîya. Na çale bi serewerdartişê Muqenneyî meşhur a. Muqenne 785 de vera hukimdarê Ebasîyan Mehdî de sere darto we. Pa keyeyê xo na çale de mendo. Fam kerdo ke ser nêkeweno, mulxitê keyeyê xo veşnayê. Wextê xoverdayişî de derheqê ey de efsaneyêk ameya vatiş ke her şewe zereyê çale ra aşmêk vejeno û keno berz, a aşme roşn dana dormeyê xo. Tayê hozananê rojhelatî şiîranê xo de qalê çala Nexşeb û aşma ci ya efsanewîye kerdo. Ehmedê Xanî zî tîya de zindan şibênayo a çale û Mem zî şibênayo a aşme. (notê M. Emîn Bozraslanî)

O sofî ke resa bi kuncikê xelwetî
Şeyxîye resaye bi meqamê wehdetî

Ge-gane mîsalê sewdaseran bi dilwaz
Ge-ge sey welîyanê abidan bi awaz

Ameyêne piro, keleyê bermayene
Bi no qayde û hawa veng dayêne Zîne:

"Ey tiya ke tanîya bedenî ya, can a
Ewro Misirê zerrî de şah û sultan a

Her roje dilê jarî de reyna û reyna
To pirênê sebirê mi çîr kerd û dirna

Se beno, mîsalê Zuleyxa ti ge-gane
Biperse halê Memî ey yara şîrine

Leyla ti ya, ez zî seba to bîya Mecnûn
Hesiranê goninan qey to kena gulgûn

Ferhad ez a, ti zî semedê mi Şîrin a
Ez eşqê to dest ra hesiran gurgurnena

Gerçî dinya mi ser o bîya heps û zindan
Ewro tenya ez bi xo ya, keso musluman

Çimkî fekê resûlê Heq tealayî ra
Vajîyayo no vate û bîyo eşkera:

'Dinyaya ke cenet a semedê kafiran
Meskenê belayan a semedê mu'mînan'

Her çiqas ke zaf zêde ra tarûmar a ez
Ema bi tarûmarîya xwu keyfdar a ez

Sed serrî Memî bikerê heps û zindanan
Pêrestiş ra umîdê xo birneno caran!

Sond wanena bi Quran û **sûreya Nûrî**
Sond wanena bi rîyê to yê bêqisûrî

Des reyî bi heqê por û perçemanê to
Çewres reyî bi heqê beşn û qamanê to

Sond bo bi rîyê to yê sey tîja zelale
Sond bo bi êyê mîsalê aşma delale

Bi ê birûyan ke Memî rê qiblege yê
Bi ê gilayan ke Memî rê secdege yê

Hezar rey sond û qesem, bi her di **nûnan**
Her di çiman reyde, wina yo soz û peyman:

Heta ke bieşko nefes bigêro no can
Yarê, ti nê canî de nimita û pinhan

---

sûreya Nûrî: Sûreya 24. ya Quranî, tede qalê munasebetê cinîyan û camêrdan beno. (notê M. Emîn Bozraslanî)

nûn: Alfabeya ereban de nameyê herfa n (ن) yo. Na herfe bîya sembolê birûyanê rindekan. (notê M. Emîn Bozraslanî)

Çende bi cîyakewtene bêqerar a ez
Hende bi to hêvîdar û umîdwar a ez

Gerçî mîreyî bi mi kerd qehir û xezeb
La qehir û xezebê ci nîyo bêsebeb

Çimkî ey goş da qiseyanê Bekirî ser
Erd û asmên Memê jarî ser o ard pêser

Çimkî ti padîşah, ez keso parsek bîya
Ez hunkifê to ney, keso punasek bîya

Ti sey rojî sey aşme rindek û weşik a
Ti narîna narînan, delal û nazik a

Ez rezîl û ruswa ya, keso bêrûmet a
Ez jar û perîşan a, keso bêtaqet a

Ez perwane ya, mi canê xo eşto adir
Ez veşaya hem bi batin hem zî bi zahir

Ti tîja rojî, û dil sey nîluferan o
Ti tîja aşme, ten duştê to de **keten** o

Eke ten bipûyo yan bihelisîyo
Eke dil behrê xeman de bifetisîyo

---

keten: Vaşêk o, vilikê xo zaf weşik ê, nê vaşî ra çît-çîtare virazîyeno. No vaş duştê tîja aşme de helisîyeno.

Mi heq kerdo; edalet o, û zulim nîyo
Çimkî no xasîyetê adirê eşqî yo

Na çale zêde ra xorîn a, zêde ra kûr
Labelê edalet ra, nîya cîya û dûr

Sofî ya ez, yê mabed û manastiran a
Talibê cemalê Zîna yara yaran a"

Peynîye de ame werê meqamê **"mûtû"**
Bi goreyê îcabê "**qeble en temûtû**"

Nefsê ci bî zelal, bî nefso temîzo pak
Qelbê ci bî roşnî, bî qelbo roşno roşnak

Eynaya ruhî bî sey cîla, beriqîya
Nefs û dil û can bîyî temîz, pêro pîya

Îbadetkarê zereyê çala xorîne
Hîna ke temam nêbîbî serra yewine

Beno ke nêbîyo mehpusê çewres rojan
Şikê zerrîya ci bî bawerî û îman

---

mûtû: bi erebkî "bimire"
qeble en temûtû: bi erebkî, "verî ke şima bimirê"

Tîya de yew hedîs qest beno ke pêxemberî vato "Bimirê, verî ke şima bimirê." Yanî "Hîna ke şima bi ecelê xo nêmerdê û na dinya ra nêşîyê, xûyanê xo yê xiraban çin bikerê û bi no tewir nefsê xo bimirênê, bikewê hukmê merdeyan." Ehmedê Xanî vano Mem zindan de resayo nê meqamî, xûyanê xiraban ra bîyo pak, nefsê xo mirênayo. (notê M. Emîn Bozraslanî)

Dîyar bîyî zerrîya ci de şewq û nûrî
Kifş bîyî verê çiman de esrar û sirrî

Eynaya zerrî şewle da û beriqîya
Sûretê ci hetê mana ra bedilîya

O heykelê waz û waştişê qestikênî
Bî mekan û meskenê eşqê rastikênî

Can û camidî, dinya û 'alem seraser
Bîyî eyna û eynik ameyî çiman ver

Dar û berî, velg û vaşî, dêv û însanî
Madenî, kemer-kuçî, nebat û heywanî

Her çîyo ke bi dilê xo ewnîya pira
Her çîyo ke bi xeyalê xo eysa ci ra

Her çî çiman ver de bî Zîne, her çî Zînêk
Aseno her yewî ra îman û yeqînêk

Kesê resedxaneyan o, to vatêne qey
Çala xorîne zî durbîn a, semedê ey

---

can û camid: candarî û bêcanî, gane û objeyî

45

BÊUMÎDÎYA ZÎNE BI MEHPUSÎYA MEMÎ EMBAZÎYA AYE BI XEM Û DERD Û ELEMÎ

Zîna ke bi derdê hîcranî xemgîn bîye
Bê sebr û sebat, bê qerar û temkîn bîye

Hîna ke Mem nêbîyo yê çala xorîne
Pêresayene ra umîdwar bîye Zîne

Wexto ke Memo zar erzîya peyê beran
Umîdê pêrestene nêmend tede caran

Seyrangeyî, şaneşîne, çardax û eywan
Ci rê bibî diz û dizikî, heps û zindan

Werdek û şimitek, heme werd û xidayî
Ci rê bibî mîsalê ziqimê sîyayî

Canê ci rê çin bî ne rakewtiş ne rehet
Bedenê ci de çin bî ne qewet ne teqet

Bibî jara zeîfeka şehtîyayîye
Helîyaybî bîbî mîsalê têla muye

A muye bîbî zerd û çeqer sey zefranî
A muye girewtbî rengê sûretê Xanî

Şan ra hetanî şewdir, şewdir ra heta şan
Tim û tim vatêne "Ya Homayo ezîmşan"

Semedê felekî ra vatêne aye tim:
"Ey gonîwero bêbexto xayîno zalim!

Yê Zîne qest û xerez to reyde qet çin o
Yê to Zîne reyde no çi xerez, çi kîn o!

Çerxê to nêçerixîya demêk seba mi
To zaf û zîyade vîna, Memêk seba mi

Nûr û cemal rîyê Zîne de to kerd peyda
Pê ci veşna Memo jar, kerd bilbil û şeyda

Rîyê Memî de şewqêk, to nawit û musna
Pê ci qelbê Zîne, to kizirna û veşna

Dê bivaje, çi kewt to dest, ey feleko kal!
To nîşanê mi da, yewero semto delal

Verî, çira to musna mi, bi mi eyan kerd?
Dima çira to girewt berd, bi mi pinhan kerd?

To ma sotî bi kil û adirê hesretî
To ma kiştî bi xem û kederê wusletî

Mesûd û bextewar o, heme xelq û alem
To dayo Zîne û Memî keder û elem

Dê mi rê bivaje, ti derd û qehirê xo
Bivarne dilê xo ra, jehr û zehîrê xo

To Yûsuf mi ra girewt, eşt heps û zindanan
To ard mi ser de, no halo per û perîşan

Zîne bîya Yaqûb, yê aye ax û nalan
Sebirê zerrî to kerdo wêran û talan

Halê Zîna pepûke halê Zuleyxa yo
Ne Yûsuf o, ne mirad, ne mekan, ne ca yo"

Ge-ge zî ardêne verê çiman Memo jar:
"Ey Yûsufo bêsuco hepsîyo girîftar!

Mevaje ke zereasan, rehet a Zîne
Mevaje ke weş û war, bisihet a Zîne

Sond wanena ez, bi sond û qesem willayî
Çi şewe çi roj, heme rojanê Homayî

Ci rê çin o hewn, çin o werd û werdiş bin ra
Hesirê gonînî kêm nêbenê çiman ra

Kar û gureyê her di çiman hişyarîye
Kerdena zerrî-cîgeran gonîwerîye

Ey qiblegeyê zerrî, ey Kabeyê canî
Sond bo bi Quran û Homayê ezîmşanî

Tim û tim destê hîcran û dûrîya to ra
Tim û tim derdê hesret û bêrîya to ra

Hezar ax, di hezarî nalayiş û fîxan
Dil û can ra benê berz, her dem û her zeman

Bişewe û biroj, halê Zîne wina yo
Ey bextsîyayê mi, halê to çi teba yo?

Hepsîyê mi, kam o to rê heval û hogir?
Waştîyè mi, kam o to rê deyax û sebir?"

Ey dil, ti qelbê mi ra bivejîye teber
Ey can, ti dilî rê bibe hemrah û rayber

Dê hadê, bişorê Memî bivînê şima
Ey ra xeberêk bîyarê, û biresnê ma

Ey dil, to ke selam da ci, dî Memoyo jar
Rew bîye, halê ey ser, mi bike xeberdar

Ecêba çi yo hewalê ê girîftarî?
Ecêba çi yo xîyalê ê dilfikarî?

Ecêba bi ma aşt o, yan heredan û zîz?
Ecêba baxê ey de wisar o, yan payîz?

Ecêba weşreng û nazik o,·sey sûrgulan
Yan zar û perişan o, mîsalê bilbilan?

Eywan ma rê bîyo mekanê ezîyetî
Zindan zî ma rê bîyo baxçeyê cenetî

Kaşka pê mi xezeb bikerdêne mîreyî
Mîsalê Memî bi zincîr û reseneyî

Ez zî bikerdêne tepişte û zindanî
Çimê mi biginayêne ê perîşanî

Reyêk bidîyêne mi Memoyo girîftar
Derman bikerdêne mi o keso birîndar

Wa emr kilmek bibîyêne, nêbîyêne derg
Wa misteheq bibîyêne, seba mi ra merg

46

XEMGÎNÎYA TACDÎNÎ BI HALÊ BIRAYÊ XO MEMÎ BIRAYAN REYDE ŞEWR Û MIŞEWRẸ SEBA XELASA DILXEMÎ

Amadekerdoxê kitabê Mem û Zîne
Cîldkerdoxê destana eşq û sînayene

Arê dayî beş û qisimî, nayî têver
Heme bi nîzam û întîzam, dayî pêser

Ey vat ke: Zîne û Memo, bîbî pîl nazdar
Derdî ke ameyî piro, bîyî merezdar

Ê derdî bîyî behr û deryayê adirî
Adirê xeman o, veşneno dor û verî

Çi kesê ke bi eşq û sewda bîyê sermest
Adir de veşayî, bîyî mehkûm û bindest

Bîyî nêweş heme zî bi derdan û xeman
Ame înan ro halêko girano yeman

Bîlhesa embazê verênî, nas û dostî
Hemderd û hemsuhbetê ci, Tacdîn û Sitî

Newe ra derd û xemî ameyî ra ser de
Hinî qet qisey nêbîyêne înan ver de

Her çiqas ke Mem û Zîne ra cîya bîyî
Ancîna zî bi derdê ci mubtela bîyî

Sitî qey Zîne ra kerdêne ax û hewar
Tacdîn bi kederê Memî bîbî tarûmar

Mîyanê birayan de **telî û dasî bî**
Nîyet û meqsedê ci çîyo winasî bî:

Wa bido piro bişoro verê mîreyî
Mîreyî ra biwazo Memê fiqareyî

Semedê ey, wa rica û minet bikero
Semedê bexşê ci, cehd û xîret bikero

Yan mîre seba ey, birayî verabido
Yan zî o do no rayîr de can û mal bido

Arifî ver çarna Tacdînê sey Rustemî:
"Darê zorî nêbo, veranêdanê Memî

Bîla pêrodayiş û bîla cengo giran
Mevaje ke no mesele hel beno caran

---

telî û dasî bî: hêrsin û bêhuzûr bî, tirş û tiloq bî, sey telî û dasîyî şîyêne înanê dor û verî de

Mesele hal nêbeno, bi meclis û dîwan
Ma do dest biberê xo, bivejîyê meydan

Hewle a ya ke ma şodir ra espar bibê
Girê bidê çekan, her hîrê çekdar bibê

Çarane û **çewşenan** bidê verê xo ma
Zendane û mîxferan bidê serê xo ma

Wa bihejîyê gurzî, bierzîyê rimî
Ma begî ra biwazê birayê xo Memî

Yan ma bi darê zorî, Memî veradanê
Yan ma bi egîdîye sereyê xo danê

Eke mîreyî bi no hawa verada Mem
Kul û dirbeta zerrîya ma bena melhem

Eke peyser nêeşte game û kerd înad
Ma zî duştê ci de ronanê ceng û cîhad

Ma gama verêne Bekirî geber kenê
Ê mirdarî verê berî ra teber kenê

Verê her berî de ma ca kenê yew şêrî
Wa her kes amade bo seba ceng û şerî

çarane: kincê cengî yê asinînî
çewşen: zirxo ke pul û zincîran ra virazîyayo
zendane: zendik, zendika ke cerg de dîyeno zendan ra
huyeweş: keso ke huyayişê xo weş o

Bekirê fesadî nêdo ma mîre eke
Duştê ma de destê xo derg bikero çeke

Ma arêyê ecelî zaf yeman çarnenê
Sey hebanê xeleyî sereyan tehnenê

Wa Botan de bironîyo govend û dîlan
Kesê **huyeweşî** biyerê seyr û seyran

Gama ke ma dest berd şûr û sungî û **herban**
Wa delalî bivînê dirbetan û derban

Wa tim û tim bivajê ma rê perîzayî:
'Destê şima weş bê, ey ciwanê mîrzayî'

Wa tayê bibermê, tayê sena bikerê
Wa tayê bihuyê, tayê dua bikerê

Dildar û dilberî seyr bikerê bircan ra
Durrdaneyî bivejîyê teber **durcan** ra

Xatûnî pencera ra temaşe bikerê
Pirênê **gulgulinî** pirtile bikerê

Ma do tim bieşnawê vengê nazenînan
Ê do ma rê bivajê, hezar aferînan"

Goş da qisayanê birayî ser Tacdînî
Tek-tek xo sere de ca kerdî ê xemgînî

---

herb: sungî, rima kilmeke / **durc:** qutîya mucewheran
gulgulin: bi gulan neqişnaye

47

HETKARÎ Û TEDARIKÊ TACDÎN Û BIRAYAN BI FERMANÊ XÎRETÎ
ESPARÎYA ÎNAN BI ESTORANÊ HEMÎYETÎ

Serê sibayî ra **şehsuwarê felekî**
Estoro qir da cayê **estorê belekî**

Estoro qero qemer tewle de girê da
Estoro qiro gewr zî newe ra verada

Gurzê xo yo mîsalê adirî kerd eyan
Şimşêrê xo yo zerrnkilkerde zî vet meydan

Ters û xofê ci ame piro, bî zerd cîhan
Recif û qutifîyayîş kewt para koyan

Birayan û Tacdînî der û cîranan ra
Waşt xatir û helalîye zerrî û can ra

şahsuwarê felekî: roj qest beno
estoro qir: roşnîya roje qest bena
estoro belek: xizgewrê serê şodirî qest beno
estoro qero qemer: tarîyê şewe qest beno
estoro qiro gewr: roşnîya roje qest bena
şimşêro zerrnkilkerde: tîja rojî qest bena

Bi hîrrayîş vetî teber estorê holî
Sûrê erebê sey **Rexşê Rustemê Zalî**

Lezabez estorê çapikî bizmar kerdî
Bi hêrîş û galim dişmenî hişyar kerdî

Bi siman meydan pîkol kerdêne estoran
To vatêne dişmenan rê kenenê goran

Tacdînî merdimanê xo ra yew extîyar
Taf de rusna mîreyî ver, kerd wezîfedar

Vat: "Ci rê bivaje, gelî beg û axayan
Ferasetdarî nêtefênenê çilayan

Mîreyê ma usûl zaneno, aqilmend o
La ewro çiman de nûr û zîya nêmendo

Ma çar birayî bîyî, ey de sadiq bîyî
Ma heme çar bi xizmetê ci aşiq bîyî

La no çi însaf o ke serrêk ra zêde yo
Memoyo fiqare çalêk de tepişte yo!

Dişmenê ma şad ê, dostî kesê xemgînî
Ferz o hinî merg, seba Çeko û Tacdînî

Rexşê Rustemê Zalî: Estorê Rustemê Zalî bîyo. Ci rê "Rexşo Belek" zî vajîyeno (notê M.Emîn Bozarslanî)

Rast a, Mem zêde ra sucdar û gunekar o
Labelê aşiq o; eşq şah û hukimdar o

Hukm meke ti, bi hukimdaran û mîreyan
Zulm meke ti, pê sêkuran û fiqareyan

Ma umîd kenê, serbest veradîyeno Mem
Derdê zerrîya ê bêkesî beno melhem

Ma çar birayî yê, her yew zî dês û dîwar
Estûna weşîya mîreyî yê, ma her çar

Sereyê ma her çaran, mîsalê gogan o
Îradeyê ey zî ma ser ra sey çogan o

Yan çîyêko havildar ma rê birone ti
Yan zî Bekê fesadî ma rê birusne ti

Ke ma semedê ey ra bivajê çend çîyan
Derdê zerrîya xo ci rê bikerê beyan

Rûmet nêmedo, pê ma huyeno xas û xam
Ma do bar bikerê, û verê xo bidê Şam"

48

TEDBÎRÊ BEKIRÎ SEBA DEFKERDIŞÊ ŞIK Û ÎNADÎ ZÛR Û ZURBETÊ EY BI TERSÊ FITNE Û FESADÎ

Qisaya xo ke kerde temam ê qasidî
Hal û hewal ra bî xeberdar Beko mudî

Dî ke seba ey ra hal yeman û xirab o
Vat: "Efûyê Memî munasîb û sewab o

Begê mi, qey mi nêvat, gama verêne ra
Tacdîn û birayan caran medejne xo ra!

Yan mi bikişe yan zî bide înan Zîne
Wina nêbo, to reyde kenê dişmenîne

Hewle a ya ke ti qet meke qal û israr
Tacdîn to ra nêterseno, nêkeno fikar

Ti bivaje: 'Mi Mem û Zîne bexişnayê
Seba xatirê Tacdînî ra, zewicnayê'

Qetîyen eşkera meke hêrs û înadî
Wele bierze serê adirê fesadî

Dima tabivisne, eke peyda bî firset
Bincaran mede ci, ne eman ne zî muhlet

Begê mi, dişmeno ke nêeşkenê pê ci
Derman şerbeto jehrin o, ey ra bide ci

Hukimdaran rê tim lazim benê di fîncan'
Yewere qey xiraban, yewere qey qencan

Yewere nêweşan sihetdar û weş kena
Yewere weşan bêmecal û nêweş kena

Yewere dişmenan gankêş û xedar kena
Yewere merdeyan saxlem û candar kena

Wa bewlî nêbo yê to, hêrs û kerb û qehir
Ganî ma do bikerê, îdare û sebir

Kar esto ke nêbeno bi keder û kerban
Qetîyen zî nêşono ser, bi zor û derban

Westayan rê lazim o, hem rayîr hem usûl
Hesab û kitab, sebr û sebat, û tehemul

Rojî çeşît bi çeşît ê, geyreno dewran
Homa teala rojêk peyda keno îmkan

Yanî şew û rojî estê, şan û şewdirî
Tayê zeng û zelal ê, tayê ting û tarî

Lazim o ma zî, goreyê rojan û şewan
Ge-gane bibê pinhan, ge-gane zî eyan

Ma tayênan zahir, tayênan xef bikerê
Tayênan berz, tayênan telef bikerê"

Şimşêr winî seqa kerd ke Bekê kafirî
Kerd tûjê tûjan, mîsalê **şûrê Misirî**

Şîret û nesîhetî, qisayê **yalanî**
Semedê ci ra kerdî destik û kalanî

Zûr û zûrbet varna her ca xeripna Bekî
Şimşêr pê zûran zêde ra xemilna Bekî

Girewt kerd binê berzînî o şimşêr nimit
Bi o qayde nimit ke kesî pê nêzanit

Mîreyo ke qehir û kerban zerrî sotbî
Heme qisayê ke Bekirî ci rê vatbî

Bawer kerd, girewt xo ver qasido extîyar:
"Ey kalo, xelet mefikirîye ti, zînhar

Ez ke bierzî kîşte-kenar heme ferzan
Ez Tacdînî dest ra senî vejena erjan!

şûrê Misirî: Tewirêkê şûranê zaf tûjan bîyo; bîyo nîşanê şûranê başan. Seba ke Misir de virazîyayo, ci rê "şûrê Misirî" vajîyayo (notê M. Emîn Bozarslanî

Yalan: Zûre. Na çekuye bi tirkkî ya, Ehmedê Xanîyî "yalan" vato

Bi Tacdînî yo, seltenat û heybetê mi
Bi Tacdînî yo, ezamet û şuhretê mi

No nîşan û îhtîşam, no mewqî û meqam
Bîla xatirê ey, mi rê xenîm û heram

O Rustem û **Gêw** o, pehlewan o hêca yo
Ez xizina û defîna, o ejderha yo

Bivaje: 'Mi bi zerrîya x̧o Zîne û Mem
Day' xatirê Tacdînî ver, bê dej û elem

To verê xo mi ra çarnayo bîlasebeb
Ma to çi çî waşto ke mi nêkerdo eceb!'

Tacdîn û Çeko, her di roşnîya çiman ê
Goreyê dilê ci bo, eke çi wazenê"

Verê mîreyî ra bî rewan qasido kal
Hurdî-hurdî qisey kerd ci rê hal û hewal

Şêranê ke nîyet ardbî ceng, bîy' mulayîm
Vat: "Dem û dewleta mîreyî, bibê daîm"

Gêw: Embazêkê Rustemî yo dilawer bîyo (notê M. Emîn Bozarslanî)

49

NESÎHETÊ XEREZKARÊ MEREZDARÊ DILKULÎ SEBA MÎREYÊ ZERRÎPAKÊ SAXÊ SAFDILÎ

Şan de ke asmênî manqala xo ronaye
Meşaleya xo wedarite û nimnaye

Yanî çilaya zerrnêne ke berde xo ra
Newe ra kincê renginî ke dayî xo ra

Mîreyo ke her tim keyfweş û zerrîşa bî
Seke şîn ronabî û sîya girê dabî

Bekirê fesadê rîsîyayê mel'ûnî
Çim ke gina halê mîreyî yê mehzûnî

Vat: "Ey çilaya dewlete, ti qet xem meke
Emr û heyat bido ma, bext û firset eke

Zereyê xo ra derd û keder û elemî
Biveje bierze teber, Zîne û Memî

Rîyê înan ra ronîyeno eks û înad
Rîyê ci ra peyda beno fitne û fesad

Eger ke mîre bido mi îzin û destûr
Ez Memî kişena bi hîle û bi tedbîr

Bi şerbetê jehrinî, Tacdîn û birayan
Ti şenê hema berteref bikerê înan

Çîyo ke karê ma keno rehet û asan
Zînhar agahdar meke kesanê şinasan

Mîreyê mi, dê ti bişo bivîne Zîne
Vaje: 'Mem veşnayo, adirê sînayene

Ti awa heyatî ya, Mem keso teyşan o
Ti ruho edebî ya, Mem zî ha can dano

Dê ti Memoyî zindan ra biveje bîya
Hinî yê to yo, mi dayo to o bextsîya'

Begê mi, ez zanena, Mem zêde ra jar o
Perwane yo, meqsedê ci adiro har o

Gama ke çimê Memoyî bigino Zîne
Nêmaneno tede taqetê cuyayene

Senî ke Zîne şîye kewte verê çiman
Ti bawer bike ke tede nêmaneno can

Bi no qayde can dano Mem, mireno şono
Lej û keşmekeş zî wedarîyeno şono"

Mîreyî estê ke ezîz û biaqil ê
La cê nêkenê rast û çewt, sax û safdil ê

Safîye, nezanî û zerrîpakîye ver
Goş nêdanê bin û bingeyê qisayan ser

Goşê xo zerrî ya, zerrî zî bi goş nîya
Bîbikê ci sipî la çimî bi xo sîya

Xerezdarî bivajê, çi qisa û qalan
Sey rastîye pê ci, benê îqna û înan

Caran nêvanê ke “Na qenc a yan xirab a”
Caran nêvanê ke “Na şaş a yan sewab a”

Nêvanê ke her çî, bi rayîr û bi usul
Hema yenê xezeb, qet nêkenê tehemul

Exlebî bi aqilê xo wa benê mexrûr
Ekserî fikir û mentiq ra kewenê dûr

Zerrîsîyayan, fêlxiraban û pexîlan
Sextekaran, rîsîyayan û bêesilan

Anê û xo rê kenê qilawuz û rayber
Merdimê bêcinsî benê wezîr û serwer

Teslîmê destê înan kenê kar û barî
Ê zî dewlete kenê wayîra qisûrî

La mîreyê wayîrê fam û ferasetî
Sultanê wayîrê şefqet û sîyasetî

Qetîyen yew merdimî nêkenê sermîyan
Hetanî ke rindarind nêkerê îmtîhan

Yew merdimî çewres donimî ceribnenê
Aye ra dima nêzdîyê xo de ca kenê

Hem şahîye hem zî wezîrîya cîhanî
Manenê bi **begme-kizîrîya** zemanî

Mîsalê yew kayî yê, ê her di zî pîya
Boş û betal ê, pêser ra nêbenê cîya

Hetanî mevajê "çiman ser" û "**elheq**" ti
Do bi çi qayde bibê wezîro mutleq ti!

---

begme-kizîrî: kayêkê kurdan o, bi kapan kay beno (notê M. Emîn Bozarslanî)

elheq: Yeno manaya tesdîqkerdişî. Yanî, "ya, wina yo" (notê M. Emîn Bozarslanî)

50

DESTÛRDAYIŞÊ MÎREYÎ SEBA DÎYIŞÊ MEMÊ JARÎ BÊHIŞÎYA ZÎNE BI ZEWQ Û HEWESÊ DÎYIŞÊ YARÎ

Kamilê aqildarê wayirê tedbîrî
Wina neqil kerdî hedîse û xeberî

Ey vat: Mîre bi şêwr û mişêwre û **raye**
Wexto ke da piro şî heremê seraye

Veng da ra Zîna bêçara, arde leyê xo
Yew bi yew ci rê vatî, qal û qisayê xo

Vat: “Neheqîya ma bi Memî zîyade ya
Bêrehmîya ke ma pê kenê bêhûde ya

Mi pê ê rebenî hem cewr kerd hem zî sîtem
Sebebê cewrî ti, sebebê sîtemî Mem

Eşqê to sereyê ey ra aqil pernabî
Bîbî gêj û şeyda û cindar, mubtela bî

Hekîmêk mi rê kerdbî behsê yew çareyî
Vatbî, bi zincîran benê weş dîwaneyî

---

raye: fikir, nezer, qenaet

Coka mi xezeb pê kerd, tepişt û eşt zere
Zere de ha kerda temam, Memî yew serre

Mi wina kerd ke eşqê şima bibo kemal
Bi pêresayene wa nêbo çîyo betal

Ema ez hinî bawer a, bi zerrî û can
Yê şima eşqo pîl o, sewdaya sewdayan

Şima her di resayê mertebeyê pîlî
Şima layiqê yewbînan, kesê meqbûlî

Bêguman ke Mem sewdasero rastikên o
Qelbê ma sewdaserîya ey tesdîq keno

Mamûr o, bi emrê padîşah û mîreyî
Mazûr o, bi uzrê merdimê bêguneyî

Kam ke ci rê peyda bikero zor û zehmet
Bêguman do bivîno ezab û ezîyet

Rindekîya to dest ra Mem bîyo girîftar
Eşq û sewdaya to dest ra bîyo birîndar

Tîra ke ginaya zerrî, to naya pira
Dermanê bêhişîye, to sawita tira

O surmeyo ke esto, to kerdo çiman ra
Heta ti nêdîbî, dil nêveşabî bin ra

Porê to bîyo qeyd û bendê dest û lingan
Dano zerrîya ey de, sey eqreb û hingan

Tewq kerd Memî ra to, kerd tewqdar bedenê ci
Dame ronaye, kerd esîr dil û canê ci

Senî ke to akerdî, çimê sey ahûyan
Verdayî ê fiqareyî ser sey cadûyan

Dê hadê ti bişo, qisey bike Memî de
Abike qeyd û bendan, seba xo raverde

Ey xunçaya nêaşkawîyaya sûrgulan
Bişikne qefesan, azad bike bilbilan

Mem teyşan o, ti çimeyê çemê Feratî
Mem nêweş o, ti hênîyê awa heyatî

Zîne awa heyatî ya, Mem ho teyşan o
Zîne ruho ebedî ya, Mem ho can dano"

A nazenîna ke aşiq û bengîn bîye
Şerm ci rê perde bî, şermek û şermîn bîye

Senî ke birayî o perde kaş kerd ver ra
Gonî eşt teber hema, fek û pirnikan ra

Zîna ke di sey' kulî estê cîgeran ra
Kewte halê merdene, keyf û kelecan ra

Ê behrî, behrê pêlanê sewdaserîye
Tim seveknaybî perdeyê hayedarîye

Senî ke o perde wedarîya mîyan ra
Rijîya bendê şerman mabeynê behran ra

O umanê xeman coşîya zîyade ra
Winî coşîya ke qapaxê serî perra

Qapax ke perra şî, ci ra pêlanê gonî
Xo eşt teber, mîsalê Ferat û Ceyhûnî

To vatêne qey birrê mazêran hejîya
To vatêne qey şûşe ra şerab rişîya

Mîreyo xerezdar huya bi halê Zîne
Waşt ke binimno keleyanê bermayene

Dûyê kebabê muhabet û merhemetî
Peyda kerdî çiman de hesirê şefqetî

Kele ame serçimeyê merhemetî ro
Berme ame ê mîreyê zerrîpêtî ro

Ronişt kurekur berma bira waye reyde
Her di pîya mendî heta şewdir uca de

A bîye xerqê gonîya zerrî sey gulan
O zî ci rê berma û nala sey bilbilan

Êyê seraye dorme de ameyî pêser
Hemîne xo eşt bi linganê mîreyî ver

Vat: "Ey Xusrewo heqşinaso rast û adil
Bîlasebeb çira bîyê kiştox û qatil?

Zîne gulêra baxçeyê **îsmetî** bîye
Zîne selwîyêra baxê îfetî bîye

Durrdane ya Zîne, zerrn û sedef û gewher
Layiq nîya ke wina gonî biverdê ser

îsmet: rast û durist, bêgune, hetê exlaq û namûsî ra pak

Zîne nazikbeden a, nazenîn û masûm
Çin o sucê ci ke heyat ra bibo mehrûm

Çi ser û semed ra to gonî verdaya ser,
Qey can û beden yewbînan ra kerdê cêser?"

Mîreyî vat: "Qisey mekerê cahil cahil
A bêhiş a, ez nêbîya kiştox û qatil

Senî kişena ez, Zîne yê mergî nîya
A, cenetê heremî de dara **Tuba** ya"

Ehlê heremî dorme de ameyî pêser
Hesirê çiman varnayî selwîyêre ser

Heme keyeyan de ronîya şîn û şîwan
Feryad û fîxan şî resa rîyê asmênan

A game xafil ra kewt bi zere yew camêrd
Ey vat: "Canê xo teslîm kerd, Memo bêkes merd"

Xebera merdene ke şîye goşê Zîne
Goya merdbî; ameye can a nazenîne

Wurişte dîqetê xo da dor û verî ser
Dî ke mîre bermeno, hesirî lay-laser

Ehlê heremî; kesê xasî, kesê xamî
Şîn û şîwan ameyo piro, bi temamî

Tuba: Dara cenetî. Bawer beno ke virqosî ya, yanî kokê xo cor de, şax-şafil cêr de, sîya xo dana heme cenetî ser

Zîne vat: "Ey ser-sebebê seadetê mi
Zînhar bêkeyf mebe ti, roja dawetê mi

Ey şah, to dayo ruh û canê Zîne ruxset
Memoyî zî merdene xo rê kerda firset

Can şî û resa canî, bîyî yew can pîya
Ruh şî û resa ruhî, mîyan de helîya

Hetanî nêbîbî bi fekê to wa îqrar
O ruh mendbî hepisê-tenî de girîftar

O zî mîsalê Memê melûlê mehpûsî
Semedê pawitişê name û namûsî

Coka, heta ewro cayêk ro nêşîbî o
Paweyê destûr û musadeyê to bî o

Ruhê mi, to ke semedê dilî riza da
Şahê mi, to ke milkê tenî de sela da

Bedenê mino jaro perîşan bî giran
Ruhê mino bêhêzo bêteqet bî rewan

Ca de vejîya teber ruhê mi beden ra
Ruhê Memî ra zî şewleyêk bî eşkera

Pîya terikna no xan û qonaxo fanî
Pîya verê xo da cîhanê cawîdanî

Çi tebayo ke qebûl nêkeno mekanan
O teba wa verê xo bido lamekanan

Caran yewna çî nêyero aqilê şima
Melekê nêzdîyê Homayî şahidê ma

Gama ke can beden ra, vejîya bî rewan
Ey dîye canana xo, bi tewrê canî can

Her di ke resayî yewbînan welhasilî
A roşnîya û a meş'aleya cemalî

Gamêk vindertî têver de, û bîyî asan
Dima emel û îtîbar, ard bi yewbînan

A, a dilopa umananê sifetpakan
O, o zerreyê deryayanê xeternakan

Ge-gane resayî kenareyê **fenayî**
Ge-gane zî resayî serhedê **beqayî**

Rîyê erdî ser ra aye ra dima pîya
Resayî bi rojo ke vila keno zîya

Caran nêameyî pêser, nêbîyî cêser
Caran nêbedilîyayî, yewna çîyî ser

Wexto ke kewtî rayîr, verê xo da Heqî
Bi cenabê Heqî, bîyî çîyêko baqî

Qet êceb nîyê, nê xeberî semedê mi
Şima nêzanê, sey hunerî semedê mi

---

fena: fanîbîyayiş, çinbîyayiş
beqa: baqîbîyayiş, ebedîbîyayiş

Şeyxo ke ci rê murîd û suxte ya Zîne
O ruh û can o, este û poste ya Zîne

Tabî nameyê ey verê şima de Mem bî
Labelê şah û sultanêko muhterem bî

Bî layiqê şan û şerefê padîşahî
Bî meqbûlê meclis û dîwanê Îlahî

Dola bimbareka fîraze qelbê ey o
Ruhê ey bi **nûrê Heqî** ťavisnaye yo

Ey ez girewta, xo de berda Tûrê Sîna
Çimê mi akerdî, mi her çî dî û vîna

Ez veta peyê perdeyan ra, kerda dîyar
Berda resnaya bi rojî, kerda şewledar

A gama ke bi can bîye rayîrwan Zîne
Canrotoxî ra xo rê deyn kerd no can Zîne

Her çend ke gama verêne **"îqlîî"** vat ey
Labelê aye ra dima, **"îrcîî"** vat ey

---

dola bimbareka fîraze: Dola/Cêvîya Sîna qest bena. Koyê Tûrî ke Mûsayî serê ci de Homayî dir qisey kerdo, uca de yo. Zîne qelbê Memî şibênayo na dole (notê M. Emîn Bozarslanî)

nûrê Heqî: O nûro ke serê Koyê Tûrî de ginayo dare ro û verê çimanê Mûsa pêxemberî de dîyar bîyo. Zîne ruhê Memî şibênayo a dare (notê M. Emîn Bozarslanî)

îqlîî: Yanî Homayî ruhê ma ra vat "Beden ra qut bibe, beden ra qut bibe" (notê M. Emin Bozarslanî)

îrcîî: No hetê ayetêkê Qur'anî ra îşaret o ke Homayî tede qalê hewlan kerdo û dayo zanayene ke wextê wefatê înan, Homa ruhê înan rê vano "Razî û razîkerde abigeyrê verê Homayê xo." (notê M. Emîn Bozarslanî)

A ha ameya ke şima bikero razî
Bi rizaya şima bişoro verê qazî

Ke Zîne cîya bibo şima ra bi xatir
Ke şima aye rayîr bikerê bi axir

Abigeyro verê şima ra pê reqasî
Hinî bibo zerrîweşa cenetê xasî"

51

TEWSÎYE Û TEDARIKÊ ZÎNE SEBA SEFERÊ AXRETÎ AMADEKERDIŞÊ ÇÎ Û CIHÊZÎ SEBA VEYVEḲÎYA CENETÎ

Zîne ke ramojna hende sirr û keramet
Hende menzîl û mertebe, hende meqamet

Dima ronişte wesîyetê xo kerd aye
Birayî rê vatî nê qisayê xo waye:

"Ey padîşahê ruhan, padîşahê qelban
Waye birayî rê, bibo feda û qurban

Wa to rê bibê qurban, her roje di sey Zîn'
Ez hêvî kena, ti nêbenê keso xemgîn

A roje ke mi zerrîya xo daye Memî
Ardî pêser mi seba xo ra heme xemî

Welatê xeman de ser kewta, bîya serbest
Xemî teslîmê mi bîyî, û bîyî bindest

Mem seba mi ra, merhemet zî seba to ra
Xem seba mi ra, seltenat zî seba to ra

Şahê mi, ti mi de meke qewxe û xerez
Qeneatkar a, bi para xo razî ya ez

Sey Xusrewî ronîşe, baqî bo textê to
Tace bide xo ser, wa tim weş bo bextê to

Birone ti, meclisê keyf û serxweşîye
Bîya werê ti, şênî û zerrîweşîye

Serxweş bike, xortan û gencan û rihalan
Zerrîweş bike newe ra pîran û kalan

Vêşî bike ti sebebanê keyf û kayî
Hîra bike rayîranê zewq û sefayî

Şimitekan û werdekan amade bike
Carîyan û xulaman zî azade bike

Pirr bike tepsîyan bi şeker û pereyan
Wa bibê nesîbê feqîr û fiqareyan

Çîyê weşî û keyfweşîye bike pêser
Çîyê mestî û sermestîye bide têver

Wa meclisî pê înan bibê mest û sermest
Şênîye biyero ronayene dest bi dest

Wa gonîşîrinî pêro arê bidîyê
Bi reqis û govende pêro bihejîyê

Tewir bi tewir buxûrî, enberî, ûdî
Miskê boyeweşî, awa gulan zebadî

Nê cinsê nîmetan gelek û gumra bibê
Bêhed û bêhesab vêşî û derya bibê

Wedarîyayo şîyo heywanîyetê ma
Bîyo kamil û temam rûhanîyetê ma

Kewenê binê erdî leş û bedenê ma
Ema resenê yewbînan ruh û canê ma

O nîkaho ke dawetîyê ci melek bê
Ganî buxûrdanê ci zêde û gelek bê

Çimkî ez û Mem ma hinî sey melekan ê
Meyldarê eteran û çîyanê pakan ê

Veyveyo ke melekî tede dawetî yê
Zama û veyveke zî helbet cenetî yê

A roja ke to Sitî daye bi Tacdînî
Senî ke to bajar de ronaybî ayînî

Xeberdar bike heme dikanan û sûkan
Wa bixemilnê eynî mîsalê veyvekan

Bivaje, wa heme şarê Botan espar bo
Bivaje, wa heme ordî zî seferber bo

Wa seregerm bibê, mîsalê roja îdî
Têver de bierzîyê tifing û cirîdî

Roja ke rayîr kerdbî Sitîya perîye
Senî ke seba ci ronabî keyfweşîye

Ey sultan, ez to ra kena minet û rica
Ti wesîyetê mi bikerê, bîyarê ca

Ewro şayî û keyfweşîye seba mi ra
Wa zîyade bo, wa di qatî bo, ey bira

Tedarik bike ti, peyda bike cîhazan
Amade bike ti, hem sazbandan hem sazan

Sey texterewanê Sitîya gulcemale
Sey ca û meqamê a perîya delale

Tabûtêka zerrn ra neqişnaye, rengîne
Sindoqêka weşika delala zerrnîne

Wa rîpêşê serî qehweyî û şalên bo
Wa qapaxê serî cilayin û zerrnên bo

Ma her diyan, zama û veyveke qet û qet
Verê çiman de meke bêqedr û bêqîymet

A gama ke ma şonê zereyê mezele
Wa xelq û alem mevajo bi nalenale

'Veyveyê Sitî çi rojêka weşe bîye
Zîne verî ra zî kesa bextreşe bîye!'

Sitî leyê mi de bo, tabûta mi reyra
Wa Tacdîn zî bi birayê xo Memî reyra

Çi tewir ke Mem bibî şoşmanê Tacdînî
Tacdîn zî bibo şoşmanê Memê rebenî

Wa bibo zerrîweşîye xemê mi reyra
Û wa bibo şoşman Tacdîn, Memê mi reyra

Ey meyldarê xeyretî, ey sultano hêca
Tiyê ke her meqsed û miradî anê ca

Heta yew serre bena temam, bi selamet
A serre ke kenê vila, çi nan û nîmet

Çiqas ke xelat kenê kincan û lîbasan
Çiqas ke silayî kenê aman û xasan

Çiqas ke lete kenê ti paç û qumaşan
Çiqas ke vila kenê ti heq û meaşan

Her roje bi nîyetê lej û ceng û şerî
Çiqas vila kenê pere û nan û werî

Her reya ke textê xo ser o ronişenê
Her roja ke eskeranê xo dawet kenê

Çiqas ke kenê pirr xizînayanê vengan
Çiqas ke kenê şad kesanê zerrîtengan

Çiqas ke kenê maldar kesanê feqîran
Çiqas ke kenê azad kesanê esîran

Çiqas ke meclisê xo de xeberî danê
Çiqas ke hepsî û mehkuman veradanê

Çiqas ke semedê xo ra serf û xerc kenê
Çiqas ke xizînayan zêde ra dekenê

O qehro ke dişmenanê xo pê def kenê
O cewro ke zaliman pê berteref kenê

Edaleto ke qandê Homayî ronanê
Mazlûmanê ke zaliman ra xelisnenê

Kilamanê ke meydanê cengî de vanê
Gonîya ke canê dişmenan ra rişnenê

Hetanî werd û lepa kutikê nêçîrî
Hetanî vaş û êmê herê binê barî

Sultanê mi, no yo to rê wesîyetê mi
Serf bike ti înan heme bi nîyetê mi

Zînhar seyr meke heqîqet û mecazî ro
Binuse hemeyan defterê cihêzî ro

Wa ez verê zamayî de bibî payedar
A game û a saete nêbî şermezar

Gerçî mi qalê xo zêde kerdî derg-dila
Bi qaldergîye hişê to kerd qila-vila

Ez qurbanê to bî meqsedê ma zaf dûr o
Wa to ra dûrî bo, gorê ma zî zaf kûr o

Aye ra ez qisey kena wina bi dîqet
Biyaro zerrîya to ro rehm û merhemet

Semedê min û Memî ra meke şerm û ar
Gama ke canê xo dano Memo birîndar

Zîne do cenazaya Memoyî reyra bo
Hetanî cayê mezelan zî ey reyra bo

Wexto ke ez mirena bira, destûr bide
Wa mezela mi bivirazê kîşta ey de

Memê perîşanî ra cîya mekerê mi
Bê perde Memî reyra defin bikerê mi"

Zîne ke wesîyetê xo kerd û qedêna
Nêameyî piro keder û xemî reyna

Mîreyî vat: "Dê ti bişo bivîne Memî
Eger ke merdo candar bike ê masûmî

Ti bawer bike bi rastîye û bi îman
Semedê to û Memî ra ez bîya poşman

Eger weş bimanê şima, eger bimirê
Çin o hinî cîyabîyiş, to û Memî rê"

52

POŞMANÎYA MÎR ZEYDÎNÎ SEBA EŞQÊ MEM Û ZÎNAN MERHEMETÊ EY SEBA HALÊ NAZENÎNAN MERDENA MEMÎ BI VATIŞÊ DERD Û BIRÎNAN

Zîne ke eşnawitî qisayê birayî
Ê qalê poşmanîye, qisayê wefayî

Xo xemilna sere ra heta binê payan
Bîye behrê rindekîye, xerqê gewheran

Dadike, Sitî û sed xizmetkarî pîya
Aşme, roj û estareyê seyarî pîya

Pêro pîya vejîyayî teber bircan ra
Durrdaneyî vejîyayî teber durcan ra

Sed carîyeyan, Sitî û dadikeyînan
Girewte Zîne bi merasîm û ayînan

Zîne zana ke nêbeno miradê dilî
Eke tenya nêvîno ê **şeyxê kamilî**

A zerraya mîsalê zuhreyê reqasî
Bîye melhema razanê xelwetê xasî

şeyxo kamil: Mem qest beno

Wexto ke şîyî restî ê xelwetxaneyî
Wexto ke abîyî berê hepisxaneyî

Ê pêro bi meşala û bi fener' şîyî
Dadik û Sitî, çend gamî ci ra ver şîyî

Sey sedefêk xo dayo ra verê dîwarî
Memê xerqê deryayê eşqê gonîwerî

Cano durrdaneyo bêbahayo pak û weş
Veto ê hinî destê xo ra mift û beleş

Tefênîyaya fanosa zerrî û canî
Bêaw mendo gulîstanê leş û bedenî

Pers kerd hepsîyan û zindanîyan ra înan
Halê Memê feqîrê rebenê rebenan

Zindanîyê ke zanenê ê girîftarî
Înan ci rê vat: "Xo dabî hetê dîwarî

Virsikêko ecêb kewt bi Memê jarî ser
Şewqêko ecêb ci ra vejîya bi teber

Yew mîsalê rojî, yew mîsalê aşman bî
Yew mîsalê zerrnî, yew mîsalê sîman bî

O roj û a aşme ke resayî yewbînan
Helîyayî têzere de, kewtî têmîyan

Gama ke her di bîyî yew, kewtî têmîyan
Bi şewq û şemal, bîyî mîsalê ayînan

Bîyî sey ayînan, bîyî roj û roşnîye
Zindan ma ser o kerd gulîstan û şênîye

Mem bi no qayde, bî bêhayî û bêxeber
Dilo evîndar zî bî heder û derbeder"

Hey nezano ke anêbîyê çimê dilî
Qet mevaje ke ruh senî beno tecelî

Mevaje ke yan **tenasux** o yan zî **hulûl**
Mevaje bi no hawa çîyêk nîyo meqbûl

Caran mevaje, na mesela û sanik a
Caran mevaje, qala betala şenik a

Hewno ke vînenê, o zî bi no meqam o
Çîyê dîyîşî yo, labelê natemam o

Bi hemsuhbetîya Memoyê muhteremî
Agahdar bibî heme heval û hemdemî

---

tenasux: Yew beden ra derbasê yewna bedenî bîyayişê ruhî. Goreyê bawerîyêk, wexto ke yew beden mireno, ruhê ey derbasê yewna bedenî beno û ê bedenî de ciwîyeno. Zanyaranê îslamî na bawerîye red kerda û vato "Merdişê bedenî dima, ruh alemo manewî de hetanî wextê qîyametî paweno; ancî keweno bedenê xo yê verênî. (notê M. Emîn Bozarslanî)

hulûl: Yew bawerî ya, ke goreyê ci Homa keweno donê tayê kesan û tayê çîyan, bi sûretê ci aseno

Murşîdê xasî rindarind înan ro seyr kerd
Bi qelbê xo qelbê înan ser o tesîr kerd

Hemxelwetîya Memê jarê girîfdarî
Perdeyê xo antbî serê yar û axyarî

Sitî û dadike ver bi Memoyî şîyî
Ey reyde qisey kerd, xeylê mijulîyayî

Vat: "Memo, dê biwurize Zîne ameya
Ruhê to ya bêşik, a rebene ameya"

O lewziwayo teyşanê dîyîşê yare
Nêame xo ser, bi na qisa û xebere

Xeylê ante û kaşkerde damara zerrî
Rişnaye ser awa gulan, misk û enberî

Bedenê ci de nêvet înan hîsê canêk
Tenya ey sere ra bîyêne berz dûmanêk

Xo ra şîbî Mem, eynî mîsalê çilayan
Dûmanê sereyî resayêne bi serban

Zîne ameye verê Memî de tîk bîye
A aşme her ca ro vila kerde roşnîye

---

murşîdo xas: Mem qest beno

Perde ke verê cemalî ra kaş bî kenar
Roj aşma pirre de bî eşkera û dîyar

Wina vat Zîne, qisaya xo kerde beyan:
“Wurize, ey cesedo ke mi dayo ci can”

Şewqê qal û qisaya fekê a şepale
Verê xo da dûmanê serê a şemale

Şewqî ra adir girewt dûmanê sereyî
Wexto ke çîk erzîya qefesê zereyî

Memo ke xelwetxane de kewtbî îbadet
Wurişt xo ca ra, seba **tewafî** ard nîyet

A game bi rastî û duristîye Memî
Destmajê xo kerd newe bi awa Zemzemî

Nimajge û **meqam** de edilîya biney
Çareyê xo resna bi Hecerul-Eswed ey

Seba tewafkerdene ver çarna bi Beytî
Perwaneyî perrê xo resnayî bi zeytî

---

tewaf: Dormeyê Kabeyî ro şîyayiş û ameyiş. Na beyte û çend beytanê cêrênan de Ehmed Xanî Zîne şibênaya Kabeyî, Mem zî şibênayo hecîyan ke Kabe tewaf kenê (notê M. Emîn Bozarslanî)

meqam: meqamê Îbrahîm pêxemberî oyo ke duştê Kabeyî de yo (notê M. Emîn Bozarslanî)

A gama ke adir de veyşayêne perrî
Înan têver de vatî, nê qal û xeberî

Perwaney' şemale rê vat: "Ti ya weş delîl"
Şemale zî ci ra vat ke: "Ti yê weş xelîl"

Perwaneyî ci rê vat: "Ti ya **rayîrnuma**"
Şemale zî ci rê vat ke: "Ti yê **canfeza**"

Perwaneyî vat: "Ti ya deyaxê zereyî"
Şemale zî vat: "Ti yê adirê sîneyî"

Perwaneyî ci rê vat: "Ti kena weş kulan"
Şemale zî ci rê vat: "Ti kenê weş dilan"

Perwaneyî ci rê vat ke: "Ti ya padîşah"
Şemale zî ci rê vat ke: "Ti yê qiblegah"

Perwaneyî vat: "Ti ya horîya Homayî"
Şemale zî vat: "Ti yê roşnîya Homayî"

Lewteyşanan têver de, rehet û bêzehmet
Dilsoteyan qalê xo dirix nêkerdî qet

Perwaney': perwaneyî, perwane. Mem qest beno
Şemale: Zîne qest bena
rayîrnuma: rayîrnawitox, rayîrmusnayox. Keso ke rayîr nawneno/musneno
canfeza: ganîkerdox, heyatdayox. Keso ke gan/heyat dano kesêkê bînî

Qisayê xo vatî yewbînan rê a game
Erz kerde pîya sewdaya xo ya temame

Dadike, Sitî û ê xizmetkarî pêro
Hepsîyî, mehpûsî, ê girîftarî pêro

Pê qal û qisayan zîz û seregerm bîyî
Pê boye û bîne sermest û sersem bîyî

Înan Memê hepsîyî rê vat: "Ey evîndar
Ma ameyî dîyarê to, mebe bom û har

Zîne bîye ser û semedê harîya to
Mîre zî bî ser û semedê zarîya to

Mîre seba to, bî wayîrê merhemetî
Zîne zî ameya, bi meqsedê suhbetî

Ha to rê awa heyatî, ke bîyê teyşan
Ha to rê Luqman, ke bîyê nêweşo giran

Eger Mecnûn ê, ameya verê to Leyla
Eger Wamiq ê, ameya seba to Ezra

Eger bilbil ê, gule qey to bîya hazir
Eger nîlufer ê, roj qey to bîyo nazir

Şema ha veşena, eger perwane yê ti
Îsa ho ameyo, eger ke merde yê ti

Bi no hawa mebe, merdimo dîwane ti
Nas û şinasî yê, mebe keso pêşe ti

Horîya ke bedenê to rê nefes bîye
A Zîna ke her daîm to rê hewes bîye

Senî ke wazenê, eynî winî ameya
Ewro esta meşte çin a, dinya fanî ya

Ti emrê xo erjan meroşe, meke ziyan
Wa bîlasebeb nêvejîyo to dest ra can

Kes nêşimo şerabê ecelgirewtoxî
Nêvîneno caran yewerê canrotoxî

Ancî pê aqilî xo nas û şinas bike
Zincîranê cindarîye ra xelas bike

Coka akerdî ma zincîr û reseneyî
Biwurize ma bişorê verê mîreyî

Wayirê keremî, zaf a comerdîya ci
Sîya perranê **teyra Homayî**, sîya ci

Seba to ra ardê pêser embaz û nasî
Kerdê amade kinc û xalî û pelasî

---

teyra Homayî: Teyra dewlete. Teyrêka mîtolojîk a; sanikan de vajîyeno ke nişta sereyê kamî ser yan zî sîya perranê ci ameya sereyê kamî ser, o kes bîyo mîre, bîyo hukimdar; yanî bext û şansê ci abîyo. Tîya de meqsed abîyayişê bext û şansî yo (notê M. Emîn Bozarslanî)

Seba veyveyî ra ronîyayo textê to
Talihê to ageyra, bîyo weş bextê to

Ti ke şîyî verê mîreyî restî uca
Miradê zerrîya to desinde yeno ca

Ti ke senî biwazê, çi bikerê niyaz
O do bi o qayde, to bikero serfiraz"

Memî ke eşnawitî, nê şîret û pendî
Wina cewab da ci, ê kesê hunermendî:

"Ez nêşona ver û huzûrê çi mîreyan
Nêbena bende û koleyê bêçareyan

Şahî û wezîrîya dinyaya fanîye
Her çîyê ci vik-veng, karê hoqebazîye

Pêro boş û betal ê, pêro bêbeqa yê
Pêro bêaqubet ê, pêro zî fena yê

Mîreyo ke ci rê merg estbo, mîre nîyo
Ezlbîyiş ci rê estbo, keso bêçare yo

Ma şîyî huzûrê ê mîreyê mîreyan
Huzûrê ê şahê şahan û fiqareyan

Şahê şahan û sultanan û mîreyan o
Bexişkerdoxê tometan û guneyan o

Neynika nûr û cemalî, ey afernaya
Tîra xo pê bisk û birûyan, ey musnaya

Fanosa bedenî roşnak û kildar kerda
Estbîyena xo tede, kifş û dîyar kerda

O mîre hakim o, o mîre **zulcelal** o
Tim textê xo ser o, o mîre bêzewal o

A dinya de ma kerdî wayirê mareyî
Ma kerdî ebedî, bi emrê bêşubheyî

Baxê naz û pîlîye de neweber ê ma
Hezar şukir ke bakîr û muteber ê ma

Heşa ke ma, no war û qonaxo fanî de
Bê ke ca bibê, cenetê cawîdanî de

Ma zîna bikerê, ke karê heywanan o
No mesken de, ke aqubetê ci wêran o

Nêbeno ke ma bibê kesê rîsîyayî
Rezîl û ruswa bişorê verê Homayî

Heqî seba ma, horî û xilmanî têde
Amade girewtê, baxçeyê cenetî de

Zulcelal: Wayîrê celalî, Homa

Ê nika pawenê merdiş û wefatê ma
Ê nika goynenê veyve û dawetê ma

Labelê cenetê aşiqan uca nîyo
Cenetê înan cayê dîyîşê Heqî yo

Baxê cenetî ra, berz o uca **dahanî**
Linge nêvisnenê ci horî û xilmanî

No yo, çîyo ke Heqî ra hêvî kenê ma
Ney ra qederî, yewna çî nêwazenê ma"

Memî ke meqsed û miradê xo vat axir
Verê ci de ber abî, bî hedre û hazir

Teyro ke berê qefesî ci rê abîyo
Winî perra û şî ti vanê qet çin bîyo

Destê xo na dinyaya fanîye ra şutî
Perrê zerrîya xo dayî piro û kutî

Dinyaya gewre ser ra, ê teyr û şehbazî
Ver bi qatê Heqî, kutî perr û perwazî

---

dahanî: dahîna, daha, hîna

53

TAZÎYE Û MATEM Û ŞÎNÊ MEMÊ ŞEHÎDÎ MERGÊ BEKIRÊ FESADÎ BI DESTÊ TACDÎNÊ SEÎDÎ

Şîngiro ke hedîse ra bîbî xeberdar
Seba ma hal û mesele, wina kerd dîyar

Ey vat: "Can ke hepisê tenî ra bi cuda
Feryad û fîxan heme bajar de bî peyda

Bî welwele, bî qîrrayiş û zarezare
Bî zelzele, hemeyan xo eşt, bi heware

Botan, pîlan ra heta qijan û tutekan
Cenîyan ra heta keynekan û veyvekan

Muteberî, qedrberzî, kesê giregirî
Cahil-ciwanî, neçarî, kesê feqîrî

Bajar de nêmend, keso zerrîweşo keyfbaş
Heme kewtî têmîyan, bîyî şaş û pêşaş

Pêro pîya erzîyayêne ver bi Memî
Hemîne derd kirişnayêne ser bi xemî

şîngir: şîngirewtox, keso ke şîn gire dayo

Tacdîn û Bekir rastê yewbînan ameyî
Pîya eynî rayîrî ser o vejîyayî

Tacdîn: "Ey sebebê fesadîya alemî!
Şeytano koro ke kewto dilqê ademî!

Ey ecdadê pexîl û qefçil û fesadan!
Wey manîyê arzû û mirad û meqsedan!

Ey **perdedirê** aşiqan, Meman û Zînan
Wey **daxkêşê** serê dirbetan û birînan

Ey îblîso pîso bêrehm û bêmerhemet
Dê bes nîyo, to ma ser o kerdo qîyamet!

To derheqê Memoyî de, fesad qisey kerd
To o bêgune ma dest ra, vet û girewt berd

Munafiq û maro sîya yê, neyar ê ti
Hîna zî verê çiman de yê, dîyar ê ti

Binê erdî Memî rê, serê erdî to rê
Ti wina şad û bextewer, piro bigeyrê!"

Tacdînî Bekir ca de ravist bi erdî ser
Bedeno pîso mirdar canî ra kerd cêser

---

perdedir: perde dirnayox
daxkêş: keso ke dirbetan dax keno

Tacdîn ke şî resa leyê Memê birayî
Dî ke nûrê xo kerdo vîndî ê çirayî

A game serê xo ra tace û **tomarî**
Vetî eştî serê bedenê Memê jarî

Aqil kerdbî vîndî bi hesretê birayî
Kam ke bidîyêne, Tacdînê ejderhayî

Waştêne hema canê ê kesî bigêro
Sey Bekirî derg û pehnê erdî bikero

Kes nêeşkayêne bibo muqabilê ci
Bêşik Tacdîn do bibîyêne qatilê ci

Neçar mendî, xebere daye bi mîreyî
Mîre ame û girê da pê reseneyî

Wexto ke înan cenaza daye kiftan ser
Şehîd cayê şehadetî ra vet bi teber

Asa verê çimanê înan de elamet
Rabî qelebalixî mîyan de qîyamet

Dêvo ke înan girê dabî pê tedbîrî
Qerifnayî xo ser ra qeydî û zincîrî

---

tomarî: kaxitê ke seba wezîran nusîyayê û hetê mîreyan û hukimdaran ra îmza û mor bîyê; beratê wezîran (notê M. Emîn Bozarslanî)

Kemend û zincîrî lete kerdî şikitî
Ber û perdeyî parçe kerdî wedaritî

Ejderha ke eşkefte ra vejîya teber
Desinde vaşt bi cenazaya Memoyî ser

Tabûte daye sereyê xo ser Tacdînî
Fîxanê ci bî berz, resa rîyê asmênî

Kam ke esto şehrê Cizîre de ademî
Hemeyan daybî xo ra lîbasê matemî

Çiqas ke estbîyî bajar de naskerdeyî
Cenî û keynekî û veyvekê neweyî

Hemeyan akerdbî sere, bisk û gilayî
Hemeyan daybî xo ra çinayê sîyayî

Bê leçekan û bê çîtikan mendbî pîya
Hemeyan seba Memî girê daybî sîya

Dadike, şîngirêdayeyan, mihrîbanan
Pîya kerdbî nale-nal mîsalê goyînan

Înan lornayêne Memî ser o bi aheng
Zîne wurişte payan ser, çapik û çeleng

A aşme pirre, bi vengê dawul û sazan
Ver bi cenaza şîye bi kay û reqesan

Verg û heşî, benîademî, morcelayî
Teyr û tûrî, dar û berî, mûr û melayî

Ê pêro semedê Memî ra nalayêne
Her yewê ci bi hawayê xo kalayêne

Komê sîyayî, yê şîndaran û şîngiran
Gurrayêne tim, mîsalê **hewranê pirran**

Alişkanê mîsalê gulan ro hemeyan
Kerdêne war hesirê gonînî sey layan

Merdimî vatêne qey wextê wisarî yo
Gulşenan de vareno, wextê yaxerî yo

O şîn û matem, o sîyapiragirewtiş
Pê çarşefan û pûşîyan xotêrapiştiş

Botan de o wext û o dem ra bîyo edet
O do dewam bikero hetanî qîyamet

---

hewrê pirrî: hewrê bi şilîye/varanî dekerde, hewrê ke şilîye ci ra zaf varena

54

ARZÛ Û HÊVÎYA ZÎNE SEBA BEKIRÎ UZIR WAŞTIŞÊ AYE SEBA Ê KAFIRÎ

Wexto ke ê şîyî goristan, cayê goran
Dî ke meyîtêk eşto mabeynê **di daran**

Eşto rîyê erdî ser, mîsalê mirdaran
Mîsalê bêkesan, mîsalê bêwayiran

Persayî û vat: "No çi keso bêwayir o?"
Înan ci rê vat: "Merdimo sucdar Bekir o

Tacdînî o rîyê dinya ser ra **fena kerd**
Alem bi fenayîya ey keyfweş û şa kerd"

Sanikvajî seba mi wina kerd rîwayet:
Zîne senî ke eşnawit hal û hîkayet

Mîre û Tacdînî rê, nê qalê xo vatî:
"Ey şah û wezîro wayîrê ferasetî

Ez hêvî kena şima nêkê înadîye
Seba Bekirê serçimeyê fesadîye

---

di darî: darbest qest beno
fena kerdene: kiştene, helak kerdene

Çimkî Rebê aleman, Rebê îns û canan
Rebê mexlûqatan, Rebê erd û asmênan

Roja ke eşq dayo kesanê sewdaseran
A roje kîn zî dayo kesanê kîndaran

Wexto ke çinêbîyiş ra ma afernayê
Têver de kerdê hewcedar, pêra besnayê

Ma gulê sûrî yê, Bekir seba ma **xar** o
Ma xizina yê, Bekir zî seba ma mar o

Xizînayî muhafeze benê bi maran
Gulê weşikî zî pawîyenê bi xaran

Roja verêne ra Bekî bi ma cefa kerd
Labelê peynîye de zî bi ma wefa kerd

Eyan xebitîya qey muxalefetê ma
Pinhan xebitîya qey muwafeqetê ma

Ma rê nêbîyêne asteng û manî eger
Eşqê ma do bibîyêne betal û heder

Gerçî ey semedê xo ra çîyo xirab kerd
Labelê derheqê ma de çîyo sewab kerd

O bî sebebê rastî û heqîqetê ma
Bî rayîrwanê rayîr û terîqetê ma

---

xar: telî, na çekuye bi fariskî ya

O zî na rayîrwanîya ma de şehîd o
Şima bawer bikerê ke o zî **seîd** o

O mekanê şehîdano ke tede yo Mem
Helbet a mezela ke tede yê ma her dem

Zînhar Bekî ci ra mehrûm mekerê şima
Çayê ke bi ê kutikî pawîyayê ma

Wexto ke ma şîyî cayê berzê corênî
O do xo bido verê suxberê cêrênî"

Însaf, semedê xatirê Homayî, însaf
Eynike ancax hende bena xalis û saf

La caran mumkin o ke awke û tasike
Xo mabeyn de qebûl nêkerê kîn û rike

La pewteyanê eşq û sewda ra qederî
La soteyanê eşq û sewda ra qederî

Yewer bianco hende ezîyet û cefa
Yewer nîşan bido safî û wefa

Ê merdîmî tim wayirê merhemetî yê
Coka layiqê nîmetanê cenetî yê

---

seîd: berzbîyayox, keso ke ver bi cor beno berz

O do xo bido verê suxberê cêrênî: Tîya de ayetêka Quranî îşaret bena. Na ayete de behsê Eshabê Kehfî û kutikê înan Qitmirî beno û vajîyeno ke "Kutikê înan zî suxberê cêrênî de her di zendê xo derg kerdbî." Tîya de Zîne Bekir şibênayo ê kutikî (notê M. Emîn Bozarslanî)

55

KEFENKERDIŞ Û DEFINKERDIŞÊ MEMÊ XEMGÎNÊ XEMGÎNAN HEMNEFES Û HEMQEFESBÎYAYIŞ BI ZÎNA NAZENÎNA NAZENÎNAN

Welhasilî, şehîdê eşqê gonîwerî
Qurbanê tehdayî, kişteyê darê zorî

O kişteyê suc û cirmê bêguneyîye
Oyo sey beratê şahî û mîreyîye

Bi nûrê pakê temîzî kefen kerd înan
Qebra ting û tarîye de defin kerd înan

Teslîmê xizîna kerd, Memoyo sey durrî
Verê lingan de ca kerd, Bekiro sey marî

Ronayî verê sereyî de elametî
Yanî "No bi xo yo serwerê qîyametî

Seresparê qebîlaya pakbazan no yo
Pîl û serdarê heme serfirazan no yo"

Zîne ameye, bi qama sey senewberan
Sîya xo daye ser, mîsalê selwîyêran

Bîla perde, mîsalê neyî nalayêne
Têdima hesirê çiman gurgurnayêne

To vatêne qey ameyo wextê wisarî
Deryayan varnenê rîyê erdî ser hewrî

A şilîye ke varayêne serê gorî
Her yew dilopa xo bîyêne des heb durrî

Wexto ke derdê zerrî dest ra kerdêne "ah"
Ê heme matemîyan zî neûzubîllah!

Bîyêne şirîkê ci, bi meqam û aheng
Kewtêne her new felekan ser awaz û veng

Esker û esparan, kesanê giregiran
Derwêş û dewijan, merdimanê feqîran

Dildaran, nazenînan, rindan û şepalan
Horîyan, perîyan, înanê sebrê dilan

Pêro û pîya kerdêne hewar her kesî
Fîxanê ci resayêne **çerxê etlesî**

Zîna ke çin o hinî hêz û quwetê ci
Nalayiş zî birîya, nêmend qudretê ci

çerxê etlesî: Goreyê astronomîyê Batlamyusî asmêno/feleko newin. No felek feleko peyên o û pîlê heme felekan o

Şîye verê sereyê Memî a xemgîne
Ci rê nê qalê xo vatî a nazenîne:

"Ey oyo ke xo rê kerdo milk beden û can
Ez bax û baxçe ya, ti baxwan û baxçewan

Baxo ke to resna, bêwayir û wêran o
Bê rîyê to o bax, derey çiyî rê beno!

No baxê gulan; perçemî, birûyî, biskî
No husn û cemal; çene û çimî, alişkî

Çimê sîyayî sey vaman, çimê şehlayî
Henarî, beyî, sayî, şaxê berz balayî

Weş o rengê înan, lezetdar ê **bitehm** ê
To ra teber kesanê bînan rê heram ê

Ez beşna sey xurmeyêran biraşanî
Ez do heme meyweyanê ci biroşanî

Sunbul û alalanê nûrdaranê geşan
Nê rihanan û menefşeyanê boyweşan

Yanî por û perçeman, nê bisk û birûyan
Hewle a ya ke ez bikî talan û wêran

---

bitehm: tehmdar, tehmweş

Parçe parçe bikerî kincanê sey gulan
Biverdî sereyî ser de herran û welan

Heme porê xo biruçiknî ta bi ta ez
Heqê xo o yo ke bidejnî ca bi ca ez

No bax û baxçe, nê meyweyî, lejg û gilî
Pind û pelî, heme çîçegî, şax û vilî

Nezirê ewnîyayîşê to bîyî tek-tek
Weqfê her di çimanê to bîyî mubarek

Ez do hemîne bikerî wêran û talan
Wa çi rey nêbê para cahil û cuhûlan

Lakîn xo bi xo fikirîyena ez her dem
Belkî ti bi mi bikerê lome û sîtem

No hal bi nezerê to nêbo çîyo meqbûl
Ez tersena mi bigêrê sebeb û mesûl

Wucûdo ke beden û can ra yeno meydan
O, milkê to yo, nîyo bêwayir û xopan

Eger ke nuqsan bibo rîyê mi ra muyêk
Beno ke ti bi mi bîyarê hêrs û sûyêk

Wexto ke bi mi bikerê sîtem û ezab
Ez zanena ke nêeşkena bidî cewab

Nêzdî yo, ez zî sey to aqil kena zîyan
Wextê ci yo, ma hinî resenê yewbînan

Hewle a ya, tedarikê xo bivînî ez
Na dinyaya gewre ra destan bişuwî ez

Baş o ke ez bi na semtîye, nê cemalî
Nêdî bisk û birûyan ezab û zewalî

Teslîm bikerî emanetê Heqê pîlî
Ez xo biresnî to, bi nê husn û cemalî"

Bi no tore îfade kerd Zîne heqîqet
Nêmend bi dinya eleqeyê ci qet û qet

Verarda xo mezele ser ra arde pêser
Bedeno bêzar can ra bî cîya û cêser

Destê xo can ra şutî a game bi zerrî
Finda nûrdare xow ra şîye, bîye tarî

Ruhê xo resna huzûrê Homayê corî
Bedeno nazik zî kerd bi zereyê gorî

Ê şîngirêdayeyanê dilbirîndaran
Newe ra dest kerd bi bermayiş û hewaran

Zerrî-can ra fîxan kerd înanê haziran
Dest bi ax û feryad kerd înanê naziran

Feryad û fîxanê rîyê erdê sîyayî
Şîyî resayî asmênê berzê balayî

Zîne anegoreyê tore û ayînan
Seba definkerdişî kerde hazir înan

Mezelo ke Memo meleknezer tede yo
Yanî o sedefo ke o cewher tede yo

Da xo ro û ser o bermayî lay û laser
Şilîya hesiranê çiman varnaye ser

Mîsalê cewheran varnayî ser hesirî
Reyna akerd înan qapaxê serê gorî

Ê her di cewherî eynî ca de, durcêk de
O roj, a aşme; pîya têver de, burcêk de

Bê wasita her di zî pîya defin kerdî
Her di têver de teslîmê yewbînan kerdî

Yanî newe ra akerd qapaxê sendûqe
Mîreyî vat ke: "Memo, ha to rê maşûqe!"

Hîrê reyî cesed ra veng û seda ame
Her hîrê reyî zî ci ra "merheba" ame

Hemeyan ke no vengo heqîqî eşnawit
Pê bawer kerd înan, qîymetê eşqî zanit

Helal bo ci rê, hezar pesnî seba înan
Nêbîyî meyldarê dinyaya gewre caran

Qet xo nêlebitna bi herre û harşike
No bî eserê sewdaya temîza pake

Ê şîyî, sadiq û zerrîrehet û temîz
Ê şîyî, bakîre û serfiraz û ezîz

Bê ke mirad bigêrê pêra lewziwayî
Bi ax û hesret şîyî huzûrê Homayî

Zaf weş ciwîyayî bi eşq û sewda wellah
Zaf weş bar kerd na dinya ra tebarekellah

Kesê ke bi ciwanîye, mîsalê Zîne
Bineqişnê heyatê xo bi sînayene

Yan sere bidê qey eşqî, sey Memê jarî
Weşîye bikerê qurbanê nê rayîrî

Bêguman ke yeno werê miradê înan
Bêguman ke beno hasil meqsedê înan

Ya Reb, ti bi rincanîya eşqê sadiqî
Ya Reb, ti bi kemalîya sidqê aşiqî

Ya Reb, ti bi şîrinîya husn û cemalî
Ya Reb, ti bi sînayîşê pîl û celalî

Ya Reb, bi derdê hîcran û cîyabîyişî
Ya Reb, bi zewqê wuslat û pêresayişî

Ya Rebî, ti bi zerrîweşîya hebîban
Ya Rebî, bi zerrîsîyayîya reqîban

Ya Rebî, ti bi nazdarîya nazenînan
Ya Rebî, ti bi nîyazdarîya xemgînan

Ya Reb, bi hesiranê çimanê bilbilan
Ya Reb, bi şebnemanê pelanê sûrgulan

Ya Reb, bi hesiranê sûran ê Mecnûnî
Ya Rebî, ti bi rîyê Leyla yê gulgûnî

Ya Reb, bi Memê jarî û a sînayene
Ya Reb, bi hesretdarîya Zîna rebene

Wexto ke ti cîya kenê beden ra canî
Wa eşq û sewda ra bêpar nêmano Xanî

Yanî sewda û bengînîya Mihemedî
Ti zîyade nêvîne seba nê Ehmedî

Ehmed ho pêxemberî ser çend qalan vano
Bengînîya ci zî arzû keno, wazeno

O tim û tim bengînîye vano vindeno
Labelê bela yo çîyo ke pê geyreno

Boş û betal ê, heme qal û vateyê ey
Şaş û xelet o, heme kar û gureyê ey

Çîyo ke vano zahiren delal û baş o
Çîyo ke keno batinen xelet û şaş o

Sey Memî wexto ke Xanî teslîm keno can
Sey Bekirî, ti ey bide xatirê qencan

56

SALIXDAYIŞÊ ALEYDARÎ Û ÎXTÎLAFÊ XÛLQETÎ NEWE RA PEYDABÎYAYIŞÊ XÛY Û FITRẸTÎ

Hîkmet o yo ke terk kerd no xan û na dinya
Verê xo da bi koşk û seraya a dinya

Labelê terk nêkerd, cins û cîbîletê xo
Her yew aferîya, bi xûy û xûlqetê xo

Mezela Memê jarî, yê Zîna rebene
Bîye kewe, bi zîraetê heskerdene

Weameyî di leyekî, teze û serkeş
Sere wedarit pîya, serxweş û zerrîweş

Yew dara senewbere, yew dara selwîye
Her di teze û narîn, her di zî bi sîye

Destî milê yewbînan ser o ardî pêser
Beşna delale kerde derg û dayê têver

Mezela Bekirî ser ra sere vet darêk
Bîye zergûn û kewe; mendêne sincêrêk

Aramî û rehetîye ra, bêpar bîye
Sey wayirê xo Bekirî, xerezdar bîye

Weameye tavil, xo resna her di daran
Bîyê manîyê pêrestişê her di yaran

Nêeşkaya bi înan îdare bikera
Dişmenîye ci kerda, elem û eşkera

A sincêre xo resna ê her di hebîban
Kewte mabeynê înan mîsalê reqîban

Welhasilî kelam, bi qirm û şax û gilan
Xo lefêna bi piro, mîsalê fuzûlan

Kesê ke bêesil ê, û çin o rîyê xo
Caran nêteriknenê exlaq û xûyê xo

Ti eke çewres serrî bironê **henzele**
Bi hingimên awe bidê hele bi hele

Weye bikerê aye pê rojî, pê tîje
Awa gulan birişnê ser her dem her roje

Bi kardî her roje reyayan abikerê
Zêde û zîyade ra şeker debikerê

Ver de bixebitîyê mîsalê **hindîyan**
Caran seba to gêna herinda **hindîyan**!

Mevaje ke derey, dana çi mehsûl û ber
Semereyê ci çin o, tehlîye ra teber

---

henzele: fekîyêka sey beşîlayan a, la beşîlayan ra zaf qickek a; bi tehlîya xo nas bîya û bîya nîşanê çîyanê zaf tehlan (notê M. Emîn Bozarslanî)
hindî: kesê Hindîstanî, keso ke bi eslê xo hind o / **hindî:** zebeşe

57

MÎSALÊ SERENCAMÊ BENÎADEM Û MALÎ YÊ NE BI GOREYÊ ZAHIRÊ SÛRETÊ HALÎ BELKÎ BI GOREYÊ BATINÊ MANA YÊ GIRÊDAYEYÊ ÎRADEYÊ HOMAYÊ PÎLÎ

Keso ke agahdar bî, bi halê **eyamî**
Bi no tewir mi rê kerd behsê **serencamî**

Ey vat: Extîyarêko zerrîweşo aşiq
Qalê ey sey serê şodirî rast û sadiq

Wexto ke çimî bestêne, kerdêne efkar
Ruhî zor berdêne beden, bîyêne zordar

Sirrî çiman ver de bîyêne kifş û eyan
Asmênê Heqî de bîyêne keso seydwan

Eke bîyêne **xayib** alemê herre de
Eke bîyêne **xalib** alemê zerrî de

---

eyam: zeman, dewr, dewran
serencam: peynîye, nihayet, netîce
xayib: vîndîbîyaye
xalib: serkewte, muzafer, serfiraz

Bi sirranê Lewhê Mehfûzî qelbo mehzûn
Tim û daîm bîyêne xeberdar û memnûn

Sirrî ke verê çiman de bîyêne dîyar
Kesê wayirê meqaman kerdêne haydar

Ê extîyarî yan bi hewn yan zî bi îlham
Bi no qayde heqîqet kerd eyan û îlam

Ey vat: Ez şîya dîyarê baxê Ridwanî
Mi dîyî di hezarî horî û xilmanî

Ê pêro û pîya yew qesre de xizmetkar
A qesre zî seraser bi durran xemildar

Yewero tacdaro sîlehdar, sey Bekirî
Vinderto uca de, xo dayo verê berî

Ey dest de estbîye çoganêka heyzeran
Mi nêzana ke kam û çi kes bi, bincaran

Mi ci rê vat: "Ey tiyê ke mertebadar ê
Ti wayirê na qesre yê, yan nobedar ê?"

Vat: "Ey şeyx, qey ti nêzanenê ez çi kes a?
Ez berwanê mîreyî, Bekiro nekes a

Pardarê Zîna rebene, Memê jarî ya
Ez tîya de zî kesê verê suxberî ya

Na seraya ke bi heşt tebeqan eyan a
Bi qatêk yê mi, bi hewt qatî yê înan a

Ez tîya de emîn, merdimo destbidar a
Ema nê milkî ser o keso hîsedar a

Her çiqas ke ez nobedar û dergewan a
Labelê bi mekan zî şirîkê înan a"

Mi ci rê vat ke: "Ey merdimo **weş-serencam**
Nê meseleyî bike eşkera û îlam

Gerçî zêde yo lutf û îhsanê Homayî
La çira dayê to nê mekan û nê cayî?"

Vat: "Şeyx, ti hîna zî nêbîyê keso arif
La halê dinya ser bîyê merdimo waqif

Ez bi halo eyan neyarê **înan** bîya
Ema bi halo pinhan yarê înan bîya

Mi ê dinyaya fanîye ra antî peyser
Bander kerdî, musnayî izdirab û keder

Mi ê hes û hewesê dinya ra kerdî pak
Bi dax û derdan mil ard war, kerdî kedernak

---

weş-serencam: peynîya/netîceyê ci weşîye ser
înan: Mem û Zîne qest benê

Mi zîyade ra ard ser de elem û keder
Ê zî bîyî kesê qedrberzî, şîyî aver

Aye ra, mi tim duştê înan de qisey kerd
Nê qisayan peynîye de sereyê mi werd

Na dinya û a dinya têver de hewî yê
Her di wesnîyî zî têduşt de zaf qewî yê

Hetanî destê xo nêşuwê yewere ra
Tehm nêgênê ti, ne naye ne zî aye ra

Mi yewere kerde teber semedê înan
Ê serê erdî ra vetî serê asmênan

Mi dayo bi înan heme no bax û baxçe
Înan zî dayo mi ci ra yew gil û gilçe"

Mi goş da qal û qisayanê Bekirî ser
Vat: "Ey bextreşo aqubetê ci xeyrî ser

Tacdînî ti kîştê, bê cirm û bê cinayet
Heq tealayî çi kerd, seba ey înayet?"

Vat: "Cenabê Heqî bexişna, Tacdîn ef kerd
O kerd keso cenetî, adir ra muaf kerd

Rebê ezîmşanê wayirê merhemetî
Bexişna o, ci rê akerd berê cenetî

Alem bîbî bêzar, xirabîya mi dest ra
Hinî neçar mendbî, fesadîya mi dest ra

Ey ez kişta, semedê nîzamê alemî
Semedê huzûr û întîzamê alemî

Ey zahiren kerde şaşî û xeletîye
Batinen ronaye başî û rehetîye

Kar û gure esto ke zahiren xirab o
Kar û gure esto ke sûreten sewab o

Yewer edalet o, bi sûretê cefayî
Oyo bîn zî qehr o, bi kîsvetê wefayî

Ema **Perdekêşê** nîşananê hîkmetî
Bê sirr nêverdayê xizînayê qismetî

Pare nêkerdê ê, bi kesanê nexasan
Bîlhesa girewtê dayê dostan û nasan

Homayî ê qey her kesî nêkerdê dîyar
Dayê tayênan, tayê ci ra mendê bêpar

Hezar şukir ke Tacdîn û ezo lanetî
Sayeyê Memî û Zîne ra bitaybetî

Perdekêş: Homa qest beno.

Bêpar nêmendî ma, rexmê hendê guneyan
Homayî rehmetê xo, seba ma kerd eyan"

Ey dost, yan bi zerrî-can bibe yarê qencan
Yan zî bi kîn-kîbir bibe neyarê qencan

Ê qenc ê, bêguman ke qencîye zanenê
Qencîye ra teber yewna çî nêzanenê

Ti çiqas duştê înan de bibê cefakar
Ê do ancî duştê to de bibê wefakar

Zînhar mebe embazê xiraban û qelpan
Ne dost ne zî dişmenê kutikan û kelpan

Bibê dostê ci; ê do to bikerê mirdar
Bibê dişmen; ê do to bikerê birîndar

No hîmet, xasê merdimanê aşiqan o
No paye, rayirê kesanê sadiqan o

Kesê ke sey Bekirî sucdar û qelaş ê
Bi heme kar û barê xo neheq û şaş ê

Yan zî kesê ke sey Tacdînî zulimkar ê
Qatil û cigerdar, kesê ke dilawer ê

Ef benê ê, bi kerametê sewdaseran
Muaf benê ê, bi hîmetê sewdaseran

Beno qewet ci rê, ardimkarîya înan
Beno layiq ci rê, teqîbkarîya înan

Bi rastîye no îşaretêko letîf o
Baş û hol îzan bike, çîyêko zerîf o

Ti baş îzan bike meseleyî muderîs!
Ti hol texmîn bike **mesahe**yî muhendîs!

Dişmenî ke bi eşq bibê kesê pardarî
Ema mehrûm bimanê ci ra dost û yarî!

Eger ke wina bo, eleqeyê reqîban
Do bi çi derece bo, payeyê hebîban?

Heskerdoxî ke bibê kesê heskerdeyî
Homawaştoxî ke bibê kesê waşteyî

Heqîqetî tenya û tenya Heq zaneno
Heqî ra teber çew qet teba nêzaneno

---

mesahe: rîpeyme, rîverîye (hêga, baxçe, erazî ûsn.)

58

ÎSBATÊ XASÎYET Û KEMALÊ CEWHERÊ EŞQÎ KE EŞQ KÎMYAYA PÎLE Û KUKURDO SÛR O SEBA WAYIRÎ ZÎRA KENO MELEK BI NEFSÊ ÎNSANÎ HEYWAN Û ŞEYTAN Û CINAWIRÎ

Ey goşdarê sanikan û qalanê zûran
Xîretkarê qiyas û tefsîr û tabîran

Xanî bi qedehanê eşqî bî dîwane
Meyo solin ci rê bî şîrin û şehane

Winî zêde şimito ke ê nehişyarî
Nêzaneno ke vatê çi qal û xeberî

Keyf û zewq o karê Xanîyî; mestane yo
Goreyê urf-edetan nîyo; dîwane yo

Şerabwer o Xanî, hem mexmûr hem serxweş o
Her çîyî keno têmîyan ra, şerabroş o

Qalê Xanîyî mîsalê va û hewayî
Şima goş bidê ser; manenê vengê neyî

---

kukurd: Madeyêko kîmyewî yo, verî zaf qîymetin bîyo, însanan bawer kerdo ke çîyan vurneno, çîyanê xirabanê qelpan zî keno baş û weş (notê M. Emîn Bozarslanî)

meyo solin: Naye ra qesdê Xanî kurdkî ya. Seba ke o wext edîban qîymet nêdayêne kurdkî û eserê xo bi fariskî û erebkî nuştêne, û seba ke Ehmedê Xanî zî eserê xo bi kurdkî nuşto, coka halê xo wina îfade keno.

O ney helal nîyo ema heram zî nîyo
Bê perde yo labelê bê meqam zî nîyo

Tazî û erebî û farisî û kurdî
Bi **hezl û bazî** tertîb kerdî û pêardî

Tayê bi efsaneyanê terefê Botan
Tayê bi behaneyan tayê zî bi fortan

Bi **mihemedkî**, bi **silîvî** û bi **botî**
Tayê zerrn û sîmî, tayê lal û yaqûtî

Mûrayê mawî, mircanî, sedef û la'lî
Tayê çîyê lêlî, tayê çîyê zelalî

Xemilnayî sey hurdî-letan û qijekan
Ardî bi çarşîyan û bazaran û sûkan

Tayê ci sanik ê, tayê ci zî mîsal ê
Tayê ci heram ê, tayê ci zî helal ê

---

hezl: Şiîre de seba pêameyişê wezn û qafîyeyan cîya-cîya çekuyan ra îstîfade kerdiş (notê Kadri Yıldırımî)

bazî: kay, eser de "kayê çekuyan" (notê Kadri Yıldırımî)

mihemedkî, silîvî û botî: Seba ke o wext mîreyê welatê Serhedî mîr Mihemed bî, coka "mihemedkî" ra qesdê Ehmedê Xanî sey fek kurmanckîya mintiqaya Serhedî yan zî Bazîdî ya, "silîvî" ra qesdê Ehmedê Xanî kurmanckîya mintiqaya Silîvan û "botî" ra zî qesdê Ehmedê Xanî kurmanckîya mintiqaya Botanî ya. Yanî Ehmedê Xanî kurmanckîya nê her hîrê mintiqayan kerda têmîyan û pê eserê xo *Mem û Zîne* nuşta.

mûrayê mawî: Murayê girdê keweyî ke cam ra virazîyayê, hîna zaf dekenê vile û çareyê golîgan.

Sanikî hîse ra pardar û biqismet ê
Eke bizanê, mîsalî zî bişîret ê

Lakîn qesdê ey bi hende qiseykerdişî
Meqsedê ey bi hende berdiş û ardişî

Zahirkerdişê cemalê eşqî yo helbet
Sabitkerdişê kemalê eşqî yo helbet

Eşq yew eyne yo, eyneyo **Homa-nûma** yo
Mîsalê rojî yo, binûr û bizîya yo

Duştê eşqê rastikênî de mebe xafil
Baş bizane rayirê rastî, mebe cahil

Eşq gewherê gewheran o, cinsê kîmya yo
Bizane qedr û qîymet, eşq giranbaha yo

Kesê ke sifir û paxir ê, bêcîla yê
Qelbê ke sexte û yatme yê, bêqela yê

Eşq bi xo gewher o, înan keno mucewher
Eşq bi xo cîla yo, beriqneno seraser

Kam ke verê xo bido eşqî, bibo meyldar
Bincaran nêmaneno bênesîb û bêpar

Hûma-numa: Çîyo ke Homayî ramojneno, yanî nawneno.

Eynaya eksî yo, çin o eşqî rê mîsal
Xizînaya sirran o, çin o ci rê zewal

Çin o caran keso ke eşq ra bêeser o
Eke estbo zî keso zewq ra bêxeber o

Ganî her kes anegoreyê qudretê xo
Qey eşqî serf bikero hêz û qudretê xo

La ekserê alemî cahil û nezan o
Nefsê xo ra bêxeber o, bi xo nêzano

Zaf ê kêmaqil û safî, kesê ehmeqî
Hemeyê înan zahid û sofî û feqî

Cahil û newende yê, merdimê sefîl ê
Bêpîr û bêrayber ê, kesê bêdelîl ê

Nezanîye rê benê muşterî, eşq gênê
Sermayeyî qey çîyanê vengan xerc kenê

Tayê xerc kenê semedê cuya na dinya
Tayê zî herînenê seraya a dinya

Di hetî zî zerar kenê, benê zîyandar
Lezet û zewqê eşqî ra manenê bêpar

---

eynaya eksî: eynaya ke sûretê çîyan apey nîşan dana, dana ekskerdişî

59

BEYANÊ MERTEBE Û DERECEYANÊ RAYWANÎ Û WUSÛLÊ ÎLELLAHÎ MERASIMÊ FENAYÊ FÎLLAH Û BEQAYÊ BÎLLAHÎ

Saqî, hela bivaje mi rê, no çi hal o
No çî ecêba hewn o, ecêba xeyal o?

Bi tabîran mevaje ke çîyo betal o
Bi teswîran mevaje ke çîyo xeyal o

Destpêkê xo sey heyatî yo, cuyayiş o
Ema netîceyê xo merg o, candayiş o

Bi xo wucûd o, la bêcan û bêbeden o
Zaf weş aferîyayo, çi heyf ke çin beno

5 Felekî, **unsûrî, ber û eserê înan**
Xiltî, xisûsîyetî, anaxtarê înan

Zaf weş yenê werê, benê pêser û pîya
Lez abirîyenê, benê cêser û cîya

---

unsûrî, ber û eserê înan: Bi "unsûrî" çar unsûrê bingeyênî –herre, awe, hewa, adir- qest benê. Ber û eserê nînan zî "ziwa (herre)", "hît (awe)", "serd (hewa)" û "germ (adir)" (notê M. Emîn Bozarslanî)

xiltî: zerdawe, sewda, belxem û gonî rê vajîyeno (notê Kadri Yıldırımî)

Pêro zî serrişteyê cewherê beqayî
Pêro zî sermayeyê îletê fenayî

Tayê giran ê, tayê zî şenik û xefîf
Tayê nimite, tayê zî nazik û letîf

Gerçî her çar semedê ma kok û damar ê
Her çar zî duştê yewbînan de aleyhdar ê

Adir bibo hewn a, hewa beno bê mana
Awe bipeyso, herre çîyêk rê nêbena

Felekî sey arêyan, arêyî manenê
Tim çerixiyenê, tim û daîm geyrenê

Zadê ê arêyî, merdimê serê erdan
Binê erdî, verê kerra de çala ardan

O zad hebe bi hebe leqeno têdima
Fekê ciwalî ra rişîyeno daîma

Çi ke rişîyeno beno lete û hurdî
Yeno tehnayiş pêro, beno toz û ardî

Elawenê başebaş; gêno halê mîrî
Gude bi gude beno qabilê adirî

Hebê zadî zêde ra ancenê ezîyet
La terk nêkenê pîsîya xo rehet rehet

Welhasilî kelam, ne merde yê ne cande
"**La yemûtu, yehya**" vajîyeno Quran de

Labelê înanê temîzanê hêcayan
Înanê hewlanê başanê mustesnayan

Citêr abirneno, xisûsen weçîneno
Erzeno pîzeyê herre, reyna rameno

Hetanî nêpuyîyê, nêbê çin û helak
Nêresenê caran, nêbenê temîz û pak

Wexto ke girewt sere, rindarind derestî
Kirişnenê cuwen, seba nan û nîmetî

Arêyê fekan, û çeqçeqoyê ziwanan
Awa zereyê fekan, kemera didanan

Zîyade ra tehnenê, zêde ra çarnenê
Bajarê bedenî de, zêde ra geyrnenê

Kuwenê, tehnenê; qet nêdanê ci eman
Kenê hurdî û hurdîlek, mîsalê ardan

Welhasîlî, badê hende zor û zehmetî
Gênê xo ser karî, cîya-cîya qewetî

---

la yemûtu, yehya: no qal Quran de vîyareno, Heqî tede behsê cehenemîyan kerdo û seba kesê cehenemî vato 'O tede ne mireno ne zî cuyeno' (notê M. Emîn Bozarslanî)

Qeweto antox zereyî het ser anceno
Qeweto tepiştox givişneno dejneno

Qeweto hemilker hezm keno, hemilneno
Qeweto tehndayox heps keno, edilneno

Tendura madeyî rindek rindek pewjena
Çîyê xirabê zêdeyî ci ra vejena

Devacor benê çîyê şenikê xefîfî
Devacêr benê çîyê giranê kesîfî

Dima zî çîyê tewr letîfî cîya benê
Abirîyenê û pêser ra vila benê

Oyo ke eyar keno germîya bedenî
Oyo ke cîya keno pak û qilêrinî

Heme beden û wesilan ro vila kenê
Heme hetan û cîhetan pê înşa kenê

Hem qedehê zerrî hem dêzika cîgeran
Bi meyê nesafî debenê giran giran

Welhasilî, ereqê şerabê heyatî
Çilkeno sey şerbetê şekerê nebatî

Badê caameyişê nê kar û gureyan
Na fine dore yena pîze û vêreyan

Cum beno, xo verdano deryayê awinî
Zemanêk ra tepîya gêno rengê gonî

Demêk paweno, seba werê ameyene
Bi nîzam û întîzam qey peyda bîyene

Wexto ke ame werê, mîsalê mircanî
Bena eynaya eks-kerdox a tîja canî

O can çi teba yo? Nan û awa nebatî
O nan û a awe zî çimeyê heyatî

Hetanî pîze de tebite û sekan o
Werdê xo gonî ya, yewna çî nêwazeno

Wexto ke hêgayê pinhanî ra o sewze
Xo mojneno û keno eyan, tern û teze

Ê sewzeyê neweyî, dem bi dem, bi gonî
Awe danê, badê ameyişê cîhanî

Tenga ci de nêreso şilîya hetkare
O do bibo sey xurmayêrêka bêbere

Gilê ci benê kewela, bi pel û **ber**an
Eke bi feyz bivaro ser, variş û varan

---

ber: berî, ber, mehsûl, fekî

Wexto ke o sewze bi sey leyanê geşan
Beno mest û sermest, bi meyweyanê weşan

Ê meyweyî tawo ke resenê kemalî
Benê eyna û eynika şewqê cemalî

Eger ke layiqê îzetê Emîrî bê
Eger ke hêcayê huzûrê Qadirî bê

Mukafat û xelat ê; xo reyde çarnenê
Bê wasita vejenê bi dîyar, berz gênê

Senî vetî dîyar, uca de benê **mehbûb**
Nameyê xo zî o mekan de beno **meczûb**

Ê xurmayêrî, gilê ci zaf û xeylê yê
Labelê peyda nêbenê, tay û tikê yê

O qayde ke mendî, ver bi va û hewayî
Do bişorê mehsereyê dej û cefayî

Lazim o ke bander bibê, û debiresê
Bibê qabîlîyetdar, terbîye bimusê

Bi tîja rojê şerîetî bipewjîyê
Bi tîja aşma teqwayî zî bisocîyê

---

mehbûb: sînaye, ezîz
meczûb: cezbegirewte

Wexto ke rindarind derestî, pewjîyayî
Gilê dare ra ameyî war, rişîyayî

Hetanî nêteriknayo qatê îzetî
Hetanî ke nêbîyê yê herra zîletî

Caran nêbenê rayîrwanê terîqetî
Caran nêşono mehsereyê heqîqetî

O tewir û o qayde dest bi dest geyrenê
Ver bi ê meqamî game bi game şonê

Ê do zêde ra biancê dej û ezîyet
Ê do aye ra pey bibê şeker û şerbet

O şerbet eger ke şîp û şîrin bo; xam o
Ema eger ke tirş û tehl bo; natemam o

Şono verê destê extîyarê meywerî
Kupa pîle de nîyeno serê adirî

Gama ke uca de rindarind kele kewt ser
Wexto ke kupa pîle ra vejîya teber

Zêdeyîya sifetan ra nezelîyeno
Mesafeyê tecelîyatan kilmek keno

Welhasilî kelam, bi germîya cemalî
Welahsilî kelam, bi şewketê celalî

Cewher ke temamen bî perişan û heder
Mîsalê erezî bî pasîf û tebatker

Heraretê cîya-cîya tecelîyetan
Tanîya adir û cîya-cîya qewetan

Herre û harşike tehn danê bin, kenê war
Bux û buxarî danê ser, vejenî dîyar

Eke bî pak û zelal, badê berzkerdişî
Dore yena bi meqamê tenyamendişî

Wexto ke cewher abirîya erezî ra
Ey dekenê bi zereyê **pota** newe ra

A pota her çiqas ke teng û tengela ya
La qey meqamê fenayî deşta hîra ya

Eke gêno rengê surahî û şûşeyî
Eke sûrek o yan zî meyldarê penbeyî

Hîna nêgirewto halê meyê temamî
Û hîna nêbîyo layiqê ê meqamî

Bimano tede halê verênî ra eser
Hetê Heqî ra teba nêyeno çiman ver

---

pota: Qabo ke maden tede helênîyeno. Na çeku fariskî ra yena, ci rê "bûte" vanê. (notê M. Emîn Bozarslanî)

Çin bo meşrebayê wefayê padîşahî
Nêşono bi meclis û sifreyê îlahî

Heta nêbo fanî, bi fenayê mutleqî
Bincaran nêvîneno o, beqayê Heqî

Fanîyîye seba ci ra beqa ya helbet
Baqîyîye seba ci ra fena ya helbet

Labelê ne bi **îttîsal** û ne bi **îlhaq**
Bêguman ne bi **înfîsal,** û ne bi **îtlaq**

Hinî miradê xo yeno ca, beno hasil
Vîneno cayê xo, beno murîdo wasil

Ya Reb, se beno, bivîne halê ma koran
Biance verê çiman ra perde û torran

Çimanê ma eciz û neçaran abike
Beynate ra perde û perrûyan rabike

Wa behrê yeqînî pêl bido, bibo pêldar
Ma zî seyr bikerê, û bibê temaşekar

Nê zanayiş û gumanî, îlm û teqlîdî
Cayê xo bihewilnê, bi eynê tewhîdî

Nêmanê mabeyn de wesîle û sebebî
Ma bi çimanê xo bivînê Musebîbî

îttîsal, îlhaq, înfîsal, îtlaq: nê termê tesewufî yê. Îttîsal, mewcûdîyetî hetê maddî ra Homayî reyra benê yew; îlhaq, mewcûdîyetî peyêna peyêne Homayî reyra benê yew û benê leteyêkê Homayî; înfîsal, mewcûdîyetî hetê fîzîkî ra Homayî ra cîya bîyê û peyda bîyê; îtlaq, qûl Homayî reyde wayirê eleqeyî nîyo, serbest û cîya yo (notê Kadri Yıldırımî)

Bi zatê Wacibî esto îtîqadê ma
Ma ver de bîyo perde **îmkanîyet**ê ma

Ancîna destê ma ra, ti ma xelas bike
Ya Reb, ti ma semedê xo ra, **xonas** bike

No şîyiş, kilmkerdişê rayîrê menzilî
Xasîyetê murîdê rayîrê îqbalî

Bi çi qayde ma rê beno qismet û nesîb?
Eke ezel ra teqdîr nêkero Musebîb

Çimkî ne çîyê xirabî ne zî meqbûlî
Nîyê bi goreyê fezîlet û fuzûlî

Îbadetkarî bi yew rîya benê helak
Asêyî bi yew dua benê temîz û pak

Alem **xeyalo zil** o, kesî de nîyeno
Homa rayîr ra vejeno, rayîr mojneno

îmkanîyet: estbîyayiş, mewcûdîyet
xonas: keso ke xo zaneno, keso ke xo nas keno
xeyalo zîl: Verî, kayêko sey sînema bîyo. Parçeyanê çermeyê deveyan ra yan zî kaxitanê reqanê sey kartonan ra şeklê merdiman virazîyayê, perdeyêkê roşnkerdeyî ser o nîşan dîyayê û terefê kaywanan ra bi layan leqnîyayê; la kaywan temaşekaran ra nêaseno. Kaywan goreyê hereketanê şeklan û goreyê babete bi fekê şeklan qisey keno. Coka nê kayî rê bi erebkî "xeyaluz-zill" yanî "sîya xeyalî" vajîyayo. (notê M. Emîn Bozarslanî)

O keno mumkin, manzaraya xeyaletî
O yo keno pira, perdeyê delaletî

Labelê dayo ma **cuzê îxtîyarîye**
Nefsê ma bi fêlbazî û hîlekarîye

Berdo ma dest ra, ma bîyê kesê neçarî
Ma mendê bi hêvîya Heqê mededkarî

Labelê baş o semedê ma hemeyan ra
Labelê bes o semedê ma asêyan ra

Ewela ma Homayî bi heq nas bikerê
Her çiqas ke ma qisûrin û gunekar ê

Dima zî bi zerrî û can ci ra bitersê
Dînê xo kesanê aliman ra bipersê

Senî ke vanê, ganî ma eynen wina bê
Hetanî ke rîyê dinya ser ra fena bê

Paştîya xo bidê Homayê lutifkarî
Belkî ma nêdano destê adirê harî

---

cuzê îxtîyarîye: No termêko îslamî yo. Manaya xo wina ya: Homayî her çî afernayo, la leteyêk îrade dayo merdiman, weçînayişê rindî û xirabîye de ê serbest verdayê. Rindî û xirabîya ke merdim keno, afernayoxê xo Heq o, la merdim bi îradeyê xo ci ra hetêk weçîneno û keno (notê M. Emîn Bozarslanî)

60

SEBA KITAB Û NAMEYÎ QALA PEYÊNE BI HAWAYÊ QELEME REYDE QISEYKERDENE

GERÇÎ AMANC QEDÊNAYIŞÊ QALAN
LA XETÎB O MEQSEDÊ QALAN

Ey esparo eslen bi **qismê peyadeyan**
Wey aşiqê pel û rîpelanê sadeyan

Ey şaîro ke sere ver de ameyo war
Wey hurmetnezano şerpezeyo efsûnkar

Ey şaş û ewareyê newala dalalî
Wey naşî û nezanê dawaya kemalî

Ey qelema sertiraşkerdaya reşrenge
Bes, to kaxita sey qumaşî ya weşrenge

5 Bi nameyê bisk û birûyan gemirnaye
Bi "**bê**" û "**dal**"an zîyade ra nemirnaye

---

qismê peyadeyan: Qisimê peyayan ra; keso ke eslen peya yo. Xanî na rêze de seba xo vano "Ey keso esparo ke eslen peya yo"

"bê" û "dal": Di herfê alfabeyê erebkî yê, wexto ke ameyî têhet beno "bed" ke na çeku bi fariskî ya, yena manaya "xirab", "nebaş"

Çiqas ke nuşteyê to **xubar** û hurdî yo
Û çiqas ke weşikîye ra zî dûr nîyo

Gama ke sey **meşqî** zêde û zîyade bo
Mîsalê **nesx** û **sulsî** gird û qerase bo

Xeripneno rîpelê rindî û cemalî
Çin o tede eserê roşnî û kemalî

Lazim o dilberê sadeyê sey perîyan
Xetî pira nêbê mîsalê gerdenîyan

Rind ê rîyê sey aşme ra xetê sadeyî
Nîyê ser û çiman ra mîsalê reşmeyî

Ey qelemê, to zêde ra kerd derg û dirêj
Sawit pelan ra zêde ra qilêr û qirêj

Wazena cewher bo qisa, wazena durr bo
La bêqîymet a, wexto ke zêde û pirr bo

Ma ti nêvînena, biqîymet o cewahir
Çimkî peyda nêbeno, şenik o, û nadir

---

xubar: Na çeku bi erebkî ya, manaya xo "toz" o, la sey termêk bîya nameyê tewirêkê nuşteyê alfabeya erebkî yê hurdîyê weşikî (notê M. Emîn Bozarslanî)

meşq: Nuşteyo ke şagirdî pê nuştiş musenê. Malim serê ripelî de sey nimûneyî rêzêk nuseno, şagirdî zî eynî rêze hetanî cêr nusenê û banderê nuştişî benê (notê M. Emîn Bozarslanî)

nexs û suls: Di çeşîtê nuştişî yê ke herfê xo zaf gird ê (notê M. Emîn Bozarslanî)

Çîyo ke vîr ra şono, çîyo şaş û xelet
Suc û gune, çîyo ke qebûl nêbeno qet

To nusna yew bi yew, bê fikir û bê usûl
Kam kes do pê bikero, sebir û tehemul!

Pê na kerdena to çi kes qayil nêbeno
“Helal bo to rê” nêvano, qebûl nêkeno

Ey bêedeba bêterbîyeya bêare
Ey ziwanderga sîtemkara sîyakare

Çende ke mi serê to taşt, terd û terişna
Hende zî to çîyo xelet kerd û nivîsna

Çende ke serê to kerd tûj seba nuşteyan
Hende zî ti bîya meyildara guneyan

To fehşî û şaşîye kerde sey Xanîyî
Nîgarkêşîye kerde mîsalê Manîyî

Hinî bes hende kelebut, hende yarîye
Tobe bike na xeletî û xirabîye

Dê bikewe serê raya tobekerdene
Hîna ke nêameya to dora merdene

Dore ameye qelema reqîbe dima
Qisayê têvernayişî kewtî para ma

A dilawera serfiraza şêrgelîye
Ewilî girê da, kemerê çimsûrîye

Nişte **Dundila** serê giştan, bîye suwar
Desinde hemverê ma de bîye cengawer

Desinde ant ziwanê xo ra **Zilfîqarêk**
Duştê ma de bîye dişmen, sey şehsuwarêk

Hêrs bîye û sûyê xo ard, pê ê gazinan
Bi nê qisayan fekê ci de geyra ziwan

Vat: "Ehmed, ti ke keso xebîs nîyê eger
Mi çîyêk nênuşto, qalanê to ra teber

Qalê to eger ke baş ê, eger ke xirab
Fê'lê to eger ke şaş ê, eger ke sewab

Ey **xirab-emelo,** helbet ti hewl zanenê
Vatox û kerdox ti yê, wayirê înan ê

Memleketê neyan de, zil û ney bîya ez
Şerabweran ra dûr, şerab û mey bîya ez

To ke ez cira kerda, neyîstan ra arda
Yê mi ne veng û vaj bî, ne zî sewt û seda

Dundile: Estora Hz. Elî ya. Ehmedê Xanî na rêze de serê giştan şibênayê Dundila Hz. Elî. Qeleme ke girewta xo dest, no yeno a mana ke wenişta Dundila serê giştan, dest bi ceng kerdo.

Zilfiqar: Şimşêrê Hz. Elî. Ehmedê Xanî cengawarîya qeleme şibênayo cengawerîya Hz. Elî. / **xirab-emel:** emel-xirab, keso ke emelê xo xirab o

To ez vista dûrî, hem dost hem zî yaran ra
To ez kerda cîya, hem ca hem zî waran ra

Hem girê hem movikê mi, seraser pêro
Bi "**kun**" to qul kerdî, qulîkî nayî piro

Dima to ez girewta arda baxê eşqî
To no zereyê mi qul kerd bi daxê eşqî

A gama ke to puf kerd, bedenê mi ra can
Ame bi zerrîya mi ro, feryad û fîxan

Nefesê to zereyê mi veşnayo soto
To ke çi teba puf kerdo, mi zî o vato

Ez lal û bêziwan a, cinsê xilmaşan a
Bêcan û bênefes a, cinsê qamîşan a

Meclisê keyf û şaşîye, pê mi to kerd weş
Kitabê suc û guneyan, pê mi to kerd reş

Her çiqas ke ez esta, mewcûd a zahiren
Labelê mîsalê neyî ya, ti yê neycen

Ma ney xo bi xo ceneno vano çi caran!
Ma qeleme xo bi xo kena war dilopan!

---

bi "kun": Bi fermanê "kun"î, yanî bi fermanê "bibe".
Heq wexto ke çîyêk aferneno, senî ke ci rê vano bibe û bi ê fermanî aferneno, to zî ez winî qul kerda (notê M. Emîn Bozarslanî)

Suc erzeno vileyê qeleme nuştekar
Labelê neycenî dest ra ney keno hewar

Hem ney û qelemî, hem kitab û nîşanî
Hem hedef û kewanî, hem tîr û tîrdanî

Bîyê mehkûm bi teqdîrê Heq tealayî
Hîna ke name nêbîyê suc û guneyî"

Ya Reb, ti zanenê Xanîyê jarê jaran
Halê ey, halê qelemanê girîftaran

Qelbê ey, ey dest de yo bêşik û bêguman
Îradeyê ey, ey dest de nîyo bincaran

Game ke to kerd wayirê qeleme musna
Çi teba ke da vernîye, ey zî o nusna

Amir ti yê, o bi fermanê to mamûr o
Merdimo mamûr zî tim û daîm mazûr o

To dayo bi ey leteyêk îrade helbet
Ey zî teslîmê to kerdo, kerdo emanet

Xanî eger ke qelem o, eger ke ney o
Bi xo çîyêk nîyo, aletê destê to yo

Kar û zirarê xo bincaran nêzaneno
Seba xo ra çîyêkê başî çi zaneno!

To ke çi teqdîr kerdo, çi vato, çi dayo
Xanî mîsalê neyî yo, bi o hawa yo

Hem bi sipîyî hem bi sîyayî willahî
Meram û meqsedê ey ti yê, ya Îlahî

Labelê bi murekebê gunekarîye
Nayo ripelan ro, rengê şewa tarîye

To dayo bi ey ver, **nimûneyê nuşteyan**
Hîris serrî yo, xelet nuseno o nezan

Gama ke xeyb ra abirîya ame cîhan
Hezar û şeştî û yew bî, tarîx o zeman

Emrê ci emser resayo çewres û çaran
Yê Xanîyê ser û serdarê gunekaran

Zêde ra ardo pêser mal, bi fê'lê şaşî
Yew pûlê ci zî çin o, bi emelê weşî

Ewilî, to dayo, bi eşq dest pêkerdene
Axirî, bide, bi husn peynîye ardene

PEYNÎ

---

nimûneyê nuşteyan: Meşq. Nuşteyo ke malim serê ripelî ra nuseno, şagirdî zî bin de rêze bi rêze eynî nuşteyî tekrar-tekrar nusenê û banderê nuştişî benê.

Ey saqî, ti Homayî kenê kerem bike
Ti îskan û qedehê Cemî bi mey deke

Dê wa qedeh zî bi meyî cîhannuma bo
Dê wa bext û qederê ma pê eşkera bo

Wa bibo eşkera ma ver de hal û hewal
Wa biyero zanayene qeder û îqbal

Bêîqbaliye resaya gama peyêne,
Ecêba hinî merg o, yan hinî merdene?

Ecêba tim wina şono, tim wina beno,
No çerxê felekî tim-tim wina geyreno?

Ecêba mumkin o ke bext ma de bibo yar?
Yew estare semedê ma ra bibo dîyar

Dê wa semedê ma zî bext bibo dost û yar
Dê hinî bibo aya hewn ra, bibo hişyar

Birejîyo ma mîyan ra sîyêk-sitarêk
Peyda bibo ma ra padîşahêk, serdarêk

Şûrê hunerê ma biyero ronayene
Qedrê qelema ma biyero zanayene

Derd û kulê ma bivîno daru û derman
Îlm û îrfanê ma bibo yê serê destan

9 786056 862519

ROSNA